

JEZIČNIK,

ali

JAN NEP. NEČÁSEK

pa

ANTON UMEK OKIŠKI.

Spisal

J. Marn.

XIII. Leto.

V LJUBLJANI.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1875.

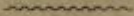
JEZIČNIK,

a l i

JAN NEP. NEČÁSEK

p a

ANTON UMEK OKIŠKI.

Spisal

J. M a r n.

XIII. Leto.

V Ljubljani.

Natisnil in založil Rudolf Milic.

1875.

I.

Jan Nep. Nečásek.

Janezu Nečaseku.

S L O V O.

Med zvezdami prekrasna je danica;
Naj lepša v času rajska je spomlad,
Ki cvetja mnogega je porodnica,
V katerem klije dni jesenskih sad.
V življenji pa naj mil'se je sijanje
Preblage zarje, svit mladostnih let;
Če kinči jih omika, lepo znanje,
Krasoto vso presega zlahni cvet.

Danica pa pred solnčnim svitom zgine,
Spomladi rajske zlati čas zbeži;
Mladosti srečne jasna radost mine,
Resnoba le pozneje spremlja dni.
Dolžnost se težkih množica odkrije
Do doma, do cesarja, do Bogá.
Na desno in na levo pot se vije,
O blagor mu, kdor pravo le pozná!

Zamišljen si mladeneč pot ubira,
Ko zgine mirni čas mu sladkih sanj;
Povsod drugačen svet se mu odpira,
S pogledom bistrim se ozira nanj.
Saj svest si je namembe imenitne,
»Gorjé, si misli, če jo zgrešil bom,
Tedaj na pot kreposti stanovitne,
Ostrašiti ne sme nevihte grom!« —

Voditelj blagi! Ti si sklepe take
S prelepim zgledom vedno nas učil,
Premagoval težave krepko vsake,
Da le dolžnostim Svojim zvest si bil.
Zaklade zlate zmaga bistra glava,
Kateri dana lepih ved je last,
Če zraven mar ji Božja tud je slava:
Kar Tebi nezvenljivo dela čast! —

Visoki znan poklic Ti je deržave,
Kateri dal oblast je sam Gospoč
Da svete se spoštujejo postave,
Da srečen, prost je v njej človeški rod. —
Tud veš, da draga vsim je domovina,
Povzdigal našo s trudom si ves čas,
Vedoč, da sercu sveta je lastnina
Besede matrne premili glas.

Zato ločenje Tvoje obžaluje
Slovenski dom, zročena Ti mladost;
Pa vendar sreče Tvoje se raduje,
Ker v lastni dom pripelje Te dolžnost.
Dežela česka zvestemu Ti sinu
Z veseljem spet podala bo rokó,
Al Krajnska vedno v blagem tud spominu
Imé hvaležna Ti slavila bo!

Venec, l. 1862.

Ant. Umek.

Jan Nep. Nečásek.

Ko trombe glas, ko zvon doní,
Od verlega moža spomin.
Kosacki.

A.

»Nečásek jest muž v úřadě svém beze všeho hluku
na nejvýše blahodárně působící a vlídností svou umí
si získati srdce všech, kdož s ním činiti mají.«

Slovník Nauč. D. V. str. 684.

Nečásek je mož v vradu svojem brez vsega golča ali šuma kar največ blagodarno delajoč in z vljudnostjo svojo zná si pridobiti serce vseh, kteri koli z njim opraviti imajo. — Tako kratko pa krepko je l. 1865, kedar je še živel Nečásek, značaj njegov zaznamnjan bil v velikem českem Slovníku Naučnem, in da je to tudi istina, poterjujejo mi Slovenci vsi, kteri so poznali tega nekdanjega ravnatelja gimnazije Ljubljanske.

Bilo je pred Kresom l. 1857, kar dobim na deželo, kjer sem v tihi dolini Horjuljski srečen pomagal v duhovskem pastirstvu, od tedanjega veroznanskega učitelja A. Globočnika pismo, da me gimnazijski ravnatelj, gospod Janez Nečásek, kteri me pozná le po tem, kar je slišal o meni, dobiti želi na gimnazijo za učitelja veronauka ter slovenščine. Poklic ta dospel mi je nenadoma; a pozneje izvem, da me je sebi za naslednika nasvetoval mu Metelko sam, in njega je jako čislal Nečásek. Ko sem pozvan prišel k temu v vradnico, priljubil se mi je ravnatelj koj, in jaz menda njemu, kajti brez mene pri ministerstvu in škofijstvu vredi vse dotlej, da z novim šolskim letom 1857/8 vstopim v gimnazijo za učitelja ter služim pod njim in z njim tako, da bil mi je Nečásek voditelj prav očetovski in celo priserčen prijatelj. Težko mi je bilo slovó, kedar je l. 1862 iz Ljubljane preselil se v Prago za ravnatelja na gimnazijo Staromeško. Rad sem leto potem o tisučnici slovanski z Velehrada na Česko hitel tudi k njemu, in ko l. 1866 prerano umre Nečásek: ne gine, marveč — kdo vé zakaj — čím dalje tim bolje vedno mi ko trombe glas, ko zvon doní — od verlega moža spomin.

„To je bil mož“ — glasilo se je sploh pri odhodu njegovem iz Ljubljane; toliko spoštovanje si je pridobil bil na Kranjskem. „To je

bil mož" — pisalo in tiskalo se je tudi o smerti njegovi. — „Mož ni, mož nam manjka, značajev pogrešamo" — čuje se v sedanji razburkani dobi tolikrat. — Namenil sem si letos popisati nekoliko, kar sem sam že učitelj vidil ali slišal, skusil ali opazil o tem verlem možu; morda bo kakemu učitelju tovaršu v spodbudo, da z menoj vred poreče i sam sebi: Esto vir — Bodi mož!

Pravi mož se ne spozná le po obličji, ampak tudi po govorjenji in dejanji, po pismih in prijateljih. Po vsem tem hočem nekoliko opisati Nečáska, kajti drage so jagode zlate, pa še draži so modrih izreki, in — morda naposled z menoj vred posluša kdo vabilo: „Glej in stori po podobi, ktera ti je pokazana bila, če tudi le v Učiteljskem Tovarišu“!

„Hvalimo sloveče može in naše očake v njih rodovinah . . Bili so moške mogočni in prevideni z modrostjo . . Dajali so ljudstvu svoje modrosti presvete nauke . . Prizadevali so si za lepe reči, in mirno so živeli v svojih hišah . . Njih trupla počivajo v miru, a njihovo ime živi od roda do roda“. — Kako lepo se te svetopisemske besede obračati daje na ranjkega dokaj slovečega učitelja, modrega šolskega ravnatelja, ljubljenega moža, predobrega očeta!

Da pa ne poreče kdo, češ, zaljubljen vanj preslavlja ga iz sebičnosti ali draživosti, povém koj tukaj očitó, da se v opisovanji tem ravnal bom po nauku svetnikovem: „Ne hvali človeka o njegovem življenji, temuč hvali in povzdiguje ga po smerti, kedar hvalijočega ne vodi prilizovanje, in hvaljenega ne moti prevzetovanje“. — Razun tega hočem Nečáska, da si popolnoma prosto, kazati vzlasti po svedočbah, kateri so bili o slovesu, toraj gotovo brez sebičnosti in draživosti, javno poklonili mu učenci pa učitelji gimnazije Ljubljanske.

Poprej pa naj povém še ob kratkem, kar je čitati o njem v že omenjeni znameniti knjigi slovanski. Rodil se je Nečásek Jan Nepomucký 5. septembra 1813 na Visokem (Hochstadt) pod Kerkonoši. Hodil je v šolo najpred domá, potem v Litomericah; gimnazijo je zveršil v Jičinu, kjer mu je tudi učitelj bil sloveči pisatelj česki K. Maháček (r. 1799, u. 1846), modroslovje pa v Pragi. Na vseučilišču se je pridno pečal vzlasti z vedami jezikoslovnimi, matematičnimi, modroznanskimi. L. 1838 postane pridružnik ali adjunkt na gimnaziji Staromeški, kjer mu je predrag predstojnik bil slavni J. Jungman (r. 1773, u. 1847), pomaga nekoliko tudi na gimnaziji Malostranski; l. 1842 pa pride za pravega profesorja v Heb (Eger), kjer nekaj let posebej podučuje jezik česki ter dopisuje v časopis Přítel mladeže, ki je izhajal v Kraljevem Gradcu, pa v Novine Pražske. Za ministra L. Thuna postane Nečásek začasni reditelj ali ravnatelj osmorazredne gimnazije Hebske, l. 1852 pa pravi gimnazijski ravnatelj v Ljubljani, kjer se je priučil jezika slovenskega, po-
pisal povestnico gimnazije Ljubljanske od l. 1418 do l. 1792 ter priobči

jo v letnih sporočilih gimnazijskih, vstanovil blagodarno društvo v podporo ubožnim učencem. Deloval je ondi skoro deset let, in 10. decembra 1861 imenovan bil reditelj gimnazije Staromeške v Prago. O slovesu je društvo zgodovinsko izročilo mu listino uda dopisovatelja, učenci so poklonili mu venec slovenskih pesmi, zbor profesorjev ljubljanskih pa je ravnatelju Nečásku v dokaz svojega spoštovanja podal lepo slikano in umetno spisano spomenico (cf. Slovn. Nauč.). —

B.

»Prečastiti Gospod Vodja! Deseto leto že teče,
kar ste prevzeli vodstvo ljubljanske gimnazije. Imeli
ste navado dajati spričevala Vi sami nam učencem:
blagovolite, da pa sedaj k slovesu mi učenci Vam damo
spričevanje Vašega djanja.«

Tako se glasijo prve besede v spričevalu gimnazijskih učencev, kateri so ravnali tedaj prav po svetem pismu: „Iz ust otrok in dojenčev si napravil si hvalo, da k molčanju pripraviš sovražnika“ — t. j. otroci (infantes), kateri v javnem življenji niso še smeli poročevati ali govoriti, in dojenčci (lactentes), kateri so učenci še dojili se iz znanstva raznih virov, v priprostosti svoji razglāšajo tvojo hvalo, da ukrotijo in uženo vse, ki bi vzdigovali se zoper tebe. Toda — ni ga bilo, da bi derznil se bil sovražno kratiti gotove zasluge njegove.

Po novi vravnavi srednjih šol l. 1849 se ravnateljstvo gimnazijsko ni več razpisovalo. L. 1852 dobila je gimnazija Ljubljanska novega šolskega nadzornika (Fr. Rigler); dobiti je imela tudi novega ravnatelja. Radovédni poprašujejo mnogi, kdo bode voditelj izvoljeni, kajti bili so v učiteljstvu nekteri, ki ne bi se branili predstojništva gimnazijskega; kar počí glas, da dočasni reditelj gimnazije Hebske postal je pravi ravnatelj gimnazije Ljubljanske. Jan Nep. Nečásek, dotičnim nekterim gospodom vzlasti nečásek (inopportunus), pride in ko ga tedanje deželne vlade šolski sovétnik (dr. S. Ladinik) skaže gimnazijskim profesorjem, oberne se k ravnatelju novincu ter mu proti koncu svojega govora kaže dokaj pikro, češ, mi vas ne poznamo, toda cesar, svetli cesar so vas poslali; to nam sicer zadostuje, vendar vam naj povém, kaj pričakuje od vas država in cerkev, kaj dežela in mesto, kaj učitelji in učenci! — Kako slavno je ravnatelj Nečásek navdovolil to vsestransko pričakovanje, spričujejo svetu o slovesu razun cerkve in države, razun mesta in dežele, vzlasti slovesno gimnazijski učenci in učitelji sami.

Kedar omaga vojna in se zgubi, dolži se navadno vojvoda; nasproti pa so resnične besede pesnikov:

Kjer je um
Vodja trum,
Zmaga se dóbí;

Kjer sence
Sod' verste,
Zmaga ne zbeží. —

Ko je pred nekaj leti glasoviti Benedek nad Prusa šel bil z močno vojsko na Česko in so sim ter tje prosili mu pomoči Božje; rekel je neki prederzno: „Bog naj ostane le zmirom, bomo že opravili mi sami“, in — opravili so jo tako brezmerno, da po grozni zgubi in zmešnjavi naposled še teči niso znali! — Drugače pa je prišel s Českega vodja Nečásek. Ako gospod hiše ne zida in mesta ne varuje, trudijo se zidarji in varhi zastoj. Kogar Bog ne vodi, on sam zablodi in druge zavodi. Od Boga prihaja vse gospodstvo, in iz njegovega veličastva izvira tudi naša čast. Svést si tega je prevzel Nečásek gimnazijsko vodstvo po milosti cesarjevi v imenu Božjem ter opravljal vedno tako, da je zvésto dajal cesarju, kar je cesarjevega, a Bogu, kar je Božjega.

Imel je um in serce; toraj je vzmagoval próti v težavnih zadevah. — Po vnanje bil je slok sicer, toda velik, da je vzvišan nad vsemi koj poznal se predstojnik. Čelo bilo mu je visoko, oko bistro, lice resnobno, vendar prijazno; um bil mu je jasen, serce navadno veselo, časih v družbi prijateljski celó radostno. — Po pregovoru, da le, kdor dobro sluje, lahko in vspešno tudi posluje: skerbel je najprej za slutje ali dobro ime. In po kateri poti?

Hočeš izvediti pot, po kateri se pride do slave? —
Živi tako, da bodeš v resnici, kar češ veljati.

M. A. Muret.

Bil je Nečásek v resnici in ne po dozdevku, kar biti je hotel. — Nije plemena do slavná imena. Boljši dober glas kakor srebern pas. Dobri glas seže v deveto vas. — „Kedar sem po dolgem učenji in po težavno nabranih skušnjah prašal sam sebe, ktero je vzgojevanju pervo nosilo, piše slavni Dupanloup, odgovorilo mi je prav resno premišljevanje: „Veljava in spoštovanje“. — Sicer pravijo, da človek na tem svetu le toliko veljá, kolikor si sam veljave dá; vendar bi rekel, da veljá to le na tem svetu ali med tím svetom začasno in po vnanje. — Vém pa dve drugi pravili, kateri sem opazil pri Nečásku, in kateri ste mi prav visoke pomembe, in sicer a): Bodi častitljiv, in častili te bodo; in b): Spoštuj ti ljudi, in ljudje bodo spoštovali tebe.

Čast je dvojna, notranja in vnanja, pred Bogom in pred ljudmi. Da druga brez perve nima prave in stanovitne veljave, to je že po mnogih skušnjah poterjena resnica. Vendar jih dan danes hódi tolikanj za častjo le vnanjo in pred ljudmi, toraj po stezi, ktera je ledena gaz in hitro zvození. — Kdor hoče delati dobro, skerbeti mu je za notranjo čast najprej, potem pa tudi za vnanjo. — „Dvé reči ste ti potrebni, pravi sv. Avguštin, vest pa dobro ime; vést tebi, dobro ime drugim. Neusmiljen je, kdor zaupujoč na svojo dobro vest ne prizadeva si za dobro ime“. — Toraj je bilo dobro ime Nečásku tolikanj pri sercu, in kar vém iz

pisem njegove blage gospé, na smertni postelji še je tolažil žalostne svojce:

1) „Zapustim vam svoje dobro ime; ohranite si je tudi vi brezmadežno do groba“.

Zerkalo je dobro ime, katero se naglo utemni; zaklad — boljši od zlata in srebra, kateri se pa hitro zgubi, a težko težko potem spet pridobi. — Ogenj, voda in slov (slovez, slovenje, dobro ime) so hotli nekdanj skupaj potovati po svetu. Popred pa se pomenijo, kako bi se spet dobili, ako bi jih razgnale kake zoperne prigodbe. „Kjer se vzdiguje dim, tam me spet dobita“, pravi ogenj. „Kjer je močvirje, ondi sem jaz blizo“, reče voda. Slov pa veli: „Čujta, da mene ne zgubita; kdor mene zgubi, me več ne dobi“.

Dobre vesti je treba tebi, dobrega slovesa pa tvojim, da moreš dobro in vspešno delovati za nje v katerem koli stanu, vzlasti v učiteljskem — voditelj. „*Von der Tüchtigkeit des Direktors hängt zumeist der Zustand des Gymnasiums ab*“ — kaže srednjih šol učna osnova §. 100. — Kako dobro jo je zadela visoka vlada, ki je poslala v Ljubljano gimnaziji za voditelja verlega Nečáska, spričuje nam to, da je v malo letih gimnazija naša zaslovela in povzdignila se na jako častno mesto med gimnazijami v Avstriji.

Svést si gotovega namena, ki ga imajo srednje šole, bil je Nečásek učencem in učiteljem gotov voditelj. — Po česki zove se direktor reditelj pomenljivo, kajti skerb mu je notranji ter vnanji red šolski. Po slovenski veli se ravnatelj primérno, kajti pri toliko in tako raznih in tako učenih učiteljih, pri toliko in tako mnogoterih naukih treba mu je dostikrat ravnati in poravnávati, da godí se vse prav in namenu pristojno. — Da je vse to bil res Nečásek, spričujejo mu o slovesu učenci in učitelji. — Sam je sprejemal učence v gimnazijo, prebiral jim šolski red ali postave šolske, sam tudi o sklepu dajal jim spričala ter o teh prilikah spregovoril vselej kake tehtne besede, ktere si je v blagor ohranila lahko tudi mladina, kar mu blagovoljno v svedočbi pripoznáva že koj v naslovu, da bil ji je „Vodja Gospod Prečastiti!“

C.

»Bolj kakor pred spoznamo sedaj, kako milí Oče ste nam bili. Kakor oče ljubi svoje sinove, ste Vi nas ljubili, za nas ste skerbili in delali ves čas.«

Blago se prav cení, kedar je človek zgubi, in blage možé svet čísla navadno, kedar jih na svetu več ní — po besedah pesnikovih:

B'la je taka osoda vedno slavnih možakov:
Da jim slovelo ime, ko jih zagernil je grob.

Od Boga prihaja vse gospodstvo; od Očeta v nebesih se imenuje tudi vse očetovstvo na zemlji. Predrago in prečastno je bilo toraj ime oče vselej ljudem. — Kedar je otél junak domovino ali mogočno pove-ličal, nadeli so mu že pogani častno ime oče, in hvaležna mu je bila vsa očetnjava. — Kedar je poslal učenjaka cerkev Kristusovo, da je živel sveto, učil ter pisal modro, poslavlila ga je potem tudi ona ter častno imenovala cerkvenega očeta. — Tako tudi ni brez gotovega tehtnega vzroka, da je o slovesu ravnatelja svojega s tim imenom počastila gimnazijska mladina; in tedaj je bolje mimo poprej spoznala, kako mil oče je bil jej Nečásek.

„Očetovska ljubezen ne sme biti strast, ona biti mora dolžnost“ (S. M. Girardin). — Dolžnost, sveta dolžnost mora tudi učitelju biti ljubezen do učencev. Tako po očetovski je ljubil Nečásek; bil je mož brez strasti. Redki so taki ljudje na svetu: enega vódi duh napuh, enega pohotno meso, enega nečimurno blago, in — gorjé potem učencem, kajti vselej se jih kaj prime.

„Da je kdo dober predstojnik (višnjikar, verhovnik), biti mora terd do sebe, mil do podložnikov“ — pravi sv. Jovan Zlatousti. Tak je bil Nečásek, in kako so ga milovali ali ljubili njegovi domači, to se popisati ne dá. Ljubili so ga učitelji ter radi zbirali se krog njega; ljubili so ga iskreno tudi učenci, kar so mu pokazali očitno vzlasti na zadnje o slovesu.

Znamenito je, da se v svetem pismu nikjer ne veléva, naj oče in mati ljubita svojo deco; večkrat pa se zapoveduje, naj otroci spoštujejo in ljubijo svoje starše ali roditelje. Naravno je prvo ter se navadno izveršuje; naravno je tudi drugo, vendar se tolikrat ne spolnuje že proti pravim staršem, — kaj še le proti njihovim namestnikom, proti duhovnim očetom, učiteljem in gojiteljem! Čim redkejši so toraj gojenci, kateri resnično spoštujejo in serčno ljubijo svoje voditelje; tim slavnější dokaz prave Nečáskove dobrote nam sme biti ono hvaležno skazovanje mladinske ljubezni.

Dober je bil Nečásek, in v tej dobroti šolske mladine ni ljubil v besedi, z jezikom, na videz, pohotno ali morda leposlovno; temuč „kakor oče ljubi svoje sinove, ste Vi nas ljubili, za nas ste skerbili in delali ves čas“ — spričujejo mu učenci in gojenci slovenski; in — ko je v Pragi na smertni postelji ležal dobri reditelj, molila je zanj verla mladina gimnazije Staromeške celo v šoli in skupno. Ta ljubezen je mnogotero polajševala mu bridko ločitev, in potolažen je pred smertjo nekterikrat ponavljal besedo:

2). „Dobrim godi se na zadnje le dobro, da — na zadnje, na zadnje“.

Kdor pa želi, da bi se na zadnje godilo mu dobro, mora

prej živeti dobro, in v resnični dobroti vrnávati vse svoje dejanje in nehanje, kakor je prav in pošteno. V očetovski ljubezni je skrbel in delal Nečásek na korist svoji šolski mladini, in vračevalo se mu je dobro celo na zadnje, kajti:

Ako drugim rad koristiš, sebi koristiš;
Ako pa družih ne ljubiš, nihče te ljubil ne bude.

„Simon, ali me ljubiš?“ — je Petra popraševal Gospod, kedar mu je tudi kot nadučitelju izročeval svojo čedo, jagnjeta in ovce, naj jih pase z jedjo resnice: tako poprašuje še vedno učitelja, vzlasti ravnatelja, komur izroča nedolžno in nadepolno mladino, naj jo uči in vodi po poti k resnični blagosti. Srečen, presrečen učitelj — voditelj, kateri s Petrom sme reči: „To je da, Gospod! ti veš, da te ljubim“. — V tej ljubezni do pravega nadučitelja Gospoda — prav uči in srečno vodi izročeno si deco — šolsko mladino. Ljubezen in resnica ste mu — kakor Nečásku — v vsem podučevanju in vzgojevanju zvezdi vodnici — rednici.

„Imaš li ti mene tudi rad?“ — popraševal je Mozart še dečko velikrat svoje družnike, in koj so mu priigrale solze v oči, če je kdo tudi le šaljivo odmajeval ali odnikaval. Tako poskuša tudi učitelja — gojitelja mladina, če prav ne z besedo, in koj čuti na tanko, kdaj jo vodi resnična ljubezen, in —

Kar umnih um ne vé, ne izmodruje,
To prosto otročje serčice spolnuje.

Nasproti pa je istina, da je učenjak, ko bi govoril tudi vse jezike, vedil vse skrivnosti, imel vso učenost, brez te ljubezni Gospodnje verni mladini vendar le bučeč bron ali zvoneč zvonec. — Kakor o časti in spoštovanju, opazil sem tudi o ljubezni pri Nečásku tile dve pravili: a) Bodi ljubeznjiv, in ljubili te bodo; in b): Ljubi ti ljudi, in ljudje bodo ljubili tebe.

D.

»Poglavitno vodilo Vaše, katero ste tudi nam tolikanj priporočali, je bilo: »Iščite si slave v zvestem spolnovanju svojih dolžnosti!« Zvesto ste zverševali svoje dolžnosti. Kakor marljivi gospodar prvi vstaja in poslednji vspava, ste tudi Vi prvi prihajali v šolo in poslednji odhajali iz šolskega poslopja«.

Slave, slave želi si človek vsak že po strasti, ktera po zavžitem drevesa prepovedanega sadu klije v njem po glasoviti trojedni korenini; kaj še le človek učenjak, kteremu prav vsled tega odpirajo se oči, da spoznava vzlasti dobro in hudo, in kateri hoče Najvišemu biti enak. Oj kako mično se po srednjih in viših šolah učencem opisuje slava nekdanjih vojščakov — na bojnem polji junakov poganskih, kterim — češ —

kerščanski junaki vsi s čevljev jermena odvézati niso vredni! Kaj čuda, da mladenči premnogi — in to naj sposobniši — svobodno uderó jo za slavo to, pustivši v némar popolnoma, da tudi

Pobožnost ima čislane junake,
Enako, kakor slava, kakor sreča.

(Schiller — Wallenstein.)

„Junaštva kaj je kras in znak? — Serčan je tud sirov divjak, — Pohlevnost je kristjanu znak. — Kder je svobode mnogo, tam je tudi mnogo zablode. Al dolžnosti ozka pot je varna“. — Svést si resnice te je ranjki Nečásek z besedo in dejanjem klical dijakom, naj vam ne bode žal, da stisnjena je v ozke meje vaša moč, ter kazal nam poglavitno svoje vodilo:

3) „Iščite si slave v zvestem spolnovanju svojih dolžnost“.

Da si časti in slave smemo iskati, to je jasno kot beli dan, in saj Bog sam nam jo obéta v svojem veličastvu. Dal je v ta namen človeku svobodo in vredil je svet po raznih stanovih z raznimi dolžnostmi tako, da naj jih človek prosto spolnuje in po tem zasluži si hvalo ali grajo, slavo ali sramoto.

Lepa je prostost, zlata je svoboda, in koga bolj mika, kot duhovitega mladenča v telesni kreposti, polnega žive domišljije o slavni bodočnosti? — Srečen, kdor ima v tej dobi modrega vodnika, ki ga napeljuje na pot dolžnosti ter varno vodi k pravi slavi! Srečen, kdor zgodaj spozná, da se svoboda človekova kaže in vspešuje v tém, da voli in izveršuje to, kar je prav, dobro in lepo, rad in prosto, in sicer po veri in vesti, ne pa preširno ali samopašno, po svoji termi, po kacic napočnih vzorih posvetnih ali celo poganskih. Tu je šolska mladost v največi nevarnosti, in toraj je Nečásek tolikanj priporočal zmožnim učencem, naj se vadijo zvesto spolnovati svoje dolžnosti, ktere jim nakladajo šolske postave, češ, tako se najbolje pripravljajo za prihodnji stan, v katerem naj potem delujejo sebi in drugim na čast in blagor.

Strast — gotova propast. Gorjé mladenču dijaku, kateri išče si slave strastno po poti razberzdane prostosti, po cesti razuzdane samopašnosti. Dijak zdivja ter pogine navadno prevred. Blagor pa mladenču, kateri se v gimnaziji privadi marljive delavnosti: navadno postane tak marljivo delaven tudi v svojem moškem stanu. Dela ne boj se:

Delavnost sama pelje človeka k častnemu miru.

Vernost in vestnost ste človeku najboljši družici v življenji in po smerti ga pripeljeta k večni slavi. Zlata prav res je svoboda mladenču, kateremu radovoljno pravilo v življenji je: „Kar smém, to dém“. Kar mi vera velevala, kar stan po vesti dopušča, to delam in sicer rad ter dobre volje. Tak temnim svojim delom dobiva bliščobe, ktera nikdar

ne ugasne. — In sveta dolžnost učiteljem in gojiteljem je, mladino buditi in napeljevati k tej blagoviti delavnosti. Koliko hudega jo ovarujejo, koliko dobrega po njej vzrokujejo!

Nič ne stori zató, da hvalil bi svet te: pa vendar
Marno pečaj se z vsem, kar koli ti hvalo prinaša.

— * —

Sperva je sladka lenoba, poznej ti čast pokončuje,
Terda v začetku sicer, al hvalo donáša marljivost.

K taki hvalni marljivosti je vzbujal šolsko mladino Nečásek, najbolj s tem, da je kakor marljivi gospodar vedno sam zverševal zvesto svoje dolžnosti.

E.

»Modro in premišljeno ste nas vodili, ljubeznjivo in
poterpežljivo z nami ravnali. Vam so res veljale besede Tacitove: Omnia scire, non omnia exsequi; parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare; nec poena semper, sed saepius poenitentia contentus esse.« (Agric. c. 19.)

Moder, neskončno moder je Bog, ker stori vse iz najboljšega namena, in izvoli najpripravnije pripomočke, da doseže svoj konec. Človek je moder, kedar vravnáva vse tako, da je najbolje, in da doseže, kar hoče. Moder je vojvoda, kateri zna voje svoje voditi tako, da dobi zmago; zdravnik, kateri pomaga bolniku, da mu poverne se zdravje. In kedaj je moder šolski voditelj ali ravnatelj?

»Das letzte Ziel aller Jugendbildung ist ein gebildeter edler Charakter« — pravi naučna osnova za srednje šole str. 7. Olikan blag značaj je vsega šolskega podučevanja in vzobraževanja poslednji namen ali konec (smoter, sverha). Da se toraj ta doseže vsaj pri večini, na to je v vsem dejanji in nehanji meriti ravnatelju z učitelji vred, in prav na to je zvesto méril Nečásek vselej.

Po učiteljih dobivajo učenci lastne znake, redove ali klase. Po učiteljih dobivajo tudi njih duše svoje znake, in znaki ti dajo človeku naposled značaj. Staremu se še pozná, kakega učitelja — gojitelja imel je mlad. Blagor učencem, katerim so učitelji sami krepki značaji ne pa veternjaki, blagi ne pa zlobni, olikani ne pa surovi, in — tak olikan blag značaj bil je Nečásek gotovo. Modro ste nas vodili, spričuje mu toraj mladina, zgled modrosti ste nam bili, voditelj preblagi! in pesnik mu poje:

Moder sam si vadal nas v modrosti.

Kakor o poslednjem namenu, tako je modro ravnal Nečásek tudi o pomočkih. Najbolji pomočki, da se pomaga mladini k olikanemu bla-

gemu značaju, so pa značajni blagi olikani učitelji. Takih gimnaziji Ljubljanski pridobivati bilo je Nečásku vedno mar. Rad je za učitelje sprejemal novince, duhovske in deželske domačine, češ, naj se vadijo, pripravljajo, pridobijo za učiteljstvo. Modro bilo je tako ravnanje, kajti novinci, če tudi niso brez pogrškov, vendar so bolj goreči in marljivi v svojem poslu, imajo menj plače, več dela in navadno tudi več storijo. Kjer koli je opazil Nečásek kaj brez hvalnega značaja, kaj neblazega, premalo olike; koj je popravljal in pomagal, toda vselej modro, premišljeno, ljubeznjivo in poterpežljivo. Znamenito je opazovati, kako so za njegovega ravnateljstva odhajali ter prihajali učitelji na gimnazijo in kako je znal vladovati vse to z ozirom na vgodne pomočke in poslednji blagi namen.

4) „Z združenimi močmi povsod učite mladino“.

To je bilo Nečásku geslo; ali — to geslo povsod in vselej izverševati — pri tolikih in tako raznih naukih, po tolikih in tako raznih močéh, učiteljih, profesorjih ali doktorjih — oj kolika težava! Napaka po sedanjih šolskih vredbah največa je ta, da je v dosego blazega namena prepotrebna enota, krasna po osnovi, v dejanji skor nemogoča. In če eni zidajo, eni pa podirajo, — kako more navkviško poslopje! —

Vendar je v tem poslovanji Nečásek bil dokaj srečen. Sam mi je pripovedoval, da je — nekaj let bivši v Ljubljani — podal se v opravilih na Dunaj in šel k popečitelju ali ministru nauka in bogočastja grofu L. Thunu, in v razgovoru o srednjih šolah je prvo vprašanje ministrovo bilo: „Kako se imata na gimnaziji Ljubljanski pri vas katehet pa historik — veroučitelj pa povestničar?“ — „Dokaj dobro“ — odgovorí Nečásek. — „Veseli me, pravi minister na to; navadno so med téma dvéma največe težave.“ — Dobre vesti je Nečásek lahko odgovoril ministru tako, kajti sveta skerb blagemu voditelju je bila, da se nikdar ne žali niti vera niti véda. Res tudi ni bilo ne brati ne čuti, da bi se bili pod njim kresali profesorji v tem ozíru sebi in mladini na kvar, da bi na pr. eden učil, da je Bog, eden pa, da ga ni; eden, da je nad naravo, eden pa, da je v naravi in sicer tam neki v solncu; ta, da je Bog svet stvaril, uni pa, da je postal svet sam od sebe; eden, da je spoved potrebna in koristna, drugi pa, da je nepotrebna in nepristojna itd. itd. — Res „le malo jih je, ki vladati sami se znajo, i rabiti razum razumno“; a Nečásek je znal verdevati v tem učitelje, in časih prav modro različne nauke strinjati v blago enoto, ter smel bi bil reči sam o sebi:

Prevdaril vselej delo svoje sem,
Začo me ne prostraši, ne osupne
Nikoli konec.

(Schiller — Cegnar.)

Modro in premišljeno ste nas vodili, pravijo učenci v javni svoji svedočbi Nečásku, ljubeznjivo in poterpežljivo z nami rav-

nali. — Ker mladina sama nekaj ne zna še misliti, nekaj nerada več premišljuje in je največ lehkomišelna; treba je, da so tim bolj premišljeni nje učitelji in gojitelji. — Moder in premišljen voditelj lehkomišelni mladini je bil Nečásek, in kolikrat pri učiteljih srednik in besednik, vzlasti pevcem, ki so navadno nekoliko serboriti, in je marsikdaj poravnati bodisi v nravih in naukih, bodisi v podporah zasluženih ali rado-voljnih nagradah!

„Čednost ni čednost, ako pogreša se v njej previdnost,“ pravi He-venesi. — Previdnost pa kaže voditelju, kako so splošnje postave in veleve po lastnih razmerah in potrebah vravnati in izverševati posebej, da so koristne in da pospešujejo visoki namen. — Čednosti moč je ljubezen, piše Hevenesi; ljubezni prva lastnost pa, da je poterpežljiva, kaže sv. Pavel (I. Kor. 13, 4), kateri — „učenik narodov“ — postal je „vse vsem“. — V teh krepostih je Nečásek modro ravnal res tudi po besedah Tacitovih, sedaj ljubo sedaj hudo, sedaj mehko sedaj terdo, kakor so bili grešniki ali grešnički.

Lepo je prositi, lepše je deliti odpuščenje — milosti. — Bodi otrokom, ktere vzrejaš, nekako očetovska in materska previdnost Božja. Učencem bodi oče, uči Fenelon; bodi jim tudi mati, modro pristavlja Dupanloup.

F.

»Učili ste nas ne le z besedo, ampak tudi z djanjem.

Kar ste nam velévali, ste tudi sami spolnovali.«

Kedar je odšel bil Nečásek iz Ljubljane, poklonili smo se učitelji ravnatelju nasledniku, in isti govornik starosta, kateri je poprej tolikrat preslavljal Nečáska, v ogovoru razodene tudi veselico, da odslej na gimnaziji Ljubljanski gojila se bode čista veda (die reine Wissenschaft). — Kaj je to, vzdihnem pričujoč sam pri sebi, mar se doslej ni? — Tedaj nisem razumel še, kaj će to biti; sedaj — 13 let poznej — razumem in z menoj vred čutijo mnogi drugi to le prebridko.

Kaka veda pa se je gojila za Nečáska in kako? — „Učili ste nas ne le z besedo, ampak tudi z djanjem. Kar ste nam velevali, ste tudi sami spolnovali“ — spričujejo mu učenci slovenski.

Longum est iter per praecepta, breve ac efficax per exempla t. j. Dolga je pot po naukih, kratka in zdatna po zgledih, velí modrijan poganski (Seneca). — Verba movent, exempla trahunt t. j. Beseda gine, zgled prešine, kaže stari pregovor. — Nauk v šoli, da se lože prime, pojasnuje se v zgledih. — Vera, da je prava, mora biti živa t. j. kazati se v življenji; ljubezen, da je prava, biti mora dejanjska t. j. razodevati se v dejanji in v resnici, ne samo v besedi ali z jezikom. — „Vi me kličete: Učenik in Gospod! in prav govorite; sem

tudi. Zgled pa sem vam dal, da ravno tako, kakor sem jaz vam storil, tudi vi storite. Ako to veste, blagor vam bo, če boste to storili.“ —

Po teh in takih pravilih je ravnal Nečásek svoj uk in svoje véle. Bil je tako zgled v posnemanje sploh vsem, učiteljem in učencem. Vzlasti znamenita mi je bila njegova prostost in svoboda, njegova posebna samostojnost. Bil je vsakemu služenj, nikomur pa suženj. To je kazal vsem, posebej svoji gospej priporočal malo pred smertjo:

5) „Ohrani si samostojnost; ta je veliko vredna; po njej si ohraniš zadovoljnost tudi v nesreči.“

Popolnoma sam je stal Nečásek od konca med učitelji v Ljubljani, sicer nad vsemi, ki pa neznanemu niso bili vdani, nekteri bili so mu celo nasprotni; vendar ni moledval, naj se mu zaupa, kajti zaupanje mora se zaslužiti; tudi ni koledval pri posamesnih, češ, pobratimo se, kakor počenjajo marsikteri likarji sedanji. O pirovanji ali v gostéh res ne preséda tako pobratimstvo; jako žali pa se po njem dostojnost o vnémarnem ali napačnem službovanji, o slovesnih prilikah, proti predstojniku vpričo podložnikov i. t. d. „Prijateljsko tikanje med starši in otroci je greh, kateri za vselej razdere spoštovanje do staršev — očeta in matere, in kaj dostikrat vzrokuje tudi druge žalostne posledke“, terdi dokaj sloveč učitelj (J. Schmid. Kat. hom. Repertor. IV, 3.).

Z vsemi prijazen, z nikomur preprijazen si je Nečásek po svojih delih popolnoma samostojno pridobil potrebno vdanost ter občno spoštovanje, in učil je potem tako uspešno z besedo in z dejanjem. — Samostojnost naj si ohrani gospod proti služabnikom, učitelj proti učencem, pa tudi proti vnanjim ljudem, posamesnim ali strankam, proti gospodarjem, tergovcem, obertnikom, ali katerim si bodi malikom. Ne bodi presladak, da se kdo s teboj ne posladká. Ne bodi muza proti nižim, nikdar liza proti višim. Mila ti naj bo sveta prostost. Igre in dolgovi pogubljenja so mostovi. Strastna navada težka klada; dobra, lepa navada pak je krepost.

V tem duhu je učil Nečásek tudi šolsko mladino in ker „mladosti svet ozek je, možgani so široki“ — kazal ji je postavo ter veléval določno, kako je izverševati. — „Najboljša postave razlaga je vzgled. Kdor tega vidi, ima koj um in razum in ne potrebuje nobenega pojasnovanja. Viditi se pravi tù naučiti se“ (Hevenesí). — Beda je veda, dokler znanja ne poživlja djanje. To mu je bilo vzlasti v čišlih, in kar je veleval drugim, je tudi sam spolnoval. — Prepoveduje se dijakom tobak piti javno, odsvetuje pušiti ga tajno. — „Nikar tudi mi ne kadimo očitno, vzlasti po učilišču“, kajti učilišče je svetišče, in hramina Vilinska nikdar postati ne sme vojarna ali tovarna, razgovarjali smo se nekdaž za Nečáska v posebni družbici učitelji; kar oponosi neki profesor: „Quod licet Jovi, non licet bovi.“ — „Sed a bove majori discit arare minor“ — popravi mu koj učitelj starejši, in — tako je.

„Dela staršev so bukve, iz katerih se učijo otroci“ — piše sv. Jovan Zlatousti, in po dejanji učiteljev in gojiteljev ravnaajo se tolikrat učenci in gojenci. Vladati so tudi k samostojnosti mladenči ne da hočejo postati, temuč da v resnici postanejo prosti, in da svobodno spolnujejo v življenji, kar so po gotovih velévah spolnovali še učenci. — Kakor mati polagoma popušča dete, kedar ima vzhoditi, kakor oče sina, kedar ima sam svoj biti; tako naj učitelj iz podložnosti, v kateri živi, popušča učenca k svobodnosti, da se skoro ne zná, kakor se spreminjajo med seboj v mavrici barve, uči Fenelon. V tem oziru ni bila neslana poprejšnja vredba, da so tikali se dijaki v nižih šolah latinskih, vikali se v srednjih, gospodje nazivali v viših, ter tako tudi po vnanje priraščali k spodobni samostojnosti.

„Za meno j!“ kliče junaški vojvoda, in navdušeni gredó vojaci za njim v boj. Srečni dijaki, katerim voditelj je blag učitelj, jak v besedi in v dejanji. Nesrečni, katerim jak je le v besedi, če tudi učeni in medeni; krinko zapazijo, krinko nataknejo. Nesrečni pa nad vse, katerim je gojitelj sam zločest, ter jih v dvomnih zadevah, v razburjenih dobah, v mladostnem ognju vžgati zná, da strastno popustijo dolžnosti in prapor svoj pravi ter govorijo in počenjajo, kakor na pr.

Deverú.

Gospod moj, za hudiča!

Jaz delam po izgledu tvojem, ako
Slepar si ti, zakaj bi jaz ne bil.

Makdonald.

Mi ne promišljamo. To reč je tvoja.
Ti si poveljnik, ti nam ukazuješ,
Za taboj pojdemo i da nas v pekel
Popelješ!

Pač res, v pekel, ki ga peče že tukaj, pripelje voje svoje tak voditelj. Človek, vzlasti mlad človek je posnemajoča stvar, in vse stori izgled v mnogih prilikah. — Groza pregroza, ko bi o katerih učiteljih moglo se reči: „Poslušajte jih, ne glejte jih; kar vam porekó, storite; po njih delih pa nikar ne ravnajte!“ — Nekdaj so učili bolj v zgledih — v dejanji, sedaj pa učijo bolj v slovih — z besedo; toraj prihaja nam manj sadú, toži o sedanjem prebrisanem času Hergenröther. — Ker nas Bog ne bo sodil po našem znanji, temuč po našem djanji; je prav tedaj Nečásek učil in veléval mladosti krepostne navade, svést si, da človeka pozneje v viharjih življenja tolikrat

Le jasni zakon v mejah ga derží
I sled globoko vtisnjenih navad.

*

*

*

G.

»Povsod, v šoli in v cerkvi, smo Vas vidili vselej v svoji sredi.«

Kakor ste nekdanj dve ženski prišle k Salomonu kralju in se prepirale pred njim za še živo dete, češ: „Moj sin živi, in tvoj sin je mrtev;“ „Ne, ampak tvoj sin je mrtev, moj pa živi“ — tako, prav tako prepirate se nekaj let že cerkev in država za šolo ali šolsko deco, češ, moja je, ne pa tvoja. (Vid. Alb. Stolz Kal. 1873.)

Pervotno pravico do šole ima cerkev, drugotno ima država (Gl. Dr. A. Stöckl Paedagogik str. 97. 104). Cerkev je šoli mati in ostane mati, če tudi hčerka postane razuzdana! Cerkev katoliške šole ne pusti in je pustiti ne more, če jo tudi popuščajo celó duhovni predstojniki katoliški. Kakor nekdanj pred Salomonom prava mati, kliče še sedaj cerkev katoliška: „Nikar otroka ne sekajte, nikar ne delite (modus vivendi), nikar ga ne umorite“; kajti ona ima serce, in v sercu gorečo ljubezen do šolske dece.

Bilo je leta 1861, da sem vpričo bil pri izpraševanju in slovesnem sklepanju šolskem v Idriji. Med obedom pri tedanjem ravnatelju zatožim poslej dospévшему Nečásku sicer milega mi součenca, da premalo ravna s cerkvijo, da premalo slovéní, preveč pa nemškutari! Nečásek jame nato popraševati ravnatelja, v katerem jeziku se pridiguje v „nemški“ Idriji, in ko pozvé, da ob nedeljah in praznikih, dopoldne in popoldne, le po slovenski; vstane ter obrnivši se proti njemu, kakor je že on znal, pomenljivo reče:

6) „Pa vi hočete šolo ločiti od cerkve!?“

Ta pomenljiva beseda Nečáskova poprijela je takrat močno mene ter vse pričujoče, med kterimi je bil tudi Ljubljanske vzgledne šole voditelj K. Legat; vzlasti pa mi je na misel hodila o prerani smrti tedanjega ravnatelja, češ, morda si žertva težnji — cerkev in šolo razvezujoči kteri si stregel tolikanj — nevedé in nehoté!?

Vedoma in hotoma pa je Nečásek služil težnji — cerkev in šolo ljubeznjivo vežóči; vsaj je nauk, ki ga je razodel nam Božji učenik ter ga razlaga njegova sveta cerkev, edino povréslo (religio), ktero vse posvetne vede in človeške nauke lepo veže v krasno Bogu prijetno, nam pa za čas in večnost koristno snopovje. Dokler človek vé in véruje, da je stvarjen ne le za ta, ampak tudi za uni svét; vé in véruje, da mu je v dosego tega namena treba delovati, in da namena tega ne more doseči brez cerkve Kristusove, v kteri so nam obilno na ponudbo v to potrebni pomočki. Toraj kaže učna osnova gimnazijska l. 1849, naj posamni nauki obračajo se k vernim in npravnim vzorom ter v njih se vjemajo kakor v svojem središču (S. 9: „*Ein Zusammenstreben aller*

Lehrgegenstände zu den Ideen der Religion u. Sittlichkeit, als ihrem gemeinsamen Mittelpunkt, u. eine gute Disciplin sind die beiden Mittel, welche im Allgemeinen den Schulen für diesen Zweck zu Gebote stehen^{a)}); toraj modro veléva, naj veroznanstvo prav se uči — tako, da se vzbuja in goji resnična pobožnost, in naj vsi učitelji to delo pospešujejo s svojim učenjem in vedenjem (§§. 66, 2: „Echte Frömmigkeit, welche, gleich entfernt von Aberglauben u. Zelotismus wie von leerem Indifferentismus u. oberflächlicher Zweifelsucht, in der Demuth des Herzens wurzelt, soll gepflegt werden durch Religionsunterricht u. zweckmässige religiöse Uebungen; sämmtliche Lehrer der Schule aber haben in ihrem Unterrichte u. Betragen gewissenhaft darauf zu achten, dass sie die Wurzeln wahrer Religiosität niemals schwächen, sondern, so weit es an ihnen liegt, kräftigen und stärken).

Na te pravila pazil je vedno Nečásek ter po moči skerbel, da so jih spolnovali učitelji in učenci. Kazal jim je to sam s svojim učenjem in življenjem. — Nikdar ni tožaril, da se gimnazijalci preveč učijo kerščanskega nauka; marveč je skerbel, da se uči veroznanstvo vedno bolje ter v duhu cerkvenem. Svést si, da treba je po veri tudi živeti, hodil je na pr. ob nedeljah in zapovedanih praznicah sam k šolski sv. maši verno enkrat v križansko, enkrat v nunsko cerkev, in o velikonoči k duhovnim vajam in sv. obhajilu rédoma sedaj k zgornji, sedaj k spodnji gimnaziji. Pa ne le o godovih, vsaki dan prihajal je vsem v spodbudo k šolarski sv. maši po zimi in po letu, o gerdem vremenu, časih celó bolehen, ter je z učitelji, kateri se nikdar niso pogrešali, skerbel, da godí se vse dostojno. Čeh — po rodu že pévec i godec — ni mogel stérpévati, da šolska mladina ne bi péla pri sv. maši; toraj je vabil mlade pevce ter vodil jih s perva celó v cerkvi sam, dokler so prevzeli poznej iz učiteljstva nekteri ta posel ter podpirali ga v njem — Bogu na čast, mladini na blagor.

Razun po daritvi sv. maše in nauku sv. vere prihajajo nam v do-sego večnega namena potrebni pomočki v katoliški cerkvi po svetstvih ali zakramentih, in kdor je v stanu milosti posvečujoče, treba mu je sproti tudi delujoče, da raste v modrosti ter ljubeznjivosti pri Bogu in pri ljudéh. Toraj je Nečásek skerbel, da se je molilo v šoli pred naukom in po nauku; da so hodili učenci na tanko k sv. maši; da so prejemali vredno sv. zakramente — vsaj petkrat na leto — vzlasti slovesno o velikonočnih vajah. Pri sercu so mu bile vernemu človeku tolikanj vgodne cerkvene slovesnosti, in da jih je po moči vžívala šolska mladina, bilo mu je mar. Primérno so se obhajale pod njim šolskega leta pričetne in končne svečanosti, pa tudi sploh javne cerkvene slovesnosti na pr. prošnji in veličastni obhodi ali procesije, sveto leto, pogreb ranjcega in vhod novega kneza vladnika, obredi za ranjci mi ter dotični po-

grebi; pod njim se je ustanovila sprelepa slovesnost sv. Alojzija ter pobožnost prvega sv. obhajila; pod njim so si omislili dijaci mično podobo ter krasno zastavo sv. Alojzija, zavetnika svojega, da so se tim rajši po notranje in vnanje vdeleževali cerkvenega življenja.

Kakor cerkvene obrede, čislal je tudi cerkvene obrednike — duhovnike. Veroučitelj višje gimnazije imel je vselej prvo mesto na njegovi desnici, in učiteljem novincem rad je kazal prijateljsko, katerim tudi cerkvenim predstojnikom gré pozdrav ali poklon. Dobro tudi vém, v kolikem ljubeznjivem spoštovanji bil je Nečásek ranjkemu knezu Antonu Alojziju. In kar je najviše pomembe, je to, da vse cerkveno dejanje in ravnanje Nečáskovo bilo je resnično, prosto, priserčno, brez hinavstva; tega mu najgerši zavid oponašati ni mogel.

Kakor v beli Ljubljani, tako živel je s katoliško cerkvijo Nečásek tudi v zlati Pragi. Nevarno oboel poprosi koj cerkvenih tolažil in previden s sv. zakramenti tolaži svoje preljubo, češ, da zagrebli bodo le revno truplo, duh njegov pa jim bode čujoč vedno na strani; „v tolažbo vam bodi, da se nisem strašil smerti, in živite tudi vi tako, da bote mirno pogledovali v večnost, in veseli se snidemo v prihodnjem življenji“ i. t. d. — Dokler je bil zdrav, povsod — v šoli in v cerkvi — so vidili ravnatelja Nečáska vselej v svoji sredi učenci slovenski, pa tudi česki; in kedar umre, postavijo nepozabljivemu reditelju hvaležni učenci česki na grob spominek in na njem v mili pesmici spoznavajo to, kar spričujejo mu v svoji svedočbi učenci slovenski. L. 1867 so 26. majnika blagoslovili spominek, in o tej priliki je katehet P. Neumann vpričo učiteljev in učencev Staromeške gimnazije slovesno kazal, kako se je razodévala ranjkega pobožnost, in da prva zvezdica v življenji Nečáskovem je sijala k slavi Božji, k slavi Gospoda vseмогоčega, kar je z učenci vred opazoval hvaležno:

»O jak často jsem hleděl s uctou na muže toho ctihodného, jak často jsem Bohu díkoval při oběti nejsvětější, že oblažil ústav náš mužem tak šlechetným, tak bohabojným« i. t. d.

„Pustite otročiče, in nikar jim ne branite k meni, ker takih je nebeško kraljestvo“ — kliče z ustanoviteljem svojim cerkev katoliška, ki nas je po sv. kerstu duhovno prerodila in posvetila v otroke božje; hrani in živi nas z božjo besedo in z angeljskim kruhom; redi nas v strahu božjem; na strani nam je z molitvijo, tolažbo in božjo pomočjo vsekdar v življenji, o smerti in celó po smerti. — Ako se tej predobri materi odteguje šolska deca, kolika krivica! In čim bolj se odterguje kerščanstvu, tim bolj se pogrezuje v poganstvo. In naj se reče in počne kar koli, mirú ne bode, dokler Salomon živega otroka — šolske dece — ne izroči spet pravi materi.

»Komur cerkev ni mati, njemu Bog ne bo oče.« (Sv. Ciprijan.)

II.

»Kazali ste nam tako, da le blagor človeku, kateri ima bister um in blago serce«.

Druga zvezdica v življenji Nečáskovem je sijala k slavi véde (ku slávě vědy), kakor je dokazal P. Neumann po pesmici na spominku o njega blagoslovljanji. Sicer je bil Nečásek jako skromen tudi v tem oziru, in nikdar se ni ponašal s svojo učenostjo, vendar je vsak znanec njegov čutil lahko, koliko moč da ima prava véda.

On, ki ga je pri modrem národu nekdanjem bog modrosti sam imenoval najmodrejšega, Sokrat — je po mnogem modrovanji spoznal na zadnje: »Le to vé, da nič ne vé«. Sedem besedi, pa — kolike modrosti! A — reci sedaj pervošolcu, da nič ne vé, in — reci osmošolcu, da malo vé, in — reci dijaku godnjaku, da ne vé vsega; kako mu poraste greben! Vsaj se že v prvih šolah učijo sedaj, česar so se nekdanj v srednjih, in v srednjih, česar so se v poslednjih. In — koga je Sokrat proti našim učenjakom!?

Nečásek pa je deržal s Sokratom. Kakor se sam nikdar ni ponašal s svojimi vedami; tako je tudi pri učencih svojih meril na to, da se ne prevzetujejo s svojim polovičarskim ali mnogovičarskim znanjem. — Za Sokratom je vstal drug Učenik, kteremu so nekteri moderci rékali drugi Sokrat, česar bi se pa Sokrat sam nikdar derznil ne bil, in ta je klical učencem vsem: Jaz sem resnica! — In tega učenec je bil Nečásek, kajti »kazali ste nam, da le blagor človeku, kateri ima bister um in blago serce«, spričujejo mu dijaki slovenski.

Sreče, blagosti iščejo vsi, a malokteri jo najdejo. Glava, glava — kaj sercé; bistrost, bistrost — kaj véra ali vérnost, kličejo premnogi sedanji čas; pa — ravno ti ne najdejo sreče in blagosti. — »Smilijo se mi najini otroci, dejal je časih Nečásek svoji gospéj, kajti ne bodo doživeli tako srečnih dni, kakor sva jih midva; sedaj vpijejo vedno:

7) »Olika, olika napreduje, toda — serca omerzujejo, in človeku jemljó najsvetejšo, kar ga vzderževati more v veselji in terpljenji.«

»Mens sana in corpore sano«, to je človeku najviša blagost na svetu, dejali so že nekdanji poganski modrijanje, kar kerščanski Slovenec pravi tako lepo:

V telesu zdravem duša zdrava,
To je na svetu sreča prava.

Da pa je duša človekova zdrava, treba je, da ima jasen, bister um, dobro serce, blago voljo, in v kerščanstvu, da je v stanu posvečujoče milosti Božje. Kdor toraj poleg zdravja telesnega vse to pripravlja človeku, on mu na svetu naklanja srečo pravo. In to, za Boga! naklanjal je po svoji moči Nečásek šolski mladini.

Z njegovo pripomočjo že je na svetlo prišlo delo „Disciplinargesetz f. d. Gymnasien von Steiermark, Krain u. Kärnten. Gratz, 1853.“ — v katerem je med stanovskimi dolžnostmi dijaka gimnazijskega §. 1: „Erfüllung der religiösen Gebote des Gymnasiums“, in §. 2: „Den Lehren der Religion widme der Gymnasialschüler die ernsteste Sammlung des Geistes u. Gemüthes, u. obliege dem Gottesdienste u. sämmtlichen religiösen Uebungen des Gymnasiums gewissenhaft u. mit würdiger Haltung.“ V tem smislu je v življenji Nečáskovem prva zvezdica sijala na čast Božjo; druga pa je sijala védi na slavo.

Kakor je skerbel, da si učenci gimnazijski blažijo voljo, boljšajo serce; tako si je prizadeval, da si jasniijo in bistrijo um s potrebnimi in koristnimi vedami; a — mar mu je bilo tudi, da si vadijo ter po moči zdravo ohranijo telo. — Pervo je tedanje šolstvo pospeševalo délama drugo že preveč, tretje pa premalo. A sedanje? —

Sedanje ne pospešuje ni prvega, ni drugega, ni tretjega. Kako to? — Prvega ne pospešuje, ker se je ločilo ali se loči od cerkve; popušča presv. daritev, svetstva, molitev; nalogo, blažiti voljo, boljšati serce, prepušča veroučitelju, kateri se pa mnogotero opovira, kateremu svétovna véda smelo tudi nasprotuje itd. — Druzega ne pospešuje, ker um prezgodaj ostrí in prehitro, premnogo zahteva ter premnogotero; spominj zanemarja, domišljijo preganja itd. — Tretjega ne pospešuje, ker telo, malo in mehko in okorno, muči in zaderzuje, da ne more naravno rasti ter vzmagovati si krepko in gibko itd. — Najhujše je pa to, da v sedanjem šolstvu tolikrat vlada uk brez nauka, reja brez vzreje, in da je utihnilo veselo, mladosti tolikanj potrebno soglasno budilo: „Sursum corda!“

Temu nasprot prizadéval si je Nečásek šolski mladini naklanjati srečo pravo, da v telesu zdravem ohrani si dušo zdravo; toraj je, kedar koli je mogel, polajševal stan dijakom in učiteljem na pr. po srenjah ali posvétvanjih učiteljskih, navadnih in nenavadnih, po opraviilih ali slovesnostih cerkvenih, o sejmi in godovih itd., da se jim je pustila tretja ali četrta šolska ura, da se nikdar niso mučili v noč. Poskusili so bili za njegovega ravnateljstva s šolo tudi o četrtek, pa koj zopet popustili, češ, naj si učenci in učitelji popolnoma prosti dan do dobrega počijejo, časih po potrebi naspijo, o lepem jutru sprehodijo ter čversto razvedrijo.

Po sedanji šolski osnovi mora mladina v srednjih šolah po 5 — 6 ur rédoma sedeti na dan, po 25 — 30 na teden, in to v dušnih skerbéh. Kolika muka je to premnogim, in kolika radost vlada med njimi, kedar izvedó, da bode prosta tretja ali četrta ura; in — to učenosti ni na zgubo, marveč radost ta veseli duha, poživlja telo, ter pospešuje celo napredovanje v vedah in umetnijah. Nasproti pa mladina dan na dan vprežena od zora do mraka prerano ter prenašlo gine „duhom i telom“, in kake bodočnosti nada more biti po tem človeštvu? Trudna in mlačna

mladina — kako starost ima? — Olika, olika napreduje, toda — serca omerzujejo, dejal je Nečásek, in to ne le učiteljem, temuč že mladim učencem.

Skušnja uči in zgodovina poterjuje, da pravi dobrotniki ljudém in koristni udje človeške družbe niso tolikanj oni, kateri so jako učeni in prebrisani, marveč oni, kateri so dobre volje, blazega serca, mirnega duha, in — kako malo učenosti je velikrat treba k srečnemu življenju! Veselje bi vživali radi vsi, terpljenja pa se ne manjka nikdar; bodi nam toraj skerb, da si ohranimo najsvetejše, kar nas vzderževati more v veselji in terpljenji, kajti

Blagor trikrat sercu, blagor glavi,
Kjer se učenost s krepostjo objema!
Njegov venec v nevenljivi slavi
K slavnem' djanju pozne vnuke vnema.

Rek Sokratov: „Le to vém, da nič ne vém“ — veljá sicer najprej o duhovnem in večnem, o nadčasnem in nadzemeljskem; veljá pa tudi o telesnem in časnem ter pozemeljskem. Da pa dospé kdo do te véde, do tega spoznanja, moral se je že dokaj učiti in truditi. In Sokrat ne pravi: „Nič ne vém“ — ampak: „Le to vém, da nič ne vém“. Komur je rek ta, kakor nekđaj Sokratu istina, njemu se že na licu, v njegovem govorjenji, v vsem dejanji in nehanji pozná, da veliko vé in dobro vé, in tak je bil Nečásek, kateri je vedno kazal šolski mladini, da blagor le človeku, kateri ima bister um in blago serce. —

In blagor nam! Česar je prvi Sokratov učenec še le želel, mi že imamo. Iz unega sveta, iz nebes prišel je Učenik, kateri nam je postal „pot in resnica in življenje“ (Jan. 14, 6.), da ne hodimo v temi, ampak v luči, in da mir vživajo vsi, kateri so blage volje. In kakor je najpopolnejši vzgled vsem učenikom, tako je tudi edino pravi vzor vsem učencem. Male vzlasti milo kliče k sebi, in kateri jih sedaj v kerščanstvu odvráčujejo od njega, so sami pogani in vzrejajo le nove pogane. Kerščanstvo samo naklanja človeku pravo srečo, ter mu kaže vse olike, vsega napredovanja pravi vzor:

»In Jezus je rasel v starosti in modrosti ter v milosti pri Bogu in pri ljudeh.« Luk. 2, 52.

I.

»Bili ste nam učencem tudi velik dobrotnik. Podpirali ste ubožne učence sami, in vstanovili ste za nje posebej zaklad, iz kterega dobivajo vsako leto mnogotere pomočke.«

Dobrota je sirota, pravi pregovor; ali tudi sirota je velikrat dobrota, in prav storí, kdor dobremu siromaku pomaga iz siromaštva, kajti po

njem pomaga velikrat narodu ali celo človeštvu. Dostikrat je res, da ubožnost in neumnost ste sestra, da nevednost in nemarnost ste pot do revščine, da „paupertas turpia cogitat“; toda — pomagaj človeku iz ubožnosti in nemarnosti, in pomagal si mu velikrat k pobožnosti in marljivemu delovanju.

Revščine škodi nikdar v sramoto ne smeš siromaku:

Cigar dar je bogastvo, taistega dar je ubožstvo. —

Više ceni krepost kot trud zavoljo bogastva,

Dá ti bogastvo krepóst, ne dá ti kreposti bogastvo. —

Zlata krepost pogosto je skrita pod stergano sukajo,

Pa noroglav se nerodnež tudi s škerlatom ogrinja. —

Za uk je Slovenec sploh prebrisane glave, in le srečen, kdor se iz prostega rodu kmečkega podati more v šolo ter povzdigniti k védnosti in premožnosti, da koristi potem sebi in svojim. Toda mnogi mnogi so preubožni, in nikakor ne uterpijo prevelike stanovnine in učnine sedanje. Dobro delo stori, kdor kakemu zmožnemu pa ubožnemu po šoli pomore v boljši stan. Nečásek je to vedil iz lastne skušnje. Pomagal mu je bil najprej starejši duhovni brat Josef, poznej kanonik v Litomericah pomagal v Pragi blagi grof Chotek itd. V Ljubljani, spoznavši med mladino slovensko veliko potrebo, vstanovi toraj že l. 1855 ravnatelj Nečásek s svojimi učitelji za potrebne pa vredne učence gimnazijske založnico ali zakladnico, ktera se je za njegovega ravnanjstva narasla bila nad 1000 glđ., in ima letos že blizo 5000 glđ. premoženja, da iz njega dobivajo dijaki vsako leto res mnogotere pomočke. Po njegovem delu so si napravili poznej tudi po drugih učiliščih za uboge enake blagajnice; le želéti je, da se po njih podpirajo vseskozi res potrebni pa vredni t. j. blagi mladenči.

Kar je bil storil v Ljubljani, to je storil Nečásek koj tudi v Pragi, ter je na gimnaziji Staromeški „staral se jako otec pečlivý a s jinými lidumili zarazil spolek ku podporě nuzných studujících“; vstanovil je pa tudi društvo v podporo vdov in sirot učiteljskih, ter blago deloval do smerti „předseda spolku pro podporování vdov a sirotků po profesorech, a místopředseda spolku pro podporování chudých studujících na školách středních.“ In kar je o blagoslovljanji Nečáskovega spominka očitno spregovoril katehet Neumann o blagem vspehu obeh dobrotnih društev, opominjati se sme vzlasti o prvem za potrebne pa vredne učence tudi Slovencem:

»Vy sami, bratři draží, svědky jste, jak blahodarné ovoce přináší strom ten a mnohému z Vás samých pomůženo bylo v čas potřeby největší; — a již nyní z mnohých ust, s mnohých srdcí povznášejí se k nebi srdečné vzdechy a vroucí modlitby za šlechetného dobrodince a otce pečlivého« itd.

„Ne dajaj mi ne uboštva ne bogastva, prosi Modri v sv. pismu; podeli mi le, kolikor mi je v živež treba; da kje presit ne bom napeljevan te tajiti, in ne rečem: Kdo je Gospod? ali da po revščini prisiljen ne kradem, in krivo ne prisegam pri imenu svojega Boga.“ Pregovor. 30, 8. 9. — V tem smislu je jako ginljivo a podučljivo blagi Nečásek pred smertjo tolažil svoje, gospó in deco, ter dejal na pr.:

8) „O tebi (gospej) vém, da si zmérna, pridna in varčna (genügsam, fleissig und sparsam); toliko imate, da bote živeli spodobno in čedno (anständig und bescheiden).“

Kolikanj pomenljive besede vzlasti o sedanji tolikanj „ferfravasti“ dobi, kedar je mnogim vedno le mar, da se jim povekšujejo plače ali dohodki! Mnogi si potem brez potrebe vseskozi povekšujejo tudi stroške in vživanja, ter pozabijo, da spoštena jediščina je šola učenosti, šola prave kreposti; da marsikteri je ubog pri svojem bogastvu, in marsikteri je bogat pri svojem uboštvu; da napačna nezadovoljnost s poštenim svojim stanom in gerda mermravost je dereč volk, kateri ugonobi vsako čredo, v ktero se zažene (Filip Neri) itd.

Preveč bogastva ne ljubi, pa tudi ga v nemar ne puščaj,
Ker dasiravno prave sreče dati ne more,

Vendar je važna pomoč na potu skozi življenje.

Skerbi, da tó zadovoljin uživaš, kar ti je dano,

Vendar takó, da iskati boljšega nikdar nejenjaš.

„Ako ti svétuje kdo, obogatéti drugače nego z varčnostjo in delavnostjo, nikar mu ne verjemi, kajti on je strupovar“ (otróvar Giftmischer), modro kaže Franklin. — K zmernemu življenju, pristni delavnosti in pametni varčnosti so toraj nagibovati že mladi, ako hočemo, da dojde nam bolja osoda, in da ne vrača se tresk na tresk!

Kar vredno po pravici je zavida,

Na zadovoljnost se edino zida.

Skerbi, da zadovoljen vživaš, kar ti je dano v stanu gotovem — vendar takó, da iskati boljšega nikdar nejenjaš. Srečen, kdor časnega premoženja, blaga pozemeljskega ima dokaj, da boljšega — nadzemskega, duhovnega in večnega — išče lahko sebi in drugim. V tem oziru naj oménim, da so med slovenskim narodom od nekđaj duhovni gospodje, sim ter tje tudi kaka blaga grajska gospóda, po deželi opazovali ter podpirovali bistre kmečke dečke, in jim pomagovali v mesto, v šolo, više in više v bolji stan. Sedanji čas se jim je to mnogotero zgrenilo, najbolj po brezvérskem duhu, kateri veje iz nekterih mestnih učilišč, zoperno časih cerkvi in domovini. Vendar pravega domoljuba naj to nikar ne otopí; potreba raste in vpije že po vseh stanovih. Naj nas nikar ne straši gerda, celo črna nehvaležnost. Kdor more kaj dobrega storiti, naj se nikar ne mudí! Ako hočemo pomagati narodu slovenskemu

kedaj na višo stopinjo, pomagati moramo sedaj posamesnim njegovim sinovom, če so tudi nekteri neskromni in nehvaležni. Pogled v bodočnost in o z i r v n e b ó — skerbí in težave olajšal nam bo.

Rad se je spominjal dobrot, ktere je od koga prejel, a skoro nikoli ni spomnil tistih, ktere je komu sam storil, bere se o ranjkem rojaku slovenskem; prav takega duhá bil je Nečásek, kteri je dijakom siromakom verno kazal nauk:

Povzdiguje prejete dobrote hvaležen: storjene
Pa zmanjšuj, ter pusti, da jih razglašajo drugi.

*

Komur zahvala ni mar,
Temu odteza se dar;
Kdor se pa rad zahvaljuje,
Neve dobrote kupuje.

K.

»Prijazno in pošteno ste se obnašali proti vsem, toraj so Vam tudi radi pošiljali slovenski starši svoje sinove v vodstvo. In Vi ste povzdignili in pomnožili našo gimnazijo, da sloví krog in krog; in kakor ste pomogli k doveršitvi druge, tako ste pomagali k vstanovitvi tretje v ljubi naši domovini, ktera je bila tudi Vam mila in draga.«

Prišedši v Ljubljano neznan vsem, se vé, tudi jaz nisem imel nobenega znanca; kar pride koj perve dni k meni na dom častitljiv gospod in me prijazno pozdravi, češ, ravnatelj si ti, ravnatelj sem jaz; želim, da bi ravnala vse prav v prijaznosti. Bil je J. Novak, ravnatelj semenišča duhovskega. Povédati ne morem, kako je dobro déla ta ljubeznjivost mojemu sercu, in res sva dobra prijatelja si vedno. Tako pripovedoval mi je Nečásek sam. — Tudi sicer med slovensko duhovščino je imel mnogo iskrenih prijateljev. Posebno rada sta se pa imela Nečásek in dr. Vončina. „Nisem še našel doslej človeka, da bi se ga bil mogel tako priserčno okleniti; pri njem nahajam vse svoje misli in želje, kakor jih celó pri svojem bratu ne najdem“ — dejal je Nečásek o dr. Vončinu.

Bodi obraza prijaznega, pametno zmirom govóri,
Tako si bodeš lahko pridobival mnogo prijatlov.

Prijazen bil je Nečásek in proti vsem brez razločka, proti gosposkim in kmečkim. Kedar koli sem prišel k njemu, vselej je vstal, in vsakega sprejel je dostojno. Pametno je zmirom govoril in mož-beseda obnašal se povsod pošteno. — *„Wer Nečásek kennen gelernt, konnte ihm seine Hochachtung nicht versagen, die ihm anvertraute Jugend hing aber an*

ihm mit seltener Liebe. Stets mild und edel, streng und pünktlich in Erfüllung seiner Pflichten wusste er sich die Liebe und Achtung Aller zu erwerben“ — je pisala o smerti njegovi „Politik“. — Prav je toraj še pred smertjo tolažil svoje:

9) „Nič ne marajte, saj imamo dobre prijatelje, kateri vam bodo s sovétom na pomoč.“

In res, komaj je Nečásek zatisnil oči, že pride naméstni škof P. Fr. Krejčí sam k zapuščeni vdovi ter se ponudi, da hoče on s pristojnim duhovskim spremstvom ga pokopati in drugi dan obhajati zanj tudi slovesno sv. mašo — rekši: „Škoda, prav škoda tega poštenjaka (Ehrenmann); poznal sem ga še dečka; bil je tako blag“. —

Prijazno in pošteno se je obnašal Nečásek proti vsem stanovitno, kajti le „vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis“ — pravi sv. pismo (Jak. 1, 8); toraj so slovenski starši radi pošiljali mu svoje sinove v vodstvo. Kako je pa tudi naglo in čversto za ravnatelja Nečáska rasla naša gimnazija! Sprejel je bil l. 1852 na Ljubljanski gimnaziji v VIII razredih učencev vseh 441, in ker je naslednje leto pričela se bila nova realka z 204 učenci, se je število gimnazijskih l. 1853 znižalo na 421. Ko pa dobro véti začne duh njegov, zasloví tudi gimnazija, in od leta do leta prihaja vanjo več mladine. Po ranjkem knezu Antonu Alojziju pomore, da se v Novomestu (Rudolfovem) šestrazredna doverši na osemrazredno višo gimnazijo; v Ljubljani pa prične že l. 1854 z vstricnimi razredi na spodnji gimnaziji, ker se mu je zdelo neusmiljeno, nadepolno mladino slovensko odvrčevati od srednjih šol, ter po tem takem od viših stanov.

Primérno napredovala je tedaj realka; vendar je čim dalje več mladine prihajalo na gimnazijo, ktera se je do l. 1859 povzdignila bila na štiri paralelke ali vstricne razrede. Kar si je l. 1856 namenil bil Nečásek, sprožil je l. 1859 in dosegel l. 1861, da se je v Kranju vstanovila nižja gimnazija, najprej z dvema, poslej s štirimi razredi; l. 1863 imela je že učencev 172. Tako je pomagal res k doveršitvi druge, pa k vstanovitvi tretje gimnazije na Kranjskem; Ljubljansko višo gimnazijo pa je pomnožil bil dotlej, da je l. 1861 z vnanjimi vred štela dijakov 741, l. 1862 pa 718 poleg toliko družih srednjih učilnic. Ako l. 1874 prva velika gimnazija naša v Ljubljani s tremi vstricnimi razredi šteje dijakov vseh skupaj le 426, Novomeška nadgimnazija v osmih razredih le 112, Kranjska v štirih samo 71 (realka po vsej slavi 370); more li to zvati se napredovanje? Mar je nova Kočevska s svojimi 20—30 dijaki v 2—3 razredih pobrala vse? Bi li derznil si kdo reči, da gimnazija naša sloví toraj krog in krog? —

Kakor v Ljubljani, tako je skerbel i v Pragi, da ne bi treba bilo odvrčati od učenja sposobnih mladenčev slovanskih, naj napravijo se

paralelke, in ravno je iskal prostora za četerti vštricni razred na gimnaziji svoji Staromeški, ugonobi si svoje malo terdno zdravje, »a muž ten stal se oběti povolání svého. Směle tedy můžeme říci, že zasvětil život svůj vědě, a že vědě jakož i mládeže vlastenecké, ze zdroje toho čerpající, život svůj přinesl za obět« (P. Neumann).

Učenjaki — »povsod pa nikjer domá« — so naposled res povsod ptuji pa nikjer domači. Bog je povsod, pa v nebesih domá. Učenostniki, ki lazijo po svetu brez domovine, prodajo učenost brez značaja. Kakor v védah — mešajo tudi v družih rečeh, in to je silo napčno. Tem nasproti bil je Nečásek vsegdar Čeh i Slovan, ter je to rad spoznaval tudi javno; na Kranjskem pa je med Slovenci postal i Slovenec, in priljubila se mu je domovina naša tako, da mu je bila vedno mila in draga. Pisal mi je bil to l. 1863 v Ljubljano, in ko smo o tisučnici slovanski 18. avgusta v Pragi bili pri njem v gostijah štirje Slovenci (dr. Vončina, J. Gnejzda, T. Zupan, i jaz), spregovoril je blagi gospod očitno:

»Vedno hvalim Boga, da me je bil na Slovensko poslal. Našel sem ondi toliko prijatlov, vžil toliko dobrega, da tega nikoli pozabil ne bom, in nikdar bi jest iz Ljubljane, iz Kranjske ne bil šel, ko bi meni ne bilo zavoljo moje družine in rodbline. Praga — se vé — je pa le Praga« (Vid. Zg. Danic. l. 1863 str. 224.)

Skoraj enako pisal mi je iz Prage 16. marca l. 1865, kjer o sebi in svojih, pa o drazih prijateljih na Kranjskem pravi: *„Die lebhaften Erinnerungen an das liebe Krain und Laibach sind für uns immer höchst angenehm; allein Feste unserer theuersten, bewährten Freunde begehen wir immer mit gesteigerten Gefühlen der Freude und Dankbarkeit u. s. w.“* — »Zvest prijatelj je močna bramba; in kdor ga je našel, našel je zaklad. Z zvestim prijateljom se nič ne meri, teža zlatá in srebrá ni nič vredna proti ceni njegove zvestobe. Zvest prijatelj je zdravilo življenja in neumerljivosti; in kateri se Boga bojé, ga najdejo.« (Sir. 6, 14—16.) — Iz vsega tega je razvidno, da je pobožno res bilo prijateljstvo Nečáskovo, kajti je raslo čim dalje tem bolje, kar poleg Herderja pomenljivo opéva verli naš Cegnar:

Kakor dopoldanska senca
Je prijateljstvo hudobnih;
Vsako uro se pomanjša.
Pa prijateljstvo pobožnih
Rase kot večerna senca,
Da življenja solnce vgasne.

*

* *

L.

»Sami Slovan ste čislali tudi slovenski rod in dom; čislali ste slovenščino, učili se je sami in pridobili ste ji spodobno mesto ne le v šoli med družimi nauki, ampak tudi v šolskih letopisih, kjer ste sami jeli popisovati zgodovino naše gimnazije, in pri očitnih šolskih slovesnostih, in nadjamo se, pridobili ste slovenščini to častno mesto stanovitno.«

Tretja zvezdica v življenji Nečáskovem je sijala k slavi domovine slovanske (ku slávě vlasti své). Draga mu je bila i domovina naša. — Kedar sem koj perve dni na Kranjskem popolnoma neznan šel bil na sprehod proti Savi po cesti Dunajski, češ, tujec sprehajaš se med tujci, pozdravi me stara ženica: Hvaljen bodi Jezus Kristus! — Amen, na veke! jej odgovorim, in prešine me sladka misel: „Čuj, kakor pri tebi domá; saj toraj nisi na tujem“. — Tako pravil mi je Nečásek sam o drugi priliki. Pač res, vsaj Slovan povsod brate, verne brate ima!

Rodu slovanskega, domá na Visokem pod Kerkonoši, bil je Nečásek vedno Slovan „duhom i telom,“ in prav je kazal P. Neumann: »Tato láska k vlasti milé a nadšení pro slávu její, tot' právě ona třetí družka, která jej provázela ustavičně po všech cestách vezdejšího žití jeho.« — Mračna bila je doba in dremal je še narod česki, kedar je z nekterimi vlastimili Nečásek budil že svoje rojake. Na gimnaziji Hebski podučeval je posebej (v hodinách mimořádných) jezik česki, in tedaj že dopisoval v „Přítele mládeže.“ V Ljubljani postal je koj prijatelj pravim narodnjakom slovenskim, in ni se bal prihajati v čitalnico k očitnim slovesnostim. Vstopil je v Društvo Zgodovinsko, ter v njem domoljubno deloval z Metelkom vred. Naposled je jel sam popisovati zgodovino gimnazije Ljubljanske v njenih sporočilih l. 1859—61, „a spis jeho o dějinách tamějšího gymnasia“ — še zdaj od l. 1862 čaka domoljubne roke znanstvene, da bi jo spletla do dobe sedanje, bridko toži Slovenec l. 1875 št. 2. — Ni kaj lepo to; pa res je!

Čislali ste slovenščino, spoznavajo mu dijaki slovenski, in s čim je dokazoval to Nečásek? S tim, da se je resno sam učil slovenščine, da je prebiral slovenske knjige in časnike, hodil z Metelkom v šolo ter ga nekdej celó sam namestoval v slovenščini. Pasterka je bila še takrat slovenščina po srednjih šolah, in prizadéval si je dokaj, da bi jezik narodov povzdignil se na isto stopinjo s tujimi jeziki. Pripomogel je k temu, da so za posamesne razrede sestavile se lastne Berila slovenske. Znak iz slovenščine — ali celo ni bilo ga treba ali pa je bil brez vsakega neugodnega vpliva na glavni red v svedočbi; kolikanj se je trudil, da je priboril mu veljavo z drugimi nauki po vgodni in neugodni plati vsaj pri Slovencih! Kar se morebiti ne godí nikjer, godilo se je pri

nas. Slovenščina se je slovenskim mladenčem razlagovala po nemški; kolikanj se je boril spet Nečásek, da je z vso svojo veljavo proti profesorjem po nemščini razvajenim priboril jej pravico, da se učencem slovenskim razlagovati sme po slovenski!

Spoznavši našo mladino je skerbil zato, da se jej po domače pojasnujejo potrebne reči, in vzlasti je čutil napako, da se slovenski dijaki v nižjih razredih verstva ne učijo v besedi materni. Pisariti je jel v ta namen in moledvati, in je res primoledval, da je l. 1861 dopustil se slovenski kerščanski nauk v prvi, in da se je pripravljati jela slovenska obredoslovna knjiga za drugi razred. Tudi v cerkvi bi naši dečki z večim pridom v domači besedi poslušali duhovne govore, in v tem smislu rekel mi je nekaj Nečásek:

10) „Blago sloviti čem uro, v kateri bom pervikrat slišal v cerkvi besedo božjo oznanovati slovenski šolski mladini v nje maternem jeziku.“

Delal je na to, da se v beli Ljubljani polagoma vstanovi popolnoma slovenska gimnazija. Da priti moramo do tega, to je gotovo; kedaj pa dospemo, kdo to vé?! — V letopisih gimnazijskih je on prvi učence razločevati jel po veri i po narodnosti, in hvalno je omenjal v njih, da je nekterim gimnazijskim učencem Novice pa Danico darovala tiskarna Blaznikova. Novice je sam rad prebiral, in še l. 1865 me je iz Prage poprosil pismeno, ker „měštanská beseda“ nekaj listov ni dobila, naj po dr. J. Bleiweisu vredim to reč, kajti „ne le jaz, mnogi drugi deželjani moji radi berejo Novice,“ pravi v omenjenem dopisu.

Mila je Slovanu vzajemnost slovanska, in potrebno mu je znanje jezikov slovanskih, in prav bi bilo, da bi se izmed njih po naših srednjih šolah učili vsaj poglavitni. Iz tega nagiba je pri visoki vladi prikoledval bil Nečásek privoljenje, da se je na gimnaziji njegovi podučevati jel jezik hrovaško-serbski (t. j. ilirščina; pr. Jahresb. Laib. Gymn. 1861 str. 34), in namerjal je isto izprositi za jezik česki; toda — poslednje se ni dovolilo, prvo pa koj po tem opustilo — javaljne v prid mladini slovenski! Tedaj se je tudi dognalo, da se je v nižjih razredih rabiti smela domovinska knjiga poslovenjena po nemški „Reichs- u. Länderkunde des Kaiserthums Oesterreich“ (Jahresb. 1862 str. 30.). — Prav v tem duhu je neutrudno deloval v Pragi. Bil je ondi „člen společnosti musea království českého, umělecké besedy, měštanské besedy“ i. t. d. — Leta 1863 bili smo z njim Slovenci v besedi meščanski, kamor je zahajal navadno o sredah in sabotah zvečer. Bil je tam slavni Palacký, verli Rieger, čversti Malý z mnogimi iskrenimi mladimi rodoljubi, in na té kažóč reče mi tedaj Nečásek: Glejte, tu je naša bodočnost! Pač dobro sem ga razumel. — Ko sva na Kranjskem še o neki priliki govorila o grozni serditosti glasovitih nemškutarjev, spregovoril mi vedno pomenljivo besedo:

11) „Vse zastonj; neki dan zgernejo se valovi nad njih glavami.“

Po zgodovini narodi prihajajo ter odhajajo; versta prihaja sedaj Slovanom, in kedar si vzmagajo v vedah in umetnijah, pride jim v istini, kazal je Nečásek. V ta namen treba je učiti se ter pridno delati. Zakon nature je tak, da iz malega raste veliko; toraj

Marno pogledjte potém na polje slovenskega djanja,
Mnogo ledine je še, mnogo je križema rok.
Ganite jih, otrébite mah domovini do jedra,
Duhe zaróтите v beg dvombe, nemarnosti, tmin,
Dvignite serčno zaklad slovenskega dlana in uma.

Pridobili ste slovenščini spodobno mesto ne le v šoli med drugimi nauki, ampak tudi v šolskih letopisih, in pri očitnih šolskih slovesnostih. — „Razveselilo nas je, da smo pervikrat v programu naše gimnazije našli znamenje žive še slovenščine v izverstem sestavku, ki ga je spisal g. prof. Marn pod naslovom: Slovanskega cerkvenega jezika pravo ime, prvotna domovina in razmera proti sedanjim slovanskim jezikom, pravijo Novice l. 1860 št. 33; in tisto leto se je za Nečáska pri očitni slovesnosti o razdeljevanji šolskih daril v mestnem strelišču glasil prvi slovenski govor, ki ga je zložil in govoril A. Umek Okiški, in ki je ponatisnjen v ta spomin v Vencu (str. 26—28), ki so ga l. 1862 Nečásku poklonili bili učenci gimnazijski. Tako je bilo tudi naslednje leto 1861, kedar po zgledu gimnazijskega prinese i niže realke Ljubljanske program prvi slovenski spis A. Lesarjev: „Glasoslovje slovenskega jezika“, kteremu je bil pa vvod že odstrižen. Novice l. 35 stran 286 pripovedujejo to, ter pravijo ondi: „Ne vemo, zakaj je vodja realke — g. Schnedar — pridnim učencom letos iz pratike izbrisal najveselejši dan, da ni po stari navadi bila delitev premij slovesna kakor v gimnazii, čeravno je mestni odbor to zahteval.“ —

Kolike pomembe in kolikega vspeha je bila ta očitna prikazen, ktero je po šolskih letopisih in javnih slovesnostih vzbudil bil Nečásek, posname se nekoliko iz dotičnega sporočila v Novicah l. 1862 str. 269 kjer se bere na pr.: „Triesterčni“ dopisnik sicer potem, kar je pri očitni delitvi gimnazijskih daril vidil in slišal, solze pretaka ter tako piše, kakor da bi že kljenkalo „nemški“ ljubljanski gimnazii; in zakaj? — zato ker je Slovenec z izvrstnim slovenskim govorom nemški in latinski govor tako „in den Hintergrund“ potisnil, da ju skor še slišati ni bilo. Slovenščina ni več tisto okorno dete, kakor ga si nekteri nevedni ljudje mislijo ali za česar ga delajo protivniki naši, — krepek mladeneč je, ki ga, kamor le pride, sprejemajo s zasluženno slavo. Ko so nemški in latinski govor izdelovali profesorji, ni bilo tega treba pri slovenskem: učenec sam

ga je naredil in govoril — čeravno je slovenščini po vsi gimnazii bilo le po dvoje pohlevnih ur na teden dovoljenih. Namesto tedaj, da bi „Triesterčni“ dopisnik solze pretakal, bi se, ako je pošten mož, še le veseliti mogel, da se domači naš jezik tako vrlo obnaša iz lastne moči!“ — Krinivoda.

Pač res, vsak pošten mož se je mogel veseliti živega napredovanja, ktero je po tej poti dobivala tedaj slovenščina. Gimnazijo je posnemala realka, in tako so delati jele niže in perve šole po slovenskih pokrajinah ter o koncu šolskega leta po lastnih izveštjih ali sporočilih priobčevati sim ter tje prav krasne in raznoverstne spise. Da je to sedaj skoro popolnoma pojenjalo, mora pač obžalovati vsak poštenjak.

Nadjamo se, pridobili ste slovenščini to častno mesto stanovitno — pisali so l. 1862 Nečásku slovenski učenci; ali — žalibože! — ni se ohranila jim lepa nada. L. 1866 glasil se je konec šolskega leta slovenski govor tudi na gimnaziji naši poslednjikrat, in že ne več slovensko na strelišču, ampak le v šoli; in l. 1870 so po zgledu ljudskih šol tudi v srednjih učencem ustavili darila, nasproti pa učiteljem vzviševati jeli plačila. — Da se slovenščini omenjeno častno mesto pridobi stanovitno, skrbeti bode toraj Slovencem samim, kakor opominja hrabri pesnik:

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
Biti slovenske kervi bodi Slovencu ponos.
Spomnite se imenitnosti del pokojnih očetov,
Cenite vrednosti scer roda sedanjega tud;
Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Koseski.

M.

»Čast in slava Vam bodil! Ker Vam pa drugega v hvalo dati ne moremo, smo v Venec nabrali nekoliko cvetic; blagovolite jih sprejeti v znamenje naše serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja do Vas, preblagi Gospod! Nabrane so na vertu, ki ste ga Vi skoraj deset let tako skerbno obdelovali. Spomladanske so. Pognale so iz mladih serc, in v spomin na belo Ljubljano in na slovensko mladost jih pri Vašem odhodu v zlato Prago poklonimo Vam hvaležni učenci ljubljanske gimnazije«.

Slava je čast najviše pomembe, poje Koseski. Častili in preslavljali so šolski mladenči ravnatelja svojega ter v znamenje serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja so za slovó poklonili mu nekoliko v Venec nabranih cvetic. Cvetice te so pesmice, ktere so v kratkem času zložili bili dijaki gimnazijski sami od VIII. do II. šole, in sicer najprej v imenu svojih součencev „Slovo“ za 8. razred A. Umek, za 7. J. Trobec,

za 6. Fr. Tomšič, za 5. Fr. Marn, za 4. Lud. Tomšič in za 3. Fr. Levec. Tem so pridejane še nekatere druge, n. pr.: „Slovenii“ zložil Fr. Levec; „Deček in metuljček“ pa „Lipa“ zl. Lud. Tomšič; Sonet „O mili dom“ pa „Spomin“ o mladosti Jan. Zupan; „Nevihla“ J. Trobec; „Spev (kteremu je napev zložil Ant. Nedvďd), Domovini, Zvon sile, Govor konec šolskega leta 1860, Zlata Praga in bela Ljubljana, Pričujočim Pesmicam“, v katerih dijak A. U. Okiški, drugim tedaj voditelj, kaže svetu, kako naj se presojajo te spomladanske cvetice t. j. mladostne dijaške poskušnje v pesništvu slovenskem:

Z Bogom, srečno, hčerke nježne!	Serc iz mladih ste pognale
Koder bodete hodile,	V naglici; tedaj recite:
Bote dragi svet učile,	Dragi bratje, poterpite,
Da so serca nam hvaležne.	Veče bomo tud bolj zale.

Z Bogom, srečno, hčerke nježne,
Radostne povsod hodite,
In Slovence podučite,
Da so serca nam hvaležne!

Verli učenci gimnazijski so preljubljenemu voditelju za slovó bili napravili tudi slovesno večernico s svečavo in s petjem, in tako počastili ga javno pred svetom, s tem pa počastili i sebe. „Šolska mladost je s tem kaj lepo spričala, pravi Danica l. 1862 str. 54, da vé dobro razločiti, kdo je spoštovanja in ljubezni vreden, in postavila je s tem naj lepši spominek ne le svojemu dosedanjemu vodju, ampak tudi sama sebi“. Bil sem oni slovesni večer pri njem v hiši Medijatovi, kjer je vseh deset let visoko stanoval kakor poslej v Pragi poleg širne Veltave, in dobro vé, kako je bil ginjen, kedar je ugledal pod oknom živo mladino gimnazijsko, vidil svečavo, slišal vbrano petje; ko mu prinesó med tem trije „Venec“ krasno vezan v več knjižicah ter se poslovijo v nekterih besedah; kako je ves v solzah z okna blagoslovil mladino in spregovoril častne besede, ktere mi je pismeno 25. febr., ustmeno pa 18. avg. l. 1863 (Danic. str. 240.) prav tako ponovil cesarjev rojstni dan v Pragi:

12) „Slovenska šolska mladina je pridna in zmožna; Bog jo ohrani, Bog jo blagoslovi!“

Da bi res, kakor je zmožna, bila vselej tudi pridna! I te verstice niso pisane, da bi se po njih ponašala s svojimi zmožnostmi, marveč da bi gojila jih vedno marljivo v duhu Nečaskovem, kar bi gotovo ne bilo brez blagoslova Božjega.

Kakor slovenska — je iskreno ljubila in spoštovala ravnatelja svojega Nečaska i mladina česka. Povedano je že bilo, da je šolska mladina gimnazije Staromeške, dokler je nevarno obolel nje reditelj ležal na smertni postelji, skupno molila za njegovo ohranjenje. Jako ginljivo

pa je bilo njeno obnašanje o smerti in o pogrebu, pa tudi pozneje po smerti njegovi. Mertvaški voz, s cipresnim in drugimi venci opét, je peljalo sicer tri pare konj, truplo pa so v sreberno okrašeni trugi, svež venec s trakom v bojah slovanskih na njej, nosili gimnazijalci sami; nad sto jih je svetilo po obéh straneh; drugi učenci vseh treh gimnazij — Staro- in Novomeške ter Malostranske — z učitelji vred so na bregu Františkovem stali v verstah (Cf. Politik 1866). Kakor v Pragi — smo 29. nov. imeli tudi v Ljubljani za ranj- kim Nečáskom slovesno sv. mašo, katero so v stolni cerkvi vpričo bogo- slovcev, dijakov in profesorjev gimnazijskih in mnogih častiteljev njegovih služili tedanji stolni dekan J. Zl. Pogačar, ranjkemu ravnatelju vedno prijatelj. (Vid. Jahresb. Obergymn. Laib. 1867 S. 26.)

Koj o smerti je prišla (nákladem akadem. gymn. starom.) na svetlo pesem „Památce velezasloužilého pána p. J. Nečáska“, zložil Julius Nejedlý, v kateri se lepo opéva, da je ranjki preblagi reditelj gorel in žertvoval se za vse, kar vódi k Bogu in pravi védi, kar služi domovini in sinom njenim na slavo, da je zgorel kakor zgorí in se žer- tvuje sveča, da ga je Bog posebno miloval, ker ga je na sklonku živ- ljenja pripeljal bil domú v Prago, da se je ločil po telesu, nikar po duhu itd. — Kaj so še vse storili verli česki učenci? — „Svému zvéčnémú řediteli postavili vděční žáci“ na grobišču Malostranskem sprelep spo- minek, ki so ga o raznih prilikah krasili z venci v slovanskih barvah, dali blagosloviti in na svoje stroške po svetlopisu posneti ali fotografovati. Blagoslovljenje so imeli slovesno 26. maja 1867. Tedaj je očitno na grobu nepozabljivemu ranjkemu na slavo govoril katehet P. Adalbert Neumann tako, da so plakali hvaležni dijaci in je sam prežaljen ne- koliko celo premolknil. Govoril je po pomenljivi pesmici, ktera je vpisana na spominku in se bere tako-le:

Hrob tento kryje srdce vřelé,
to srdce otce, učitele.
Nuž dřímej po svém namáhání,
Ty srdce, které v nadšení
to všechno svoje vroucí plání
jen slechetnému snažení
ku slávě Pána všemocného,
ku slávě vědy, vlasti své
Jsi v obět dalo. Nechť i Tvého
tlí ducha schrána v hrobu zde,
duch Tvůj dál žítí bude s nami
než shledáme se nād hvězdami.

Marsikaj bi o preblagem Nečásku še lahko popisal, kako mirno pa veselo je živel domá, srečen in zadovoljen v svoji preljudi rodovini; kako je rad dobrote delil potrebnim in pridnim učencem, pomagal in svétoval

poštenim učiteljem; kako je pospeševal vero in vedo itd.; vendar naj o koncu povém le še, da v resnici dejanjsko mu je bilo staro in slavno naše geslo: „Vse za vero, dom, cesarja“. — Kako je živo strinjal pravo vernost in učenost s pravim domoljubjem in hvaležno vdanostjo do cesarja, pokazal je dostojno l. 1856 v Spomenici (Fest-Album), ktero je s svojim gimnazijskim učiteljstvom 18. novembra v Ljubljani poklonil bil presvetlemu cesarju in cesarici. V krasni odi latinski čestita na čelu ravnatelj sam vladarju, ktera naj se ponatisne v omenjeno spričevanje tudi tu.

Ad

IMPERATOREM AUGUSTISSIMUM

FRANCISCUM JOSEPHUM I.

Aemona gaude! dulcia profluant
Amore plenis carmina cordibus!
Franciscus en Josephus intrat
Carniolam venerandus urbem.

Te grande nomen! Te Moderator et
Auguste Caesar, commoda in Austriae
Quem sustinendis fata rebus
Imperii statuere culmen,

Heroa fortem des referam modis
Gratus canoris; ardet amor Tui,
Rumorque certat fervidus Te
Per memores celebrare fastos.

Gravissima inter munia gloriam
Paras perennem fortiter hostibus
Instans et artes pacis almae
Protegis atque foves benignus.

Fides renidet clarius, exserens
Coelestem amorem foederibus novis;
Concorde gentes mente anhelant
Viribus adsiduis salutem.

Planare montes saxaque devia,
Mandasque ferro magnificas vias
Fundare, molirique classem,
Perque vaporem agitare moles.

Jam sume grates Carniolis favens,
Dilecte Caesar! Dux vigil omnibus,
Scientiarum cultor acer,
Prospiciens docili juventae,

Sincera vultu vota hilari excipe:
 Vivas beatus Nestoris in dies,
 Quotque in mari existunt arenae,
 Tot Tibi gaudia sint, precamur.

J. Nečásek.

N.

»Po potih modro vodil vedo znanskih
 Sinove dveh si národov slovanskih.«

Venec spomladanskih cvetic so poklonili o slovesu preljubemu svojemu ravnatelju dijaki slovenski v spomin, da so serca jim hvaležne. — Pa tudi profesorji so raznotero posamesno in skupaj Nečásku razodévali tedaj svoje spoštovanje in ljubezen svojo.

Kakor katehet više gimnazije Staromeške v Pragi — tako je poslavil Nečáska tudi veroučitelj više gimnazije v Ljubljani dr. Janez Gogala. Bilo je II. predpepelnično nedeljo 1. 1862 v križanski cerkvi, kjer viša gimnazija obhaja prazniško službo božjo, da proti koncu nedeljskega govora po nemški s prižnice nenadoma spregovori tole: „In k sklepu ne morem, da ne bi oménil zadéve, která nas vse navdaja z žalostjo. Mi vémo in bridko čutimo vsi, da imamo danes našega ljubljeneega in prečastitega gospoda ravnatelja pri nedeljski službi božji zadnjikrat v naši sredi. Ljubi mladenči, nočem vas k serčni hvaležnosti še le vnemati, vsaj ste vsi pod tim ljubeznjivim in očetovskim vodstvom dospéli svojo dosedanjo oliko, vémtoraj in sem terdno prepričan, da ga ni med nami nobenega, v čegar sercu ne bi že plamtéli mogočni občutki ljubezni in hvaležnosti; pač pa sem si namenil vaše občutke očistiti in posvetiti in na kviško obrniti. Tu vzlasti pred prestolom resničnega in bistveno pričujočega Gospoda naj se razlijejo naše serca, tu naj se naše molitve vzdigajo k Njemu, kteri edin poverniti more take zasluge. — Toda ne samo danes bodi hvaležno naše serce; za Vami, Preljubljeni! za Vami pojdejo naše želje in prošnje za blagoslov ter za stanovitno srečo v Vašo mило domovino, in dasi daleč od nas, bode spomin vendar stanoviten, kajti dolgo dolgo bodo nove cvetove poganjali sadovi, ktere je vzbudila Vaša neutrudna delavnost, Vaša ljubezen in skerblijivost. Naj zato nebeški Oče obilo deli blagoslov svoj Vam in Vašim vedno.“ Amen. — Te očitno spregovorjene besede so prevzele pričujoče vse, presunile vzlasti Nečáska, da je poslej ponižen, kakor je vedno bil, očitno spregovoril besedo:

13) „Tolike pozornosti jaz nisem zaslužil.“

Hvalno prehvalno je tudi spričevanje, ktero mu je dal naslednik njegov v ravnateljstvu gimnazije Ljubljanske dr. Henrik Mitteis, in ktero se bere v „Jahresb. Obergymn. Laibach. 1862“ str. 31 na pr.: „Einen empfindlichen Verlust erlitt die Lehranstalt durch die mit allerhöchster

Entschliessung Seiner Majestät des Kaisers vom 10. Dec. 1861 ausgesprochene Uebersetzung ihres hochgeehrten Directors Johann Nečásek in gleicher Eigenschaft an das Prager Altstädter Gymnasium. Das hiesige Gymnasium hatte sich seit dem 22. October 1852 seiner liebevollen, milden Leitung erfreut, und die ansehnliche Vermehrung der Lehrmittel, die Erweiterung der Lehranstalt durch vier Parallelcurse, die Gründung des Unterstützungsfondes für arme Gymnasialschüler, die Renovirung des botanischen Gartens, die Wiedereinführung des Turn-Unterrichtes, die unter seiner Leitung erfolgte Einführung eines Lehrcurses über Stenographie, die leider nicht ganz vollendete Bearbeitung einer Geschichte dieses Gymnasiums etc. sichern ihm eine ebenso ehrenvolle Stelle unter den um diese Anstalt hochverdienten Männern, als ihm sein wahrhaft humanes Wirken in den Herzen seiner Schüler und des ganzen Lehrkörpers eine bleibende Erinnerung gegründet hat. — Er schied am 28. Febr. l. J. von dieser Lehranstalt; der Lehrkörper bezeugte ihm seine Hochachtung durch Ueberreichung einer kalligraphisch ausgestatteten Adresse, und die Schüler durch Darbringung eines grossen Fackelzuges und eines Bändchens durchwegs von Schülern der verschiedenen Classen verfassten Abschiedsgedichte in slovenischer Sprache."

Spoménica, ktero smo o slovesu mu poklonili bili učitelji gimnazijski, kazala je na čelu umetno slikano hišo Medijatovo, v kateri je stanoval ves čas v Ljubljani, in poslopje šolsko, v katerem je v omenjeni dobi deloval tako vspešno. Po glediščih in plesiščih, strelarnah in kavarnah, celo po gostilnah nikdar ni hodil brez posebnega razloga. O domačih godovih in šolskih slovesnostih čestital mu je navadno učiteljstvu na čelu klasično vzobraženi starosta profesor Peter Petruzzi. Da je starosta čestitajoč vselej trepetal, ravnatelj pa odgovarjal vselej pokojno, tega nisem mogel razumeti tedaj, a sedaj — razumém. Tudi spomenico je bil sostavil starosta, ktero smo pa poterdili še le po vzajemni presodbi in nekoliki premembi. Kolike pomembe mora toraj biti, da so jo podpisali tedanji profesorji vsi, celo oni, kateri se z Nečáskom niso vjemali bodisi v duhu cerkvenem ali verstvenem, bodisi v duhu narodnem slovanskem! Iz vzroka v prvem razstavku o zaljubljenem preslavljanji povedanega ter sedanjim in prihodnjim šolskim voditeljem v razgledovanje ponatisne naj se ta sloveča spomenica v besedi in veljavi izvirni. Glasi se:

Seiner Wohlgeboren
DEM K. K. GYMNASIAL-DIREKTOR

Herrn

JOHANN NEČASEK

bei seiner Uebersetzung nach Prag.

Der Lehrkörper des Laibacher Gymnasiums.

Nach zehnjähriger, unermüdlicher Waltung scheiden Euer Wohlgeboren von einer Lehranstalt, welche durch Anwuchs von Schülern vergrößert, durch geeignete Lehrer und Lehrmittel gekräftigt, eine ehrenvolle Stellung unter Oesterreichs Gymnasien einnimmt; von einer Stadt, welche an Euer Wohlgeboren den gewandten Schulmann, den charakterfesten Bürger, den tadellosen Staatsdiener ehret; von einem Lande, welches an Euer Wohlgeboren das ermunternde Beispiel humaner Gesittung, amtlicher Gewissenhaftigkeit und häuslicher Tugend erhalten und stets bewahren wird.

Euer Wohlgeboren scheiden von uns mit dem Bewusstsein, Vieler Wohl begründet und Niemandes Gefühl gekränkt zu haben, mit dem fruchtbaren Schatz vieljähriger Erfahrungen und mit der Gewissheit, dass Sie in dem neuen Ihrer Thätigkeit angewiesenen Wirkungskreis, auf dem heimatlichen Boden am Prager akademischen Gymnasium dem Lehrkörper und der Schuljugend in den mehrfachen Verhältnissen des Lebens vorleuchten und auch dort Achtung und Liebe ernten werden. Der Lehrkörper dieser Anstalt, der gegen seinen Vorstand nicht bloss schuldige Achtung sondern auch aufrichtige Liebe hegte, freuet sich einerseits über die Erfüllung Ihres Wunsches und Ihre hoffnungsreiche Zukunft; andererseits aber muss er mit Bedauern die Lücke betrachten, die Euer Wohlgeboren scheidend zurücklassen.

So trennen wir uns denn mit wehmutsvoller Liebe, indem wir dem Unvergesslichen dauernden Segen vom Himmel erflehen und das unvergilbte Andenken bewahren, welches in dem sich stets verjüngenden Lehrkörper vererbt werden, Ihren theuern Namen mit Liebe aussprechen und auf ihre Werke mit Dank weisen soll.

Laibach am 28. Februar 1862.

Da to, kar se je godilo v Ljubljani o slovesu Nečáskovem, ni bilo kako prazno skazovanje ali kako nerodno prisiljeno in pretirano narodno ponašanje, spričuje naj svetu vsemu i ta-le spomenčica moja, ktera naj v dokaz, da so slovenskim učencem serca bile res hvaležne, privzame si na koncu tudi njihovo spomenico o smerti njegovi, in po Novicah 1866 l. 50 str. 410 glasi se takole:

Svojemu presrčno ljubljenu nekdanjemu ravnatelju,
visokočestitemu gospodu

JANEZU NEČASEKU

umrlemu 26. nov. v Pragi.

ljublanski gimnazijalci.

Če kdaj, ob dobi so zares sedajni,
Ko mrak nesvésti, bojev hrup preti,
Potrebni svétu mózevi značajni,
Čujoči glas pravice in vesti,
Ki v noči dvomov, zmót so zor sijajni,
Na šumnem morju sidro mladeži,
Ki na obzorju duha z visočine
Obsévajo temóte domovine.

In ták, o vodja nam nepozabljivi!
Modrice sinom tudi Ti si bil, —
V dobroti blagi, v kári zanašljivi
Po očevo mladino si gojil;
Državo, narod si v ljubezni živi —
Poklicu vdan — podpiral in častil;
Po potih modro vodil vedoznanskih
Sinove dveh si národov slovanskih.

Ak druge boj keďaj bo siloviti
Še v pózni zgodovini iménoval,
Jih zelen lovor krog glavé oviti
Pred vnuki našimi preslavljeval:
Značaj pa Tebe móški, plemeniti
Še više bode povelíčeval
In v blagru rodovitno Tvoje djanje
Svetilo bo brez pége se najmanje.

Zató pa s Čehi bratje njih Slovenci
Prebridko zgubo objokujemo,
In mi, ki bili Tvoji smo učenci,
Spominico darujemo le-tó.
O naj se blagovoljno sklene z venci,
Ki jih na rani grob pokladajo
Država, národ in pa rodovina,
Še venec náš — hvaležnega spomina!

II.

Anton Umek Okiški.

Blazemu prijatelju.

Učeniku hvalo peva
Moja struna v spomin dneva....
Evo, naj doni vodniku v slavo,
Ki pokazal zvezdo mi je pravo
U poezijo nebeško zdravo!

Kak srce se veselilo,
Kolko rajskih čutov vžilo,
Ko sva segla prvič si v roké!
Duša na Te me vezala,
Žalost v hipu je prestala,
Obmolknilo ginjeno srce.

Navdajála me je želja,
Da Te kakor prijatelja
Bi pritisnil mirno na srce;
Ker za blagor domovine
Želje Tvoje so edine,
Kar i moje vedne so želje.

Pa dočakal sem veselja,
Spolnjena je bila želja,
Pripeljala naju je ljubezen skup.
Ti podal si meni roko,
Ti povzdignil si visoko
V prsih mojih zaneteni zgodnji up!

Vse besede zlate Tvoje
Bile so zdravilo moje,
Pokazale mi so trdno pot;
Kjer se luč je zasvetila,
Ki me vedno bo vodila,
Varvala mladostnih prvih zmot.

Srce v prsih je sklenilo,
Da Te vedno bo ljubilo,
Da spominja Tebe se zvesto,
I da hladna le mogila
Zvezo blago bo ločila,
Ko trohnelo v zemlji bo teló.

Anton Umek Okiški.

Vse za vero in domovino.

A.

»Dokler si nježen otrok, té željno poslušaj nauke,
Naj ne pomni jih duh sam, tudi odkrivaj jih z deli. —
Naj pred časti Bogú ter stariše čislaj in one,
Ktere ti dala namesto je starišev sama narava.«

M. A. Muret.

Kedar sem l. 1857/8 vstopivši v gimnazijo Ljubljansko za učitelja ob delavnikih v stolni, ob nedeljah in praznicih navadno v nunski cerkvi imel gimnazijsko službo božjo, stregel mi je večkrat k sv. maši četertošolec, kateri se mi je koj s svojim mirnim pa duhovitim vedenjem pri ljubil stanovitno. Mladeneč ta je bil ranjki Anton Umek Okiški.

Rodil se je v soseski sv. Ane na Okiču — od tod Okiški — v duhovniji Boštanjski (Savenstein) na dolnjem Kranjskem 12. junija 1838. Oče Janez, mati Jera, stanú kmečkega, sta oba pošteno vzrejevala otroke svoje, in vzlasti pobožna mati je ljubega Antona z besedo in dejanjem navduševala za vse, kar je dobro, pravo in lepo. Željno je nježni otrok poslušal njene nauke, in ni jih pomnil duh sam, temuč kazal jih je tudi v delih. V domači šoli Boštanjski bil je vsem v vzgled in spodbudo. Verli duhovni pomočnik Stanislav Šranec, spoznavši bistrega duha, jame buditi mladega Antona za verno slovensko reč, in vidilo se mu je, da ga vsakdanje opravila kmečke ne veselijo. Blagejši duh podobe više ljubi, in sam začne prositi, naj ga pošljejo v Ljubljano v više šole. Nepremožni roditelji se strašijo velicih stroškov, ali pomaga jim dobri župnik Boštanjski, Ignacij Kutnar, priporočivši zmožnega učenca prijatelju Jan. Šlakarju, šolskemu voditelju, kateri je nekaj sam nekaj po družih podpiral ga toliko, da je Umek učil se lahko, in v srednjih šolah že je hvaležen sim ter tje podpirati jel celó svoje domače.

Na gimnaziji Ljubljanski prikaže se Anton Umek v šolskem letniku v prvem razredu l. 1855 na I. mestu, na katerem se nahaja l. 1862 tudi v poslednjem ali osmem razredu. Le enkrat je bil na II., dvakrat na III., sicer pa vedno na I. mestu med mnogimi součenci, ki so ga sploh ljubili. V petem razredu bil sem mu jaz učitelj verstva, in v osmem

učitelj slovenstva. Bil je tudi on med učenci, kateri so pod ljubeznjivim in očetovskim vodstvom blagega ravnatelja J. Nečáska dospeli svojo gimnazijsko oliko, in koj za tém je l. 1862 po izvrstno opravljeni zrelostni preskušnji poslovil se od Ljubljane tudi Umek.

Najprej časti Boga. To je véro spolnoval Umek na gimnaziji vse leta. Pobožno se je obnašal in prosto, brez himbe, vsem v spodbudo in vedno enako, celó v viših razredih. — Čislaj stariše. Spoštoval in ljubil je očeta in mater priserčno, kakor tudi brate in sestro. Čital sem nekoliko pisem njegovih, v katerih se ljubo razodéva njegova resnična vdanost do vseh domačih. — Čislaj njihove namestnike. Tudi to je dostojno izvrševal celo po dokončanih šolah, in hvaležno spoštoval učnike in dobrotnike nekdanje. I njega so čislali učitelji, čim bolj so ga poznali.

Bilo je še na gimnaziji, da ga nekda vprašam jaz, kamo se misli podati po doveršenih srednjih šolah. V bogoslovje ali pa v modroslovje, mi priprosto odgovori; določil doslej še nisem. Znamenito je v tem oziru pisanje, ktero je sedmošolec domačim poslal 20. rožnika 1861 iz Ljubljane:

Preljubeznivi moji!

Neizrekljivo me je razveselilo pismo, in vse drugo, kar ste mi poslali z vošilom vred kot darilo za god, ki sem ga ravno danes teden obhajal. Zares v serce me razveseli, kolikorkrati se spomnim (in to se zgodi veliko-velikokrat) na svoj rojstni kraj, na svoj tihi mirni dom na Okiču. Kaj bi pa tudi ne. Tam sem preživel perve leta svoje mladosti v jasni zadovoljnosti; na lipovških in slemenških pašnikih sem bil veliko bolj srečen, kakor zdaj, ko po ljubljanskih gradovih „ongavim“. — Upam pa, da tudi zdaj nisem nesrečen in nezadovoljin ne; ampak veliko več, Bogú in Vam, moji dobri skerbni starši! moram biti hvaležen, da sem jo tako daleč pririninil. Kaj bi pa tudi ne bil hvaležen? Saj ni, da bi človek zmiraj otrok in pastir ostal.

Pa ne samo spomin na nekdanje čase me tolikrat privabi domú, ampak veliko več še to, da kar mi je nar ljubšega na zemlji, tamkaj prebiva. Tam namreč ste, hvala Bogú, oče in mati živi, in kolikor toliko še zdravi. Od Vas mi je došla za Bogom nar večí pomoč, posebno v telesnih zadevah; pa tudi v dušnih rečéh matrne besede, ki se v mladosti v mehko serce vsadijo, več zdajo, kot marsiktere debele učene bukve, ako jih človek pozneje prebere in prebira. Tedaj za blage in zveličavne nauke svete vére moram posebno Vam, predraga moja mati! čez vse hvaležen biti in tudi sem.

Ostal mi bo celo življenje, naj me že pripelje pot na desno ali na levo, ta zaklad, ki ste ga domá zastavili, in ki se je pozneje po mnogem učenji se vé da mnogo narastel in razkošatil, kar vednost zadene. Rekel sem:

naj me pripelje pot na desno ali na levo — saj veste, kaj čem s tem reči. — Mladenčem, meni enakim, so odperte mnoge pota, tedaj je tudi meni več vrat odpertih; jest se ne branim nobenih, in tudi čez nobene ne silim; kar bo, to bo; saj to pa sami veste, da posebno take reči se morajo premisliti do zrelega. Sicer bi pa tukaj še eno rad sprožil, ker sem ravno pri tem. Škrici so kmečkim ljudem tern v pèti, pa zakaj? Zato ker so velikokrat kmete goljufali, preganjali, zatirali, odirali, jih zaničevali, in se obnašali proti njim, kakor bi bile gosposke riti bogovi, kmečka priprostost pa jim je bila zaveržen angel. To so posebno delali tako imenovani „pijomtarji“. Od tod izhaja, da vsak gosposk človek, ki ni duhoven, je „preklet škric in odertnik“. Ali silo napčna misel bi bila, ako ima kdo vse neduhovske gosposke ljudi za take. Ali to ni tako. Med mnogo nepoštenimi je veliko poštenih deželskih gospodov, kakor tudi med duhovščino, Bog se smili, ni vse zlató, kar se svéti; pa od tega je nar boljše, da molčimo. — Po pameti in pa po sveti véri, po glasu svoje vesti, mora človek ravnati in je prav, naj že hodi po tej ali po uni poti. Jaz še nisem ne tega ne unega sklenil, zato sem prav radoveden, kaj bo iz mene. Ker pa dolgost življenja ni v naši oblasti, se samo po sebi vé, da, kakor vsak, moram tudi jest povsod in vselej svojim besedam pristavljati, ali sáj misliti: „če bom živel“. — Sicer bo pa že Bog dal, da se bo vse dobro izšlo.

Kar me tudi domú vabi, v mislih in v resnici, so moji brati: Janez . . Martinče . . Cene . ., je moja sestra Mica . .; mika me visoki jasni Okič, prijazna vsa soseska in daljni pogled na vse strani . . . Z Bogom! Vas vse lepo priserčno pozdravljam ves

Vaš

Tone Umek.

Starši in mnogi prijatelji so res želeli, naj Anton bode duhovnik, toda župnik Boštjanski Kutnar potolaži očeta in mater, da mu pustita na voljo, in ker so podpirali ga nekteri dobrotniki in grajščak Ludv. vitez Gutmansthal, podá se l. 1862 na vseučilišče Dunajsko. Poprime se jezikoslovja ter marljivo pripravlja za učiteljstvo. L. 1866 pride po nasvetu blagega A. Janežiča v Celovec, kjer na gimnaziji podučuje poleg gerščine ali latinščine in nemščine vzlasti slovenščino ter vredeje Besednika. V kratkem si pridobi občno spoštovanje, pri mladini ljubeznjivo vdanost. Zaroči se z gospico Franciško Rabičevó, toda le za malo časa, kajti z l. 1871 jame bolehati in že 15. julija, zapustivši mlado vdovo in hčerko Bertico, umre lepo previden in vdan v osodo Božjo. Pokopan je na grobišču sv. Ruperta v Celovcu, kakor je sam želel, poleg dragega prijatelja svojega Ant. Janežiča.

Bil mi je ranjki učenec in priljubil se mi je tako, da tudi o njem, kakor o ravnatelju Nečásku ne gine, marveč — kdo vé zakaj — čim dalje tím boljše vedno mi ko trombe glas, ko zvon doní — od verlega

moža spomin. — Redki so, kateri bi čedni pa bistri po sedanjih šolah napredovali brez graje stanovitni do konca, ozirajoči se na zvezdo prave modrosti. Nekteri vendar imajo milosti nebeške v obilnejši meri, in blagor jim, ako jih zvesto obračajo vedno Bogu na čast, sebi in drugim v prid.

Gorjé mladini brez blagih vzorov. „Nichts wichtiger für die Jugend, als wenn sie Ideale hat und daran glaubt; eine bloss realistisch gesinnte Jugend ist verloren“ (J. Fr. Böhmer). Anton Umek si je že v nježni mladosti vbral bil vzor, kateremu je žertvoval se Okiški na slovstvenem polji slovenskem verno v vsem svojem dejanji in nehanji, in se ga tudi po doveršenih viših šolah ni sramoval, napisavši na lastno sliko geslo svoje:

„Vse za vero in domovino.“

B.

»Po nizkih potih solnce se vozilo,
Raztrésala je pomlad prvi cvet,
Ko pesnikovo serce nas rodilo,
In derzno smo prijádrle na svet.«

Gorjé mladini brez blagih vzorov; trikrat gorjé z neblagimi ali zanikarnimi! — Čut o dobrem, pravem in lepem je vsadil človeku že stvarnik; treba je, da ga v otroku vzbudijo in potem skerbno gojijo oni, ktere mu je sam Bog dal za svoje namestnike. — Blagor mladenču, kateri se v vinogradu Gospodnjem vcepljen dobro prime in kakor mladika na terti čversto raste, prav cvete in lepo plodi po vzgledu Kristusovem, kateri nam je v kerščanstvu prvi in poslednji vzornik.

To srečo je imel mladi Umek. Pobožna mati je vzbudila v njem čut za pravi vzor ter ga gojila ljubeznjivo, popevaje mu mile pesmice in pripovedovaje svete pravljice. To je pripomoglo, da je potem deček najrajši prebiral lepe povésti in čedne pesmice, in da je zgodaj popévati jel tudi sam, kedar mu še

Po nizkih potih solnce se vozilo,
Raztrésala je pomlad prvi cvet.

Bilo je to l. 1856, a sledi se pervikrat l. 1857 v Novicah str. 112 v pogovorih vredništva: Gosp. A. Okišk.: „Da že poskušate pesmice kovati, je hvale vredno, — al na svetlo še ne moremo ž njimi“. Ta odgovor vendar premlademu pesniku ni poderl serca, marveč mu je bil spodbudek k boljšemu napredovanju. Spoznal je to Umek očitno pozneje, ko je kot vrednik Besednikov nekemu nadepolnemu dijaku, čegar pesmic le ni bilo na svetlo, na prošnjo z rokopisi poslal tudi naslednje pisemce:

D r a g i !

„Tu imate pesmi, kakor želite. Oprostite, ako je bila še ktera; našel sem mej rokopisi samo té. Veseli me, da krepko napredujete.

Ako v začetku reči še niso za natis, to ne sme strašiti. Jaz sem tudi celó zgodaj (v 2. lat. šoli) bil v „Novice“ poslal prvo pesnico — a ni je bilo na dan. Pošljem drugo in prašam, kakó in kaj. Na to dobim odgovor, „da že poskušate pesmice kovati, je hvalevredno, ali na svetlo še ne moremo ž njimi“. Leto in dan je preteklo, predno sem si spet kaj upal poslati. Ali to mi je toliko pomagalo, da pozneje ni bila nobena več zaveržena. Še dandanes sem hvaležen „Nov.“ za tako ravnanje. Toraj-le verlo naprej!“ (Vid. Iv. Libijanski v Besednik. l. 1871, št. 15.)

Koliko pevsko žilo je imel Umek in kako verlo je napredoval, o tem spričuje nam prva njegova pesmica, ktera je spomladi iz gorečega serca pesnikovega po Zg. Danici št. 28 derzno prijadrala na svet, in sicer: „V spomin nove farne cerkve v Boštanji, posvečene 5. mal. serp. 1857.“ Pesmi tej naj po dokaj pesniškem opisu v pojasnjenje služi poslednja kitica:

»Ta roža je Boštanjska cerkev nova,
Ki, posvečena Križu svetemu,
Preblaga je nevesta Jezusova
In stala ondi bode v čast Bogú.
Pozdravljena mi srečna bod' ravnina!
Ki noč in dan svetišče to deržiš,
In blagor tebi, ljubljena dolina!
Ker v sredi tvoji je vsajen svet' Križ.«

Druga pesmica, ktero je zložil A. Umek, prijadra na svetlo l. 1858 po Danici v l. 4. z naslovom: „Pepelnica“ v obliki soneta, v čegar poslednjem razstavku se doveršuje tudi pesnikova misel:

»Prevdari, kaj pomeni pepeljenje,
In spomni se, da kratko je življenje,
Da prah si zdaj, in boš se v prah spremenil.«

To leto umre nenadoma na potu v svojo domovino slavni rojak slovenski, misijonar dr. Ignacij Knobleher, provikar v srednji Afriki, 13. malotravna 1858 v Neapelnu. In v Zg. Danici l. 9 nahaja se mila „Žalostnica“, ktera je ponatisnjena v „Abuna Soliman“ str. 157 z naslovom: „Slovenija žaluje“. — V pesmi obžaluje pesnik, da je nemila smert Abuna Solimana na potu v domovino položila v hladno zemljo, ter kliče naposled:

Mirno spavaj v daljnem južnem kraju,
Vere zvest junak, Slovenje sin,
Vidili se bomo v svetem raji.
Živel bode večno tvoj spomin,
Ki si, zapustivši očetnjava,
Množil Božjo in njeno slavo.

Kdo je navdihnil ali kaj je pripravilo mladega pesnika k temu, da je četrtošolec tako priserčno opeval zgubo velikega misijonarja, ne vém; pomenljivo pa je to gledé na njegovo poznejše delovanje. — V doslej

omenjenih treh pesmih podpisan je A. Umek; v naslednjih dveh razodeva se le po znaku *m. — Perva: „Marii, majnika kraljici“ nahaja se v l. 10, druga pa: „Spomlad“ v l. 11 Zg. Danice; ponatisnjeni ste obé v „Pesmih“ njegovih str. 98 in str. 137. — Tretja: „Zvonovom“ — v „Pesmih“ str. 50 — nahaja se v prvi obliki v Danici istega leta v l. 14 z navadnim podpisom A. Umek. — Kaj priserčna in veličastna je v l. 22 pesem: „Ozir v nebo“, kjer A. Okiški milo opéva veselje nebeško in s prvo kitico zadnjo sklepa takole:

Zatoraj k vam, sijonski prebivavci!
 Ki v zlatem mestu srečnih ste višáv,
 K vam, z večno slavo venčani zmagavci
 Na zemlji kdaj nevarnih vam skušnjav:
 Iz solzne doline oziramo milo
 Mi gori, presrečni! se v sveto nebó,
 Kjer vaše veselje vas nikdar minilo
 V nebeški spomladi ne bo! —

Tisto leto umre v Ljubljani neutrudni profesor Anton Globočnik, marljivi veroznanski učenik na c. kr. gimnaziji, in mladi A. Okiški mu v Zg. Dan. l. 23 v žalostnici, kateri je v nevezani besedi pridejan popis življenja, dejanja in končanja njegovega, ki je ponatisnjen bil tudi posebej, splete „Venec“ na grob, v kojem to, kar je prosto povedano v popisu, ob kratkem naznanja pesnik:

Spolnil dolžnosti si svoje v učenji,
 Vnet si za blagor mladenčev ti bil,
 Vadil goréce jih v svetem življenji,
 V mlade jim serca pobožnost sadil.

Kar je A. Umek mlad še o drugih opeval ljubo, to je blag že sam o sebi gojeval zvesto. Rastel je v letih in v učenosti; a čutil je, da mu je napredovati v kreposti, v milosti pri Bogu in pri ljudeh. To krepko razkazuje v Zg. Dan. l. 26: „Tihe misli o koncu leta“, kjer opéva najprej, da spremenljiv je čas, da donaša nam mnogo veselja in dokaj radosti, pa še več grenkosti in premnogo težav, ter na zadnje resnobno kaže Okiški tudi učenemu človeku življenja pravi namen:

Pa vender, vedil pretečene dela
 In misel slednja serčnih globočin,
 Besede vse, življenja dóba cela
 Imela večno bode svoj spomin:
 V življenja bukvah vekomaj bo stalo,
 Kar v njé vsevidno Bitje je pisalo.
 O blagor njemu, ki mu je modrost,
 Družica neumerljiva b'la kreposti!

Ker, ko ne bojo zvezde več svetile,
 Ko v prah minljivost bo zdrobila vse,
 Ko leta več ne bojo se množile,
 Cvetela bode ena roža še;

Krepóst le vekomaj ne bo vsahnila,
Svoj sad prelepi — še ga bo rodila,
Ko časa že ne bo in zginil svét;
Kreposti svete nezvenljiv je cvet!

C.

»Slovenci dragi! slave ne želimo,
Saj je ljubezen ráдостna razlog,
Da dneva belega se veselimo,
Veljá nam geslo: »Domovina — Bog!«

Slovanski svet navdaja posebna ljubezen do cesarja in vladarske rodovine. V tej vdanosti zapoje A. Okiški „Njih Veličanstvu, Svitli cesarici Elizabeti, o Njih prihodu v Ljubljano 30. prosenca 1859,“ kjer (Zg. Dan. I. 3) čestita visoko slavni vladarici ter prosi, naj vladarju veličastnemu na strani še mnogo let Večni jo ohrani, in

Naj sreča se in blagor ves razlije
Čez vsih narodov Vajnih domačije!

Na obnebji Kranjskem ugasne zvezda — svetli knez in vladika, in kdo bi se bil nadejal, mladi Okiški mu koj v I. 4 pokloni prekrasen spominek v pesmi: „Glasi britke žalosti o smerti prečastitljivega svetlega kneza in škofa ljubljanskega Antona Alojzja Wolfa, 7. svečana 1859“. — Slovenija žalostna obhaja tvoj pokop, ktera s tabo v kratkem praznovala je tvoje druge nove maše dan; vendar dasi temna raka te objela bo, prerokuje pesnik, tvojih del ne bo zakrila, v katerih nezvenljiv je tvoj spomin; bral jih v zgodbi, ki jih bo hranila, poznih dob bo kranjski sin, in na spominku, kjer truplo spalo, z zlatimi se čerkami bo bralo:

»Tù velikodušni spi Pastir,
Ki daróv je vložil brez števila
Domovini dragi na altar.« —
Luč življenja Ti je ugasnila:
Blagor Tvojih sije žar! —

V I. 9. 10 nahaja se razprava: „Véra — edina prava tolažba v revšini“, poslovenil po Dr. Schlör „der Schatz des Glaubens“ Ant. Umek. „Kako veselo je življenje, kako lepa je zemlja!“ — tako mnogokrat vriska mlado serce v polnosti svoje moči in ferfol, kakor na metuljevih perutih, skozi življenje; zapomni si pa, svétuje pisatelj po jako krepki razpravi, še téle skušnje, po neštevilnih zgledih poterjene: a) Nikoli nobenemu še ni bilo žal, da je zvest ostal pravi veri, veliko jih je pa bitko objokovalo, ker so se v lahkomišljeni, prijetni mladosti položili neveri v naročje. b) V nevero in krivovero zabrede človek, kadar mu je življenje sladko, v sreči, zdravji in blagostanji, tedaj takrat, ko misli, da ne potrebuje nobene tolažbe; — pa ne, kadar je bolan, na smertni po-

stelji, kjer najde tolažbo in pomoč le v pravi veri. c) V cvetji tega življenja se marsikdo pravi veri iznevezí, ker se ložej žíví v neveri. Nazadnje pa se jih veliko skesaníh povračuje nazaj k sveti veri, ker smert v pravi veri je tolažljiva in dobra. — Resnico tega opéva naposled v tej le gínljivi pesmici:

V strašljívih dvombah, ko podre
Se v nič in prah na hip ti vse,
Ko svetne uk modrosti jasne
Omotní duši nič ne hasne:

Kaj te k resnici pripeljá,
Gotovost kaj samó ima?

Vera.

Da v čednosti ne oslabiš,
Namembe blage ne zgrešís,
Da serčno moreš se bojvati,
In v dobrem močen zmir ostati:

Kaj v boji tem podpéra te,
Da slavna zmaga tvoja je?

Vera.

V nesrečah težkih ko ječíš —
Za smert bolan ko bled ležíš,
Ko blizo že ti je ločenje,
Veselje večno, al — terpljenje:

Kaj z močnim upom te navdá,
K Ljubezni večni kaj peljá?

Vera.

Prijatelj je bil verli Okiški mladim duhovnom, duhovni pa njemu, in njegova je tudi pesem spomenica „Sanja“. Rajnemu gosp. Jožefu Kanduču v l. 13 Zg. Danic. Rojen v Cerkljah na Gorenškem, umre Kanduč prezgodaj duhoven pomočnik v Leskovcu na Dolenskem, in pesnik poje, kako se ranjki po veseli gostiji v družbi prijateljski prikaže na mertvaškem odru, pa spremenjen nagloma vstane in pravi:

»Cvetica v svetem raji lepše klije,
Ak jo zgubi na zemlji ternjev vert;
Prejasno solnce vekomaj ji sije,
Ji ne proti strupene slane smert.
Naj v radosti vam serce mirno bije,
Žalosti grenke preč verzite pert;
Sklenili bomo spet se v večni zori,
Pa pomni vsaki naj: Memento mori!»

Isto je priporočal v pomenljivem sonetu Prešern, kateri je v slovenskem pesništvu zložil prvi sonetni venec; po njegovem vzgledu je spletel ga tudi A. U. Okiški, a ne „Primicovi Julji,“ tudi ne „Poljakovi Milici“, ampak „Mariji — morski Zvezdi, — Ave Maris Stella“ — z naslovom slovenskim „Pozdrav Zvezdi na morji“, kateri priobčen v Dan. l. 18 — je bil natisnjen tudi posebej in je ponatisnjen v „Pesmih“ str. 83 — 97. V njem kaže mladi pesnik — dijak peták ali petošolec, da na višavi Topolovski ginil ga je prvič svit njen rajski, in kakor Prešern — razlaguje venec:

Sonetje so v soglasji mičnem zbrani,
 Vsi sini nježni »vencevega vira,«
 Zateka vsaki vanj, iz njega izvira;
 Al čutja vroče serce v persih hrani. —

Kar zvali so pred njim pesniki „Magistrale“, to primérno zove
 Okiški „Vencev vir“, kateri se mu glasi:

Adamov raj je temna noč zakrila,
V obzorji jasnem Ti si prisijala,
Enaka zarji, gosti mrak pregnala.
Moči neskončne Solnce si rodila.

Al nisi se pred lučjo solučno skrila,
Razsvitaš vedno zvezda se prezala.
In lepa tak boš vekomaj ostala,
Svetovom rajskim večno boš svetila.

Svit Tvoj, ki mu primére ni nobene,
Tud lije žarke v solzni dol rumene,
Enak je luni, ki po noči sije.

Ljubezni Tvoji so narodi vdani,
Lej, strun tud mojih glasi so Ti vbrani,
Al slabe so, nevredne poezije.

V dokaz, da Novicam ni bil zameril dobrohotne opombe in kako
 je v pesništvu sam kaj napredoval, poslal jim je pesem:

„Spomladi doma“, ktera je natisnjena 1859 l. 27 str. 214. Milo
 opéva v njej pomlad in dom, domače svoje žive in ranjke ter sebe, kako
 je deček mali srečno živel, dokler ga je izvabila mogočna želja v hram
 modriški, kjer pa je spoznal deviço domovino, ktera mu vnela za-se
 mehko je serce. „Serčno, glej! nakviško si pomaga, — Že je v cvetji
 zapuščeni vert: — Pridite sinovi svete Slave, — Prostor ta je v delo
 vam odpert!“ — Nekaj po obliki, nekaj po vpletenih viših naukih raz-
 odeva se v njej Koseskega „Zima“ in — nasproti Jovani Orleanski —
 govori v kitici poslednji:

Kličejo mile nazaj me Modrice,
 Ljubi domači! spet ločil se bom,
 Zdravi ostanite, srečni, veseli,
 Bog te obvaruj, samotni moj dom!

Srečno zdaj cveteče vé livade,
 Srečno tud prijazno hladni log,
 Lét otroških blaženo zavetje,
 Tihi raj, obvaruj zdaj te Bog!

Mokrega očesa gorko solzó
 Blagovoli, mili dom sprejet!
 Slovo jemljem s tolažljivim upom,
 Da poljubil bom te kmalo spet.

Da pa Novicam ni pošiljal več pesmic svojih, vzrok temu je Glasnik Slovenski, lepoznavsko — podučni list, ki ga je l. 1858 na svetlo dajati jel marljivi A. Janežič, kateri se mu je po njem in blazih svojih delih priljubil tolikanj, da mu je na zadnje A. Umek postal sodelavec in naslednik, dasi za malo časa. Oglasil se je Okiški v Glasniku Janežičevem l. 1859 v III. zvezku št. 8 s pripovedno pesmijo „Pomoč v sili“ v Pesmih str. 148. 149; št. 9 „Pesnik;“ št. 11 s sonetom „Spremenjenje“ — v Pesm. str. 139; v IV. zvezku pa št. 1 str. 12 „Otroške leta, št. 3 „Nada“ in št. 6 „Zmota“ v Pesmih med soneti str. 133 — 135. — Bolj pomenljiva in poznej ne ponatisnjena je po Ledinskega geslu v posebni obliki zložena:

P e s n i k.

„Vesilna moč nadsvezdnega vlijanja
Objema pesmonono mu serce,
In brez skerbi do taj'ga poslušanja
Mu pesem kliče, raste, v cvetje gre.“
Rodoljub Ledinski.

Podoben Pythii je duh človeški,
Ki mu Apol — v nevidni svet ozir:
Ki mu — je dal visoki dar nebeški,
Da nosi v sebi pesem sladkih vir.
Obdà, ko pride ura pred neznana,
Navdušenja ga nezmagljiva moč,
Je domišljije svetla luč prižgana,
Mu jasni dan — oči telesnih noč.

Zdaj večno skriti jezik se omaja,
Glasove razumljive govori,
Ki z njimi serce pesniku navdaja,
In stvar prečudna — pësem — se rodi!
Rojena v persih gladko se izliva
Na beli dan in gre med daljni svet;
Poet pa svoje sad osode žviha,
Vesele ali žalostne, ko pred.

Visokemu poklicu zvest ostane,
Za srečo, za bogastvo mar mu ni.
Le njemu čudne so skrivnosti znane,
Ki hrani vir jih sladkih harmonij;
Tedadserc nečutljivih ne presune:
V sorodnih persih čutja se zbude,
Le v teh, ko oglasé se njega strune
Preljubeznjivo mični glas doné. —

In nevmerljive pesmi še donijo,
Ko krije ga tihotna groba noč;
Prihodnje čase vse ga še slavijo,
Kjer kolj odkrijejo čarobno moč.
Zató poklicu pesnik zvest ostane,
Za srečo, za bogastvo ni mu mar.
Le njemu radost — so britkosti znane,
Ki jih pesništva ima nebeški dar.

D.

»Sestrice lepše pridejo za nami,
V gorkejih dnevih bolj prijeten glas,
Če najdemo prijateljstva med vami,
Če pride srečniši in lepši čas.«

Da dneva belega se veselimo, ljubezen radostna je razlog, kaže Okiški v svojih pesmih; a dasi vsedgar ljubezen, bila je razlog mnogim vendar le žalostna, in v tej je po Zg. Danici 1860 l. 7 šestošolec zapel sonet milemu „Součencu v spomin“, pridnemu Fr. Kerču, umerlemu domá na Primskovem pri Kranju, kjer je bil z več drugi o pogrebu tudi sam pričujoč (Pesm. str. 140). — V l. 11 je „Drobtinica za pobožne duše“, v kateri se zveličani O. Baltazar Alvarec in blažena

Marija Diac pogovarjata o terpljenji, ki si ga človek ne nakoplje sam, in mu je ravno zato močno zasluživo, ako ga prenaša z vdanostjo v voljo Božjo. — S to drobtinico je poslal Danici i pesem „Spomladno jutro“ str. 94, v kateri ga opéva pomenljivo po začetku, krasu in sveršetku. — Kakor je zložil bil Okiški ranjkemu knezu A. A. Wolfu spomenico žalostno, tako je spletel knezu „Jerneju Vidmarju“ o slovesnem nastopu škofije ljubljanske l. 14 str. 114 radovanjko, češ, če zmaga bo naša, na veke veljá. — V istem tečaju nahaja se l. 25 še sprelepa pesem „Hrepenenje“ po sprelepi domovini nebeški (Pesm. str. 47 — 49). —

Bilo je l. 1848, da so dovolili slovenščini v srednje šole, v gimnazijo, in glasila se je, kolikor pomnim, tedaj tudi o sklepu, toda le v šoli slovesno; za ravnatelja Nečaska pa se je prikazala tudi javno, in v Glasniku l. 1860 zv. VI str. 188 se bere: „Kakor je v gimnazijskem letniku Ljubljanskem poleg nemškega sostavka tudi slovenski, ki ga je spisal g. J. Marn, katehet nižje gimnazije, zdaj tudi za slovenski uk poterjen, pod naslovom: „Slovanskega cerkvenega jezika pravo ime, prvotna domovina in razmera proti sedanjim slovanskim jezikom“ —: tako se je tudi med latinskim in nemškim v sredi glasil lep slovenski govor, ki ga je spisal in imel verli učenec šestega razreda A. Umek, v katerem v lepi obliki in prijetni besedi mladenčem slovenščino priporoča. Vsem je bil nar bolj všeč in ne bi bil prostor v nobenem časniku zgubljen, ki bi mu ga bili dovolili; pisatelj kaže v njem, da ima res pevsko žilo in um.“ — Zakaj ni bil natisnjen takrat, ne vém; ponatisnjen pa je str. 26—28 v Vencu, ki so ga Nečasku l. 1862 poklonili učenci gimnazijski. Mladeneč pride ob roki vodnikovi, tako poje v njem, iz tmine na jasne livade, ter vidi, kako po zgledu klasične umetnije vsak narod svojo zemljo obdeluje, da zdaj tudi domovina lastna ne praznuje, da jezik slovenski spoštuje se že v logu Modriškem; dosegel bode bratov častno mesto, če bode le nalogo spolnil zvesto. Celino kopati in orati jel je V. Vodnik:

Mladenči! zgled njegov nam iz spomina
Ne sme; nam dan je um in pamet zdrava,
S posnemanjem ga bomo spoštovali,
In druge vse, ki so za njim orali.

— — — — —
Zatoraj bomo zvesti stari Slavi,
In sveti cerkvi v kinč, in v prid državi . .

— — — — —
Radujte se, vesel je zdaj Slovenec,
Da srečno je dosegel slave venec !

Tako sklene slovesno, in „slava, slava“ donela mu je po streliški dvorani med govorniki najmlajšemu, a — najboljšemu.

Družba sv. Mohora v Celovcu se l. 1860 povzdigne v bratovščino z mnogoterimi duhovnimi dobički, in poprosi lepo slovenske pisatelje, da bi marljivo za-njo pisali in jej vedno prav obilo v katoliškem duhu, po domače zloženih spisov pošiljali. Koj med prvimi se jej pridruži blagi Okiški in Koledarček za l. 1861 ima že njegovo pesem: „Nevesta slovo jemlje“ — str. 29. 30 — od očeta, matere, bratov, sester, tovaršic, prijatelj, ter se zročuje ženinu. — Slovenske Večernice za poduk in kratek čas pa imajo tisto leto v I. zv. res kratkočasno in podučno „Poštena zdravica vsem Slovencem“, ki se v Pesm. nahaja ponatisnjena str. 74—76. — V Večernicah zv. III je str. 43—45: „Filoteja“, sirota, ktera po noči pride vsa žalostna k materi na mogilo, pa po njej potolažena odide verna domu.

Rad je prebiral Danico in l. 1861 popeva Umek v št. 3 v sonetu „Zemeljsko veselje“, ktero — po besedi matere Makabejke za Antijoha — naglo zgine, a veselje unstran nikdar več ne mine. — Prekrasno odo Deržavinovo „Bog“ poslovenil je po Novicah l. 1846 Koseski, po Glasniku l. 1858 Levstik, in kakor mnogi drugi — zložil je po njej tudi Okiški v Dan. l. 17 odo „Bog“ v sedmerih kiticah, ktere vrednost in obliko naj vsaj nekoliko kaže tukaj prva in poslednja:

Strune, zadonite veličastno,
»Bog« — besedo sveto — vpletam v vas;
Pojte, kaj mu je, kaj ni mu lastno,
Ponovite pesem mnogih glas! —
Če Neskončnega tud čem slaviti,
Ki presega kinč vsih poezij,
Misel novih vendar ni dobiti,
Ker le vem, kar sam vsém govori. —
Toraj ponavljam le don ljubeznjivi,
Ki slavospevov obsega ga cvet,
Tebi, ki v luči si nedosegljivi,
Čutim Te v sercu, Te priča mi svet. —

Tak, popoln, nad bitja vse mogočen
Si, si bil, in boš na vekomaj;
Umu tannemu ne zmir odročen,
Jasniši enkrat mu boš, ko zdaj.
Cilj in konec Ti si nam edini,
Si blagosti preobilne vir,
Si vidljiv v nebeški domovini,
Sreča naša, radost, sladki mir!
»Sursum corda« tedaj zadonite
Strune, nazadnje mogočno naglas,
»Serca na kviško!« in Njega slavite,
Ki vas osrečil za večni bo čas.

Krepka in v raznih spremembah, ktere se opévajo tako različno' jako tolažljiva je v Dan. l. 18 — v Pesm. str. 43—46 — natisnjena „Tolaž“, ktero — kakor mornar v viharju po igli magnetni — človek v skušnjah, bojih le začasnih, najde v veri, češ:

Ti si mornar, in igla čudna, —
Ki kaže ti nebeško stran,
Kjer se počije roka trudna, —
Je vera, ž njo se stavi v bran.

Da si ves v opravilih — poslal je l. 1861 tudi v Novice l. 45 Slovenkam „Sonet“, v katerem poje, kdaj da bodo v istini mile in krasne, kteri glasi se takole:

Sonet.

Zmed Gracij treh je znana Evfrozina,
 Kar sestri nje, je ona tud' počela:
 V veseli družbi bila je vesela,
 V obnaši vedno sama le milina.

Da ni nje stanovitnost brez spomina,
 Podoba njena kostko je imela:
 Ker kakor se oberne kostka bela,
 Ostane ji enaka poveršnina.

Če z lic nedolžnih jasna radost sije,
 In v rahlih persih blago serce bije:
 Od te je više ni lepote ženske,

Če stanovitno braniti jo veste,
 Če ste Bogu in domu vedno zveste,
 Najlepše bote Gracije slovenske!

L. 48 „Sonet“ kaže, kako iz vira narašča bistra vodica, potok, reka dereča, zdaj mirna zdaj v stermin slap poskoči, potem v neskončno morje se izliva; tako počenja človek vedno z novimi vzori, da potihnejo mu v grobu. — Prof. Ivan Macun se po kratkem delovanji iz Ljubljane, kjer je na gimnaziji poleg slovenščine v posebnih urah učil tudi ilirščino, umakne zopet na gimnazijo v Zagreb, in gimnazijska mladež ljubljanska napravila mu je za slovo slovesno večernico s petjem in baklado, in peli so najprej v zboru „Pesem k slovesu“, ki jo je nalašč za to večernico napravil nadepolni pesnik A. Okiški, v muziko pa v primernem duhu žalostinke zložil g. Miroslav Vilhar. Pesem v več ličnih natisih razdeljena ponatisnjena je v Novic. 1861 l. 52. —

Jako priljubil se mu je Glasnik; marljivo je dopisaval vanj Okiški dijak sedmák ali sedmošolec. V št. 2 zv. VII l. 1861 poje „Srečno novo leto“, in krilatec čestita Sloveniji, která že pozno praznovala bode zlati čas, naprej, da v ta namen:

Imaš sinove bistre, te izbudi,
 Pokaži jim prihodnje slave kras;
 Kar je vihar do zdaj podiral jezen,
 Sozida gorka naj za dom ljubezen!

Ljubezen, pravi, serca naj razgreva, za dom, cesarja, vero, za Bogá; tako boš srečna, da srečna boš slovanska zemlja vsa! (Gl. v Pesm. str. 69. 70.) Žalibože se ljubezen ta pogreša tolikrat! — Št. 9. je čitati „Zakleto mesto“, narodna pripoved, čul na Dolenskem in zapisal A. Okiški. — Št. 13 sonet „Večer“ v Pesm. str. 136; št. 19 „Prerogjenje“ v Pesm. str. 138, češ, da zore svit naznanja veselo petje, prihaja slave dan ti, rod slovanski! — Št. 21 priobčil je „Slovniške opombe“, v kojih ob kratkem razlaguje „ako, ko, če; s, z, iz; vsaj saj, sej; drugega, družega, globokemu, globocemu“ ter po reku: Moder jezikoslovec mora gledati, da ne zaostane, ne zaide in ne prehití — pravi, dasi ravno se nam je povedalo, kako je boljše, kaj je prav, vendar zmirom še radi verhovatimo! — Št. 23 ima v sebi sonet:

Resnica in laž.

Prikazni dve, in stariša je ena,
Redi v oserčji svojem časje celo.
Pogosto lice bo ti prebledelo,
Če gledaš, kak divjá poznej rojena.

Po njenem plesu zemlja je vkajena,
Za njenim vriskom bode vse letelo;
Premagano je perve skor kerdelo,
In ona sama tesno ograjena. —

Tako se laž, paklenska laž bojuje,
Ter mami svet, verige terde kuje,
Bi mislil kdo, da večno bo kraljica,

Al': »Meč Gospodov, Gedeonov!« pravi
In zmagovito v bran se vedno stavi
Z nebeško slavo venčana resnica!

V št. 25. 26 pa se nahaja modroslovni spis: „Sedajnost, preteklost in prihodnjost“, kjer opisuje čas in večnost, potem sedajnost, preteklost in prihodnjost, kako so si gledé človeške sreče ali nesreče, njegovega početja, stanja in gibanja v neverjetno ozki zvezi. Kakor korenina, deblo in veje na drevesu, tako so zraščene ena z drugo. Sad, ki se vživa sedaj, se je izcimil iz cvetja, ki ga je pognala in gojila preteklost; sedajnost pa cepi mladike, ki bojo obrodile cvetje in sadje v prihodnjosti. Tako se versti naprej in naprej, in to dokazuje pri nekterih posamesnih človekih, družinah in narodih, ter oziraje se na Slovane, da niso najmanjši in tudi ne najmlajši, da so v sredi med toliko nasprotniki — velike pomembe Avstriji in njim Avstrija, ako dala bode vsakemu, kar se mu spodobi, piše o Slovencih in mladeži slovenski, kar naj bi le-tá pač dobro pomnila, posebej tole:

„Tudi Slovenci krepko napredujejo. Želeti je le, da bi marsiktere nesloge ne bilo. Sedajnost ima nekaj prav čverstih stebrov. Prihodnjost, pravijo, se opira na našo nadepolno mladež. — Pač res, med častito mlajšo duhovščino, pri iskrenih gospodičih viših šol, veje hvale vreden domoroden duh.

Pri mladenčih, ki za temi korakajo, je tolika gorečnost in vnetost, da kadar vidiš, kako poskakujejo, kadar veljá se za slovenščino poganjati, meniš: serca jim morajo popokati. Tega se nekteri veselijo, drugi temu malo verjamejo; bojè imajo prav, ker skušnja jih uči. Bog vari, da bi žalil iskrenih mladenčev; povsod se mora govoriti, pisati in sklepati exceptis excipiendis. Toliko pa je res, da ni vse prava iskrenost in gorečnost, kar se pri mladem svetu razodevlje. „Živio“ in „slava“ klicati ni težko, tudi ni težko nemškutarjem zabavljati, dasiravno je mnogokrat brez potrebe. Korenjaška možatost se še ne zmeni za marsikaj, kar je smešno, nedosledno, neumno in hudobno. S tim pa ni rečeno, da Slovenec naj vse voljno terpi; še červíček se brani, pa bi se mi ne! „Kdor se ne brani sam, ni vreden, da ga branijo drugi“. Teže je, slovenščine se dobro naučiti, pa tudi to ni težko, treba je le nekoliko trdnje volje. Pa kdor hoče Slovenec biti, mora vsaj slovenski znati.

Povejte mi, ljubeznjivi prijatelji! kakšna domorodnost je to, ako bi vpili Slovenci smo! poleg tega bi pa pisaje v slednji izreki po več kozlov nastavljali!

Pred vsim se moramo tedaj slovenščine naučiti in po moči tudi sorodnih narečij. Naj teže, pa ravno tako potrebno pa je, da Slovenec ostane verni sin matere Slave. Pogosto se zgodi, da kdo ohriplje, celo odpade in se izneveri. Vzrokov tu ne bom ugibal, mnogo jih je bilo sem ter tje povedanih in zapisanih. Ako hoče slovenska mladež, da se sedanji možje smejo radostno nanjo ozirati, si mora omisliti terdno značajnost, ker zdaj je čas zato. Če bojo sedanji mladenči ravno tako vneti in goreči možje, potem, o blagor tebi, draga Slovenija! Hočemo tedaj, da bo iz težavne in resne naše sedajnosti, ki ima nemilo in tamno preteklost v znožji, prirasla srečna in slavna prihodnost, je treba, da posnemamo iskrene domoljube. Treba je vednosti, treba čverste, prave močatosti. Serca se ne smejo dómu izneveriti nikdar, ne iz tvarinskih dobičkarij, naj manj pa iz hudovoljnosti in sovraštva. Če bomo ravnali tako, nam bo solnce če dalje lepše sijalo. Bog daj srečo!

E.

»Zamišljen si mladeneč pot ubira,
Ko zgine mirni čas mu sladkih sanj;
Povsod dragačen svet se mu odpira,
S pogledom bistrim se ozira nanj.
Saj svest si je namembe imenitne,
Gorjé, si misli, če jo zgrešil bom,
Tedaj na pot kreposti stanovitne,
Ostrašiti ne smé nevihte grom!« —

Slavno je napredoval Umek in popeval od leta do leta, in prihajale sona dan pesmice njegove — sestrice — zmirom lepše in številniše; prihajali so pa tudi njemu vedno gorkejši dnevi v srednjih šol najvišem t. j. osmem razredu. Bil je jako plodoviten, celó o hudih učitvah, kedar mu je zginjal že sladkih sanj dijakovskih mirni čas ter si je zamišljen pot svojega življenja ubiral na svetu. — Z ozirom na mlade svoje spomine je v Slov. Večernice zv. VI. za leto 1862 spisal domačo povest „Osrečena pravičnost“, v kateri v dveh delih pripoveduje o osodi Zamanovi in Barbáretovi str. 3—63, iz ktere pripovedi se vidi jasno, da naposled, naj še tako pretijo viharji človeškega življenja, vedno srečna je bila in bode — pravičnost. Vanjo živo vpletena je „Ponočna pesem“, da spremenljivo je življenje, serce žene hrepenenje, ki se ponatisnjena čita v Pesm. str. 20. 21. — V Koledarčku pa je mično zapel mladi učenki svoji „Na grobu mlade deklice“ str. 45. 46, da med krilatci čaka žalostne matere,

Za leto 1862 je izdal Janko P. Vijanski slovenski zabavnik *Nanos*, v kojem je prikazalo se mnogo mladih pesnikov in pisateljev; med njimi tudi Okiški str. 107—114: „Čarovnik“, kako je učenec osmošolec pričaral sebi in dobremu možu dobro večerjo, katero je nezvesta žena njegova pripravila priliznjencu pisarju, kako je vruga pregnal izpod soda in v potrebi dobil celo od žene, da ne bi je ovadil, lepo darilo. — Str. 149—170 nahaja se povédka s popotvanja na Koroškem med brodniki plavničarji o prečudni prigodbi, iz katere se prav lepo spričuje naslov „Previdnost Božja“. Čudne in nerazumljive so pota božje, piše proti koncu Okiški. Sicer nam je večidel tamno in skrito, kamo mérijo mnoge naklómbe svete previdnosti, vendar pa imamo premnogo dogodkov, ki nam jasno spričujejo, da Bog, neskončno moder, vse v dobro obrača, naj že človek spozna ali ne. . . Ni je pa lepše in više časti, kakor je ta, ako si Bog človeka izvoli, da je tako rêči roka Njegovega opravila in vladarstva. K temu smo poklicani bolj ali manj vsi: da bi bili le vredno orodje svete previdnosti Božje! — Str. 171—173 pa je pesem „Mladeneč na razpotji“, katero je nekako konec srednjih šol zložil o sebi. Mladeneč nadepoln šeta po svetu, po mestih in vaseh, povsod razgleduje vse rad, toda o pogrebu prijatlovem in o milem zvonjenji v spominu poslednje svoje osode zakliče naposled:

»O blaga presrečna dežela mirú,	Zakaj me nadlegate, silne željé,
Serc koliko že je prispelo domú,	Bežite vsi upi, in nade sladké,
Kak sladko, vi mervil! tù spite. —	Glasovi nebeški, donite!«

Rad je splétal Umek vence v spomin ranjikim; rajši še o veselih prilikah v spomin živim; mnogo pa jih je spletel tudi v slovó milim prijatlom in dobrotnikom. Komaj jo je bil zapél za slovo prof. I. Macunu; že póči glas, da še tisto šolsko leto blagi voditelj Jan Nep. Nečásek vzame slovó od Ljubljane, toraj tudi od ljubljenih učencev svojih. Kot iskra prešine boljše dijake hvaležnost, da se jim vname pevska žila in da spletejo naglo ravnatelju svojemu v znamenje serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja „V e n e c“ mičnih, krotkih pesmic, katere svetu naj bi kazale, da dijakom slovenskim serca so res hvaležne. Verlim dijakom tem voditelj bil je Anton Umek Okiški, osmak tedaj ali osmošolec, in po pomenljivem že znanem pismu, katero so ponatisnile Novice l. 10 str. 78. 79 in Danica l. 7 str. 54, v Vencu so njegove „Slovó VIII.“ iz katere je vzeta glasilka pričujočemu spisku na čelo; „Spev“ str. 13; „Domovini“, sonet (Slovenski dragi svet, o Bog, ohrani); dovtipna „Zvon sile“, ponatisnjena v Pesm. str. 157—160; „Govor ob koncu šolskega leta 1860“; „Zlata Praga in bela Ljubljana“, ponatisnjena v Novic. 1862 l. 10, in v Pesm. str. 155. 156, in poslednja „Pričujočim pesmicam“ (cf. J. N. Nečásek M. str. 29).

V Danici l. 1862 popéval je Okiški najprej l. 12 str. 91 v pomenljivi pesmi „Človeštvo v čveterem stanu“ veroznansko in bogoslovno, da bi najbolji bogoslovec ne mogel bolje, in ponatisnjena se v Pesm. bere str. 64—68. — V l. 28 nahaja se o prerani smerti A. M. Slomškega žalostnica: „Cerkev je zgubila pregorečega aposteljna, Avstrija naj zvestejšega državljana, Slovenija svitlo luč, ovčice Lavantinske pravega očeta in v resnici zvestega pastirja, Zgodnja Danica naj blagšega podpornika.“ Tedaj po dobrem prijatelju poprosim Okiškega, naj zloži kako spomenico temu preblagemu rojaku, in l. 29. že prinese premilo pesmico „Slomškeku v spomin“, ktera je natisnjena tudi v Pesm. str. 61—63.

Po smerti dr. Ign. Knobleherja so rojaki njegovi nabirali darov za dostojen spomenek v njegovem rojstnem kraju, v Ljubljani in v Hartumu; iz ostalega denara pa, nasvetuje Zg. Danice vredništvo v l. 6, naj se odloči spodobno darilo za najboljši slavospjev njegovega življenja in delovanja med zamorci, ter poziva mladenče slovenske, verle pesnike, naj se lotijo slavnega dela, kteremu naslov naj bode Abuna Soliman. V l. 36 pa naznanja Danica vesela, glejte! že té dni — tedaj še pred koncem povabilnega leta 1862 — smo že imeli v roki dokončan slavospév, ki upamo, da bode slava našemu rojaku in Slovencem, lepotichek našega mladega slovstva, veselje naše mladine in posebno priméren za slovenske šole ter pripraven v vsaki hiši za domače branje, kakor imajo na pr. Italijani dela svojih slavnih in čednih pesnikov in rojakov in jih vedno prebirajo in veliko iz glave znajo. Poslal nam je pa slavospév z Dunaja naš mladi pesnik, znani gosp. Ant. Umek Okiški. Da je kaj izverstnega, nam je porok pesnikovo imé. Skerbeli bomo zdaj za lično Knobleherjevo podobo v majhni obliki za na čelo, potem se bomo popečali za prav ličen natis. Med tem spisuje g. Umek še življenje ranjcega provikarja, ki se bo pridjalo slavospěvu, in prišle bodo bukvice na svitlo, prej ko se bo dalo i. t. d. —

Kar smo l. 1858 obhajali stoletnico rojstva Vodnikovega, rasla je slovesnost ta od leta do leta. V duhu domačem pa umetnem se je veršila v čitalnici Ljubljanski vzlasti l. 1862, kedar je za Vodnikov god zložil bil in govoril A. Okiški prekrasno spomenico: „Pevec buditelj“, ki je, kakor pravijo Novice l. 6 str. 47, po svojem zapopadku in po besedi posebno globoko segla vsim pričujočim v serce. Natisnjena je l. 7 pervikrat, drugikrat pa št. 5 l. 1875, ko se je o isti priliki v čitalnici bila ponovila; v Pesm. gl. str. 56—60.

Umerl je v Novomestu mili mu prijatelj in mladi dijak, pesnik L. Engelman Nožarjev, in v Novicah l. 26 postavi Okiški „Spomenek na prijatlov grob“, kjer opéva dobo prijateljsko in delovanje prijetno, dokler sta v daljave še gledala prihodnje, ali sedaj, pravi Umek tako

pomenljivo — „Rosi oko naj v tamne globočine, — Za tabo gledam v jasne visočine“ — in nadaljuje k sklepu:

Tedaj počiva, pridno djanje tvoje,
Miruje um! — Samoten jaz stojim,
Zapertega te v grobu pesem poje;
Da v grobu si? — Alj čujem, ali spim?

Da sklenil mlado si življenje svoje?
Dà! skenil si — Bogú te izročim,
Mileje solnce naj te tam obsije, —
Zavetje sprejme lepše domačije!

V Glasniku l. 1862 je zv. VIII. št. 1 Okiški dal na svetlo „Sonet“, kjer s popotnikom po tamnih in svetlih krajih primerja dragi svoj rod, kateremu v dobi novi vsako leto sreče več bo dalo, če bode duh krepak ga vedno vodil, kar ima v Pesm. str. 132. — Št. 4. str. 121, 122 zložil je po Horacijevem geslu: „Multa ferunt anni venientes commoda secum, — Multa recedentes adimunt“ — pesem „Dvojne leta“, kjer popéva, kako prikaznim v stvarjenji, v času in prostoru, podobni so obrazi v življenji človeškem. Naravi pride čas pomladi in čas razpada; tudi človek na zemlji živi sploh dvojne leta, hiti navkviško, dokler raste krepost telesna in moč duha, a kedar oberne let prijetnih se tečaj, v nezmožnost prejšnjo človek gre nazaj . . . Letanje prejšnje hoja je počasna, — Okornost težka prejšnja lahka moč; — Očem svitloba solnčna manj je jasna, — Berlí en čas in pride groba noč.

Pa novi cvet v spomladi novi klije,
In drugo jutro pride lepši zor;
Tako človeku srečnemu odkrije
Se unstran rajske zemlje mili dvor.

In gori zaupljivo se ozira,
Navdaja ga v slabosti čudna moč,
V deželo srečno pot se mu odpira,
Kjer dan bo večne slave, nikdar noč!

V št. 9 in 10 popisal je dokaj mično „Potovanje za Savo“ z učencem prijateljem že o pustu l. 1859 — iz Ljubljane čez Vače na Savo, Zidani most, Radeče, Boštanj, Šent-Janž — o navadnih pustnih veselicah sim ter tje z bistrimi opazkami. — Venec dosedanjega delovanja njegovega pa je bil odgovor, s katerim se je v imenu gimnazijskih učencev ob daritvi šolskih daril poslovil od šolskega leta 1862 pervak 8. razreda, občecenjeni gospod Umek Okiški. Da ni čudo, da so pričujoči vsi, mladi in stari, katerim serce bije za domovino, močno ginjeni bili po krasnem govoru njegovem in da so mu živahni slava-klici doneli od vseh strani bolj kakor je morebiti marsikomu ljubo bilo, jim bo kazal govor, ki se je takole glasil: Slovo od ljubljanske gimnazije, pravijo Novice l. 32, kjer je natisnjen prosti govor s pesniškim slovesom (v Pesm. str. 23. 24) vred! Obvaruj Bog vas, ljubeznjive leta . . . Ostani zdrava mi Ljubljana bela . . . Vi griči, trate s cvetjem nasajene, — Ob mestu ravno polje krog in krog . . .

In vi tovarši, zdravi! — Radovali
Smo skupaj se v ljubezni mnogo let.
Dan sije, zginil jutra svit je zali,
Pogumni se razidemo med svet.
Iz serca kličem vam med sjajnim krogom:
Hodite radostni in srečni, z Bogom! —

F.

»Prijadralo je leto novo,
 Veséli se, slovanski rod!
 Koló prinese ti njegovo
 Cirilov in Metodov god. —
 Kak svetijo se Dioskuri
 Na severno in južno stran!
 Pred tisuč leti v srečni uri
 Napočil je nebeški dan.«

Bilo je leta 1862, ko je Umek doveršivši gimnazijo šel na vseučilišče Dunajsko učiti se modroslovja, da učitelj, če tudi ne duhoven, bode kedaj narodu svojemu slovenskemu. Kakor kmečkim mladenčcem sploh, godilo se je tudi njemu. Da si pridobi v svoj namen več potrebnih pomočkov, marljivo pisari in popeva vzlasti za naslednje zlato leto, za tisučnico slovansko, ktero je tudi v delovanji pesnika Okiškega bilo prav res zlato, kajti takega in tolikega vspeha ne bi bil pričakoval nikdo. Naj začnem z Danico, ktera mu je povod dajala k premnogim lepim izdelkom.

V Zg. Danici opeva se koj v l. 1. „Slovanska tisučletnica, 1863,“ ktere prva kitica je geslo temu spisku. — „Bili so radostni Slovani — Zaslišavši presladki glas: — Beseda materna naznani — Nebeških čudežev jim kras“ — poje v njej po Nestorju Umek, in radostni so čitali Slovenci že ta pozdrav; še bolj radostni pa so prebirali druge spomenice, ktere je ss. Cirilu in Metodu poklanjal Okiški. — Dež za solncem mora biti, — Za veseljem žalost priti. To leto umre mu 3. sušca duhoven dobrotnik, in v Dan. 10. sušca l. 8 čitati je „Spomenica preč gosp. Jan. Nep. Šlakarju“, nekdam voditelju normalnih šol, šolskemu svetovavcu, častnemu korarju v Ljubljani, vitezu Franc-Jožefovega reda itd. Po župniku Kutnarju bil mu je naklonjen podpor-nik Šlakar, in kako res hvaležen je bil Umek za vse dobrote, iskreno spričuje kratka pa krepka njegova hvalnica, ki se glasi:

Šel tedaj si v varno krilo,
 Kjer se mirno, sladko spi.
 Al življenje je vgasnilo?
 Nikdar; — z deli duh živi! —

Bil voditelj si mladini,
 Cerkvi dika, caru čast,
 Z umom, z djanjem domovini
 Blagor stvarjal, dvigal rast.

Tega pa ne bom prepeval,
 Naj ti dom hvaležen bo.
 Jaz bom svetu razodeval,
 Kak si meni dal roko.

Pomlad prva je sijala,
 Hrepenelo mi serce,
 Želja vroča v mesto gnala,
 Umu luči tam goré.

Al doseči zar blisčobe
 Revež si ne more sam,
 Skriva se mu vir svitlobe,
 Ni odpert modriški hram.

Ti pa si mi luč prižigal,
 Duh Mecenov te je vžgal,
 Do svitlobe-si me dvigal,
 Da bi v castnem svitu stal.

Še mi serce gorko bije,
Hvala ti je zadnji dar;
V krilu lepše domačije
Naj ti sveti rajski žar!

Koj za tim zavetnikom umre mu predragi oče, in v koliki časti in koliki ljubezni bil je dobremu sinu dobri oče, lepo kaže pesem „Na očetovem grobu“ (Cvetni petek 1863) v Dan. l. 15, kjer Okiški, vernivši z Dunaja se domú, z ozirom na kraj in rod opeva v prvih petéh kiticah čas in sad njegovega delovanja, ter nadaljuje premilo:

»Niso venci čela ti slavili,	Slava ta pa večno bo cvetela,
Po širjavah ni te svet poznal;	V tem slovi na veke Izidor —
Marmor ne blišči se na gomili,	Serce bode ti presladko grela,
Da bi v njej mogočnega oznanoval.	Saj ti sije že unstranski čudni zor.
Prosto si po brazdah kmetič hodil,	Tebi prislovica je veljala:
Blagoslov rosilo je nebó,	»Čast Bogú, poštenje, mir ljudém!«
Varno te krilatec Božji vodil,	Za spominek ta doni ti hvala,
Ker si vedno hvalil Stvarnika zvestó.	Dati boljšega, predragi! ti ne vém.

Toraj naj ti mir nebeški sije.
Drag, predrag ti tukaj mir je bil.
Trudno serce v grobu naj počije,
Ker premnogokrat si vir terpljenja pil.
Da se zopet snidemo veseli,
Vera pravi, upanje budi;
Radostni se bodemo objeli
Tam, kjer več terpljenja in ločitve ni!

Da prislovica očetova: „Čast Bogú, poštenje, mir ljudém“ bila je tudi sinova, spričuje nam vse njegovo življenje, pošteno in mirno vse njegovo delovanje. — Očetov namestnik in podpornik bil je Antonu tudi vitez Gutmansthal, in kakor vsakemu — je vzlasti rad njemu postregel pesnik Okiški, in l. 27 je čitati „Pozdrav . . knezu in škofu . . dr. Jerneju Vidmarju“ o Njegovem slavnem prihodu v Radeče na Dolensko 9. sept. 1863 poklonili osrečeni Radečanje, ki ga je omenjeni grajšak prav lično dal tudi posebej natisniti ter obilo razdeliti.

Manjše pesmice svoje pošiljal je Umek v mladini priljubljeni Glasnik, ktere naj se tukaj, ker so ponatisnjene v Pesmih njegovih, nazna-nijo le ob kratkem: l. 1863 zv. IX. št. 2 „Milim strunam“ — v Pesm. str. 14; št. 3 „Popotnik in luna“ — v P. str. 18. 19; št. 3 „Mladeneč in Vila“ — v P. 16. 17; št. 8 „Sonetje I — III“ — v P. 129 — 131; št. 10 „Rožici“ — v P. 13; št. 11 „Starec in čas“ — v P. 28. 29. —

L. 1862 jel je marljivi A. Janežič dajati na svetlo izverstno Cvetje iz domačih in tujih logov, in v šestki II. zv. 6. nahajata se „Slo-vanska blagovestnika sveta Ciril in Metod“. Prigodbe in povesti v spevih. Zložil Anton Umek Okiški. V Celovcu 1863. Nat.

J. Leon 12. 52. — Knjižica ima najprej „Posvečenje. Pevanje I. Sv. Klemen papež in mučenec. II. Ciril — takrat imenovan Konstantin filozof — poslan h Kozarom najde ostanke sv. Klemen. III. Metod — Cirilov brat — narisa bolgarskemu kralju Bogoru poslednjo sodbo in mu jo razlaga; Bogor se dá kerstiti in se pozneje odpové vladarstvu. IV. Ciril in Metod prideta na Moravsko. V. Ciril in Metod v Rimu. VI. Ciril umerje v Rimu. VII. Metod vkroti ljutega hunskega vladarja. VIII. Metod kersti Borivoja, vojvoda češkega. IX. Metodova smert. Slovanska tisučletnica. (Za novo leto 1863)“. — Delce to slovenski mladini v prijetni obliki podane napoveduje se v Dan. I. 23, kjer je ponatisnjeno tudi tretje pevanje. (cf. Zgodovina ssv. apost. slovan. Cirila in Metoda. Češki sp. dr. Bílý, slovenski prof. Majciger.)

V I. 27 naznanja se Danici njegovo največe delo: „Abuna Soliman.“ Zložil Anton Umek Okiški. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik 1863. 8. str. 204. — Knjiga ta, v kateri se opéva slava in popisuje življenje rojaka našega dr. Ignacija Knobleherja, apost. provikarja v srednji Afriki, ima tri dele. Vsej knjigi na čelu stoji (poleg Jan. 5, 4) prepomenljiva glasilka:

Močna bolj kot grom in blisk, vetrovi,
Težja kot neskončnosti svetovi,
Rajsko mila pa — beseda blaga:
»To je zmaga, ktera svet premaga,
Vera naša.« —

Po geslu tem, ktero tudi pesnika dokaj znamenjuje, v predslovji „Slava Slovenii!“ mladi Okiški nekoliko v smislu Ilirije Vodnikove pa Slovenije Koseskove opéva slovensko domovino ter kaže, da mater to vredno poslavljuje tudi Abuna. — V I. razdelku popéva po glasilki: „V zelenem šopku roža skrita — Razvija nježni, divni cvet, — Ko čas spomladnega je svita, — Ko premladi se celi svet“ — v večih in manjših pesmih, ktere so sploh značaja liričnega, in v raznih merilih, Knobleherja v življenji domačem, v mnogoterem poskušnji njegovem ter pripravljanji na službo misijonsko; v II. pa po glasilki: — „Ko več ne bo kraljevega Triglava, — Ko zgine zlati z zvezdami obok; — Slovela še, Abuna, tvoja slava — V osrečenji zamorskih bo otrok“ — v ravno tako različnih pesmih, ktere so pa značaja bolj epičnega, njegovo in tovaršev njegovih misijonsko delovanje med Zamorci v srednji Afriki.

V I. razdelku kaže „Nebo odperto“, kako se nebeščanje radujejo bodočega misijonarja, kateri še mladenec „Na razpotji“ že stori „Sklep“, svet in življenje darovati Bogu na blagor Zamorcem. Zadnji čas v domovji ima v sebi pesmice „Na ledinah; V gozdu; Solncu; Luni; Zvezdam; Pri potoku; Zvonovom; Sam Sebi;“ kedar jemlje slovó, poloti se ga „Otožnost,“ toda namen daje mu „Serčnost,“ da ed svojih ljubih vzame res „Slovo“ in „Abuna gre“; spremlja ga „Materna molitev“ pri Mariji

na Stopnem, poprijema „Vožnja na morji,“ pokrepča pa se „Na grobu sv. Petra in Pavla“ v Rimu, kjer pride mu huda „Skušnja“, kajti niso ga sprejeli v propagando. Naslednje kratke pa verne pesmice „Tihe ure pred Najsvetejšim“ kažejo, kaj počel je Knobleher v teh skušnjavah, kaj tožil Bogu, in pod solncem ni strunarja, da bi vredno, prav zapel, kaj Gospod mu odgovarja, kaj je sercu razodel, umno pravi pesnik. Pomagal vendar je Gospod, da postane „Novi mašnik,“ vzame „Slovo od Rima,“ ter da mine vsa mogočnost posvetna, rimska in gerška, „Abunov samogovor na morji“ spričuje, da kerščanska cerkev le daje svit in zmago, in da bi zanjo mogel boriti se uspešno v krajih afrikanških, pripravlja se „Na Libanu“, dokler navdušenemu po svetih starodavnih spominih pomakne se solnce v više obzorje in Gospod pokliče misijonarja na delo.

*

Pomagajte svete mi nebesa,
Moč izvoljene dajajte verste,
Pomagajte serafinski kori,
Navdihuj me vsih kraljic Kraljica,
Da bo vredno pela struna moja.

Vi kristjanje pa me poslušajte,
Pel početje slavnih bom junakov,
Ki v kraljestvu Božjem so na zemlji
Zmagoviti bili terde boje;
Bil med njimi Soliman Abuna. —

Tako pričenja Okiški II. razdelek, v katerem prva pesmica „Nebeška prikazen“ razodeva živo zvezo svete cerkve z nebeškim varstvom, in da uči vse narode, je prvi prednik „Rilo s tovarši na poti“ v Afriko. „Somenj v Hartumu“ jako živo opisuje, kako ravna se s suznjimi Zamorci, in da poleg telesne prinesó jim misijonarji prostost duhovno, obeta „Hrepenenje po sv. kerstu“. Toda prvi voditelj obolel — „Rilo slovó jemlje,“ Knobleher naslednik premišljuje „Abuna sam,“ in nese ga v Afriko še dalje „Vožnja po Beli reki“, ali da bi dobil pomoči, oberne se v Evropo in „Klic po domovini“ doseže, da rod Kámov izroči se „Mariji“, in na Dunaju vstanovi se Marijina družba misijonska. Ljubo glasi se „Materna zahvala,“ da vidila je pred smertjo svojo še sina Abuna, ktereга z novimi tovarši nova barka „Zgodnja Danica“ pelje po Nilu; sam poda se „Po puščavi“ na prvo misijonišče v Hartum; „Vojska ustavljena“, med Barci in Berci in „Varstvo Božje“ v treh prigodkih spričuje moč poslancev Božjih, vzlasti skazuje se „Abuna Soliman med Barci“, kjer vstanovi v Gondokori drugo misijonišče, in tretje napravi se med Kiki pri sv. Križu, da zacvetó „Tri nove rože v Afriki“. „Prošnja za dež“ odpravlja vražarsko početje, „Barski učenci“ hvalijo Boga, „Božična noč na Nilu“ se obhaja, „Novi zvonovi“ iz Ljubljane pojó v Gondokori, „Štiri želje“ poglavarja Kikovskega se popravijo in utolažijo, „Kerst na smertni postelji“ se doverši, „Abuna in Mogà“ v razgovoru verno učita Berce, mika ga „Spomin“ na domovino, derži in krepča „Tolaž“ v svetem poklicu, bolan vzame vendar „Slovó od Afrike“, na potu v Evropo stori sicer „Zadnji sklep in vdanost“ izreče Večnemu, kateri ga pokliče k sebi

in na grobu kerščanskega junaka svojega „Slovenija žaluje“ (cf. Zg. Dan. 1858 l. 9.). V prekrasni odi „Vekovitost človeških del“ kaže Umek po geslu Horacijevem „Exegi monumentum aere perennius“, da v pravem pomenu vekovite so le dela storjene v stanu milosti Božje. Z Abunom „Padlim junakom“ veljá predzadnja pesem, in v zadnji kliče blagi pesnik „Z Bogom“, svést si, da le njega razgreval bode kerščanske strune njegove glas, komur v persih bije verno serce, kar se v resnici godi na poganskem in v malovernem svetu, kjer

Če djanje zemeljsko poveljuje —
Mogočno plava — pesem do višav;
Če pa neskončnost svitlo poslavljuje,
Obdaja senca smertnih jo nižav. —

Pristavek ima v sebi „Barske pesmi“ (Marii; Molitev za dobrotnike; O prihodu provikarjevem), poslovenjene po nemškem prevodu, in nekatere razjasnjenja k pesmim. V III. razdelku popisuje pa se „Življenje dr. Ignacija Knobleherja“ v nevezani besedi, da se še po njem, kolikor je treba, pojasnuje ves slavospev Abuna Soliman. Spis ta, ki ga je na Dunaju doveršil bil Umek v dan sv. Cirila in Metoda 1863, začenja in končuje se s pomenljivimi besedami Ciceronovimi:

»Illa — illa vita est tua, quae vigebit
memoria saeculorum omnium, quam
posteritas alet, quam ipsa aeternitas
semper tuebitur t. j. Ono — ono živ-
ljenje je tvoje, ktero bo cvetelo
v spominu vseh stoletij, ki ga bo
znanstvo gojilo, ki ga bo zmirom
varovala sama vekovitost.«

G.

Prešinila resnica tamno znanstvo,
Poblazila je umu svitlo pot;
Osnove čudne gleda le kerščanstvo,
Ker prosto jadra duh njegov povsod.
Pozná začetek večni in stvarjenje,
Ker kaos ne zapira mu oči;
Le ono vé, kaj smert je, kaj življenje,
Kaj čas, kaj dóba vekovitosti.

Tako poje Okiški v „Abunovem samogovoru na morji“, kjer z ozirom na razpadli svet gerški in latinski kaže časa velike spremembe in da na mestu velikanskih dvorov silovitih nekdanjih cesarjev sloví sedaj prestol Petrov. — Kje rajskega Olimpa so višave, kjer nekdanj bival je z maliki Cen, pomenljivo poprašuje; zapodil dim je svit resnice prave, le rešil broj se praznih je imén. Prišla je moč besede silovite, na nebu

se prikazal zmage križ; neskončnosti so pota vsim odkrite, ko jih obsije večne luči bliš. — Sicer je sveto mater — cerkev Kristusovo — težko stalo, da tak povzdignila je tužni svet, opeva dalje; kervi potoke drage je veljalo, iz katerih vekoviti klije cvet. Al zemlja se je rajsko prerodila, zaraščal pred jo je osat in mah. Celó barbarska moč se je vklonila, v milino se spremenil ljuti strah. — Kar je tu (str. 46. 47.) ob kratkem povedal, popéval je Umek tudi v pesmi „Poezija v keršanstvu“, ki se nahaja (str. 244) v spomenici „Zlati Vek“, ktero je o tisučnici slovanski l. 1863 dala bila na svetlobo petorica slovenskih duhovnov domoljubov. V njej malovernim pesnikom, ki otožni vzdihajo po poganstvu in njegovih sladnostih, češ, da preč so v keršanstvu poezije časi zlati, da tujka tava v pregnanstvu, da več ne sije blaga ji spomlad, da prazni keršanstva so kraji i. t. d., odgovarja Okiški:

Nikdar — nikdar! Prekrasna je narava,
Po kateri lije zlato solnce bliš,
Nad katero tiha luna mirno plava
In srečo ji naznanja šmarni križ.
V prelahkem teku se soglasje giblje,
Premili rajski jek domi naprot,
Poblašena se poezija ziblje:
Vesoljnost vsa je prosta njena pot!

Mogočno čas z neskončnostjo edini,
V lepoti večni njej izhaja tir,
Z nebeškim krilom kaže se v nižini,
Potres in grom sta ji prečudni mir.
S presladkim jekom ji šumljajo viri;
Zvezdišče v gladkem krogu se verti,
V tihoti se življenje glasno širi,
Vse E d e n giblje, v E n e m vse živi.

Kako Stvaritelj stvar poveljuje,
Kje duh preljubeznjivi dom ima,
Kako se čudno dvojni svet združuje,
Z očesom bistrim ona vse spozná.
Da tudi mar ji niso sladke sanje:
Resnica dela ji neskončno slast,
Budí jo solnca trojnega sijanje,
Keršanske poezije večna čast!

Prav ta pesem bila je vzrok, da poprošen po istih domoljubih, ki so o tisučnici slovanski dali bili na svetlo „Zlati Vek“, sklenil je Umek spisati slavospev o keršanstvu z naslovom „Sijonska Slava“ ter v njem kazati milosti in dobrote keršanstva pa nemilosti in strahote poganstva. — Toda — nekaj bolezen zlaténica, nekaj preobilo učenje, in naposled prerana smert — bila je vzrok, da namenjenega dela ni mogel po volji izveršiti.

O tisučnici slovanski — vredil je Nikola Stokan, ter v Zagrebu

izdal Vjekoslav Pretner zabavnik „Biser“, in tudi v njem so Okiškega „Pesme“, in sicer str. 143 dve domorodni gazeli: I. „Nebeški žarki umu zablšijo — naprej“; II. „Ponočni mrak na zemljo luči brani — ura bije“ — v Pesm. str. 81. 82, pa str. 144 dva soneta: I. „Prečudna knjiga svetu so nebesa“; II. „Oziram se v neskončni dom narave“ — v Pesm. str. 128. 127 — o sercu pesnikovem, ter o nebeškem daru — poeziji.

Isto leto — 1863 — je dal dr. Valentin Fassetta, zdravnik mestne bolnišnice v Benetkah, na Dunaju na svetlo „*Marci Antonii Mureti Institutio Puerilis*“ v izvirnem jeziku latinskem pa v vseh (11) jezikih avstrijskih, in prevod slovenski je v gladki ter umni besedi str. 29—32 „*Nauk za mladino*“ od Marka Antona Mureta preskerbel Okiški. Nauk ta, prvotno spisan v Rimu novega leta dan 1578, ima po Ciceronovih (II. de Div.) besedah: „Kteri blagor veči in boljši moremo prinašati državi, kakor če podučujemo in blažimo mladino, posebno v teh časih, ko je tako zabredla, da bi jo skerbno morali vsi berzdati in krotiti?“ in po glasilki dr. Fassettovi: „Z združenimi močmi povsod učite mladino“ — 107 verzov v heksametrih — res zlate resnice, jako primerne nježni mladini, vzlasti dijakom srednjih šol. Dobro so služile že tu in tam v opisovanji Nečaskovem, in sklepovne verstice se glasijo:

Malo nauk je teh: ali spolnovanje večletno

Sad čudovit ti bode rodilo v časovem tiru. —

Bog blagoslovi začetek, On, ki vesoljnost obrača,

Z večnim ki sklepom kraljuje v nespremenljivi modrosti;

Njemu, mladeneč! pred vsem si prizadevaj dopasti,

Njemu prošnje pošiljaj v molitvi, ko zarja te zdrami,

In ko odpravljáš zvečer se v posteljo k sladkemu spanju. —

On ti dal bode zdravo teló in bistro razumnost,

Dal ti mnogo še boljšega bode. — Le trdno zaupaj! —

Ti pa zmirom in vse obračaj v slavo Njegovo!

Kako obilno, kako blagovito bilo je verlega Okiškega delovanje v omenjenem letu! — Čital je Danico rad celó na Dunaju, in blagi njegov duh se kaj lepo razodeva v nekterih dopisih. Priserčno je popeval „Tihe ure pred Najsvetejšim“, in slovesnost presv. Rešnjega Telesa je bila prva, katero je popisal l. 1863 v Dan. l. 17, češ, da procesija v beli Ljubljani ne vstraši se vsake druge. „Mnogo tisuč ljudi se tare po ulicah, pravi ondi, pa le malokdo morebiti praša: Quis est iste Rex gloriae? — Kdo je oni kralj, ki ga prenašajo pod zlatim nebom? — Vendar to ne bodi rečeno zato, da bi hotel hudo soditi o gledavcih slovesnih sprevodov, ker vsak skerbi za se, Bog pa za vse. Saj Dunajčanje sploh tudi niso brez dobrih izgledov. Res je, da je le premnogo taci, kateri kažejo, da nič ne vedó ali vsaj nočejo vediti o cerkvenih zapovedih, pa je tudi taci, ki vedó zakaj so nedelje in prazniki, zakaj zvon v zvoniku visi itd. Sploh pa je pomniti, da kjer je veliko pšenice, lahko je tudi mnogo ljulike.“ —

Kako umno pa verno je pisal na pr. l. 19: „Ako človek pazno ogleduje sukanje današnjega sveta, kmalo se mora prepričati, kako omahljivi so dnevi, v katerih živimo. Na planjavah, po katerih se giblje človeštvo, vzdigajo se razni viharji, mnogo jih je, in za vsacim se nagiblje večja ali manjša množica. Vsaki dan se verstijo nove dogodbe, mnogo žalostnih, malo veselih; dogodbe vzbujajo misli, in za mislimi se mnogokrat obračajo serca. Blagor mu, čigar serce se nagiblje po zmernih občutkih svete resnice; presrečen, kdor vé hoditi za solncem rajskega poštenja! Ni vse zlato, kar se svetí, to je že davno znana resnica; ni vse sladko, kar se prilega jeziku, in vsaka bliščoba ni žar nebeškega solnca. Sofistika današnjih časov je taka, da le prelahko spelje neskušeno in neprevidno pamet na led, ki se udere, in v neskončno brezno pogrezne. Hudobne in oslepljene stranke tudi naj blažjo reč počernijo tako, da se pristudi tistemu, ki je prav ne pozná; umetne so pa tudi take, da vejo gnjusobe pozlatiti kakor svitlo zvezdo, ali gorjé človeku, ako ne ve dobrega od slabega ločiti. Omamljeno in omamljivo modrovanje je lastno današnjemu času. Odkritoserčnost je redka cvetlica, prehodi vse kroge društvenega življenja, in zaslediš jo malo kje. Posebno žalostne prikazni so neštetilni samomori; ni ga skoraj dneva, da ne bi novine kaj enacega vedile povedati. Blaga čednost menda ni nikdar imela toliko napadnikov kakor danes. Kam pride človeštvo, ako pojde po taki poti naprej, kdo ne bi vganil? — Med tacimi meglami pa vendar krepko ostane kraljestvo večnega Vladarja, in od časa do časa se pokazujejo svitli meteori pravega duhá. Človeška omika je prišla tako daleč, da, kakor se kaže, več se ne méni za vero; bodi si té ali une, da le s svojo okolico v en rog trobiš, potem si mož po volji božji, ali da prav rečem: po volji človeški. Med tem pa katoličanstvo ne miruje, marveč po prilikah odkriva premili žar nebeške blagosti, in tako se je v kratkem dogodila tudi na Dunaji spomina vredna dogodba! Vojvoda pl. Grammont je iskren katoličan, pa zaročen s protestantinjo. Zdaj je poslanec na cesarskem dvoru dunajskem, pred je bil dle časa med drugim tudi v Rimu. Prizadeval si je, da pridobi zaročnico svoji veri, pa ni se mu kar berž po sreči izšlo. Otroci pa so se odrejali po katoliški. Ko je prišel čas, da se imajo podučiti za prvo sveto Obhajilo, jim je pripeljal slovečega dunajskega pridigarja jezuita Klinkovströma. Kmalo pa se je zaslíšalo, da se je tudi vojvodinja pokatoličila. Kaj pravite k temu Slovenci? — Ego vero sentio, pulcherrimum esse fidem nostram! — Z Bogom!“ —

Bilo je l. 1862 proti koncu kimovca, ko je proti Dunaju po železnici derčal A. Umek mimo Maribora. Na mariborskem kolodvoru je bilo silo veliko duhovstva. Spremljevali so blagega vladika Slomškega v hladno gomilo. Perve dni potem, pravi v dopisu l. 33, na Dunaju še nisem imel posebnega opravila, in naj več sem na tujem spominjal se

zemlje domače, premile mi domovine slovenske. Premišljeval sem mile in nemile dogodbe svojega naroda, in svit ene zvezde njegove, da si tudi se je bila ravnokar skrila za goro, leskeče se še dandanašnji po vsej zemlji slovenski. In pri daljšem oziranju po svetu slovenskega slovstva so mi posebno tri zvezde švignile v jasno obzorje (M. Ravnikar, škof teržaški, A. A. Wolf, knezoškof ljubljanski, in A. M. Slomšek, knezoškof lavantinski); zato naj mi, prosim, nihče ne zameri, da sprožim novo misel (naj napravi se spomenica — nov album — s podobami in življenjepisi teh treh možakov), ktero sem do zdaj (13. listopada 1863) shranjeval na tihem. Škodovati ne more, verh tega pa želim, da bi jo skušeni domorodci blagovolili preudariti, morebiti ni po vsem prazna itd. itd. —

Prevdari dobro in nepristrano dotične reči, ter loči resnično logiko od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega, dobro voljo od hudobne, vero od nejevere, in potem še le govori, sodi in delaj. Ta pomenljivi svēt je prinesla Danica na 270. st. t. leta. „Ako kdaj, piše na to Umek 22. grudna 1863 l. 36 umno in modro, gotovo se mora posebno danes z vsem prizadevanjem ločiti resnična logika od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega. Toda moči človeške so različne, luč umu prižgana tu berli, tam gori, drugod celo sterjenje budi s krasno bliščobo. Pa bodi si tako ali tako, vedno ostane resnično: errare est humanum. Vendar zmote se dajo popraviti, ali gorjé, ako se temu ustavlja hudobna volja in naj večje gorjé, kadar je hudobna volja sklenjena z nevero. Že starodavni Sokrat je terdil, da nekatere reči same o sebi niso ne dobre ne slabe, pristavljal je pa tudi, da ravno zato niso nič vredne. Zdrava pamet sicer naravnost pové, da je boljša reč ne dobra ne slaba, kakor slaba. — Ali koliko je neki tacih, v bitji človeškem? Kakor svetovi po vesoljnosti, tako se sučejo djanja in misli človekove, premikavna moč pa so namení. Po teh se ravna početje po dobrem ali slabem potu, povzdiga se do nebne luči, ali pa se pogreza v brezdno nočne tmíne. Kakošno podlago imajo namení dobre —, kakošno slabe volje! — Odgovor je jasen, in lahek tudi sklep, kakošne djanja se snujejo iz ene in druge. Reči tedaj, ako bi bile same o sebi tudi brez veljave (indiferentne), dobivajo po dobrem voditelju veljavo, po slabem neveljavo. Naj hujša slaba voditelja naših časov pa ste ravno hudobna volja in nevera. Na vse strani in po vseh ozirih dokazati to, bilo bi skoraj nemogoče, ali za vsako primeró posebej pokazati nikakor ni težavno. Prepričaš se, ako stopiš v bukvarnico kupčijsko, pregledaš malo naslovov in prebereš nekaj strani; prepričaš se, ako stopiš v obilno družbo, kjer ti bode več glav brez ovinkov odkrivalo svoje mnenje itd. Najmogočnjšo moč do občinstva pa skoraj da ima slovstvo, ki se ga sleherni dan prikaže v nezmerni obilnosti. Ali koliko je ravno v tem hudobne volje in nevere, izkušeni možje le predobro vedó in preživo čutijo. Zatorej

blagor slovenskemu slovstvu, da se je večidel ohranilo v cvetji rajske poštenosti: komurkoli blago serce v persih bije, mora ga okolnost ta veseliti. Da bi se razvijalo tako naprej tudi v novem letu, ki je blizo blizo, Bog daj srečo in blagor vsem Slovencem! Z Bogom!"

Koliko verstnikov med tedanjimi modroslovci je v takih nazorih pač imel blagi Okiški? Kako bi neki pisal o sedanjem slovstvu slovenskem?!

II.

Da zlata zvezda narodne svobode
Sloveniji pokaže rajski svit,
Da stopi med osrečene narode,
Da cvet požene v slavi vekovit:
Zató junaški broj se trudil bode,
Ki plamen svetlih zvezd mu je odkrit,
V zvestobi in ljubezni se ne gane,
Dokler bolj mila doba ne postane!

16 Tako je po Slov. Glasniku zv. X. št. 1 Okiški stanovitven v zvestobi in ljubezni do Boga in domovine sklenil svoj „Glas o novem letu 1874“ — v Pesm. ponatisnjen str. 71—73; v št. 2 nahaja se prepomenljiva „Bog in narava“ — v Pesm. str. 39—42; št. 3 „Gazele“: I. Ko zorin svit na zemljo žarke lije in II. Na nebu svitle zvezde zamigljajo — luna sije — v Pesm. str. 79. 80.; št. 5 „Upanje“ — ostalo v posodici Pandorini — v Pesm. str. 25. 26. — L. 1865 bere se v št. 5 pripovedna: „Morska roža“ — v Pesm. str. 150. 151.

Kar je opéval Okiški v pesmi „Bog in narava“, to je popisal ob kratkem jako ljubo v spisku „Narava“ v Koledarček družbe sv. Mohora l. 1864 str. 59—63, kjer kaže, kako je narava učila človeka nekdanj, kako mu pomaga v napredovanji še sedaj, kako koristno in zanimivo je znanje o naravi, pa tudi blagor njemu, ki ni zaostal v tej zadevi. „Toda natančno seznaniti se z vsem, kar se tiče narave, pravi ondi Umek, to je jako težka naloga; življenje je kratko, uka pa preobilno veliko; tudi možje, ki se celo življenje urijo v učenosti, imajo zmirom dosti opraviti, in ako pojde tako dalje, koliko se bodo le še zanamci imeli učiti! — Pa tebi, predrago slovensko ljudstvo! tudi ni treba pečati se z vsem, s čimur se pečajo učeni. Koristno pa ti bode, da se s časom, ko ti bo narodna zavest draga lastnina, ko se bolj seznaniš s poglobitnimi rečmi narodne omike, natančneje ogledaš tudi po lepi naravi, ter se vzraduješ njenih zakonov, ktere ji je zapisala premogočna roka Božja, ter jih človeškemu umu dala odkriti. Blagodušni tvoji boritelji, ki ti budijo domorodno zavest, in ti pripravljajo dušne omike na prvi stopnji, skerbeli bojo, da ti s časom tudi v tej zadevi posijejo lepši dnovi, le ne pozabi, da današnji čas kliče: naprej!“ —

Popolnoma v tem smislu je dopisoval A. Umek tudi l. 1864 z Dunaja v Zg. Danico na pr. l. 22, kjer obžalovaje smert verlega pesnika J. Bonača hvali Danico, da skerbno prinaša le to, kar v prid utegne biti Slovencem. Tako moraš ravnati, ker ti si cerkven, klerikalen, ali kakor bi rekli naši omikanci — ultramontansk list. Sicer ti ne nagajajo še tako, kakor se godi tvojim dunajskim bratom in sestram, ki se poganjajo za naj svetejši reč. „Huji, se vé da, kakor vse take zabavljice, piše Okiški str. 23 dalje, je duh sedanje — neprave omike, ki se tolikanj razodevlje v dereči žurnalistični reki. Preobilno število današnjih učenjakov je, ki hočejo da človeška bistrournost ima nad vse obveljati, kratko rečeno: vera je po njih mnjenji nevednost, in marsikaj, kar je z verstvom sklenjeno, to je tmina in neumnost ter prazna vera. Kdo bi se pa tudi temu preveč čudil, saj je napuh prvi in naj stareji zmed vseh pregréh. Ali strašna je v napuhu slepota, naj strašnejši pa je padec njegov. Kako je to, da Renanci tako očitno lažejo vpričo celega sveta in njegove zgodovine? Zato, ker je meso slabo, duh pa — žalibog! popolnoma nevoljan in serce čisto popačeno. Tedaj, premila Danica! skušaj, da se v veri ohrani narod slovenski. Sprelep dar nebeški je bistrournost, blaga je učenost, ali ako ta hoče prvo povzdigniti na verhunec, in nima više meje v veri, gorjé, potem ni več sreče in blagoslova“. —

Tako resnično in modro pravi str. 40 omenivši tedanje vojske: „Toda pustimo politiko, ki ni naš posel; prijatelj Pust se nam je zopet oglasil, poreden in muhast je kot po navadi, tekó pa mu že zadnji dnevi, popečajmo se nekoliko ž njim! Po podobi znan mi je ta junak samo iz pratike, in ker ga sicer še nikjer nisem vidil osebn, moram verjeti, da je „dobro zadet;“ značaj njegov pa je tako splošno znan, da ga ni treba popisovati. Vé se tudi, da mu je bitje enako nekdanjemu Bahu, in dasi nimamo njegovega rodoslovja, vendar morebiti ni napačno terdit, da je iz Bahove hiše. Častijo ga po širokem, vterjene šege se ne opusté iz lepa, ali češčenje mu je dvojno. Bodi si kdor koli, svečenik ali posvetnjak, poštenih in neškodljivih veselíc ne zavida človeštvu. Ali kakor je spačena omika zašla v raznem oziru, tako posebno v nekterih pustnih veselícab. V tem tudi dunajsko mesto ni zaostalo, nekteri mu zastran tega v novejem času že celó večo slavo dajejo, kakor Londonu in Parizu. Se vé da slava taka z žalostjo serca polni pravim človekoljubom, in posebno v tem času velja: *beatus ille, qui procul negotiis urbanis!* Res je, da zanjke zapeljivosti so nastavljene povsodi, toda prilike so različne in po okolnosti so popolnoma skrite pastí. Več kakor vse drugo pa dela dan danes slaba in pomankljiva odreja. Da si nekteri starši veliko prizadevljejo, da bi prav izgojili svoje otroke, vendar prepogosto bolj merijo na um kot na serce. Ali kaj pomaga tudi

naj bistreji duh brez blazega serca, brez lepe in pazne vesti? Brez tega se ne dá hoditi po pravi poti. Prerado se tudi godi, da se mladosti ne daje pravega okusa za lepo in dobro; od tod izhaja, da čedalje bolj se pogreza v vsakdanje bedarije. Nar bolj obžalovanja vredna je mladina, ki ne dobiva nikakoršne odreje, in vzlasti, ako potem zaide med ostudne druhal; zgubljeni so taki, ker nimajo orožja, da bi se branili.“ —

V l. 8 str. 63 je 24. svečana z Dunaja A. Okiški pisal tole: „Ni še davno, ko me je neko nedeljo zgodaj zjutraj poprej kot druge krat iz predmestja želja gnala v notranje dunajsko mesto. Spremljal me je prijatelj Miroslav in urno sva korakala po križevatih ulicah. Zor je bil že napočil na jutru, vendar v mestu še ni bilo belega dne, berlele so pa plinove luči. Bil je popred sneg pobelil ravnine, tudi dunajske strehe so bile odete z njim; tisto jutro pa je potegnil jug, zato so z visocih streh mogočno germeli plazovi, mogla sva hoditi po sredi, sicer bi nama bil pinče potolkel. Vprašali pa boste, česa sva iskala. Berž vam povém. Hotla sva priti k sveti maši, da bi čez dan boljše muzam služila. Bila je ura pet, pa več cerkev je še bilo zapertih, šla sva tedaj v naj slavnije dunajsko svetišče, v Štefanovo. Kmalu je zvonček zapel in Božji služabnik stopil pred véliki oltar. Spravila sva se v klop, sej je bilo dosti prostora; le tam pa tam je sedela kaka zašlarana gospá, sem ter tje stal resen možak; pa kolikor jih je bilo, brala se jim je prava pobožnost na obrazih in védli so se, kot se spodobi v tako svetem kraju. Po sveti maši je stopil duhoven na leco in zaklical: „Sin Davidov, usmili se me!“ — Približevali so se ljudje iz zatemnelih kotov velikanske cerkve poslušat svete blagovesti. Bilo jih je malo in zdelo se mi je, kot bi otroci privreli k očetovi mizi, ko jim jame kruha deliti. Poslušal — gledal sem, in prešinila me je mila otožnost po beli Ljubljani. Ko sem tam prihajal, bodi si v katero koli cerkev zgodaj ali pozno, kako je bilo vse živo in polno. Blagor Slovencem, ako v pravem namenu ostanejo večno v taki slavi!

Iz povedanega pa ne smete sklepati sploh o dunajski živi veri. Že sem bil menda enkrat omenil, da je tudi tukaj še pri mnogih pravega duha, in se po priliki tudi nahajajo polne cerkve. Vendar hrepenenje po večnem kraljestvu se ne razodevlje tako, kakor se razstavljajo zemeljske lepoticja in izdelki časnega blagostanja. V našem velikem mestu znajo prodajavci posebno mikavno razstavljati svoje reči, hočejo jim kar življenje vdihovati, da bi same govorile željnim očem in polnemu žepu: kupi me! Tu se za velikansko šipo estetično obrača voščena slika, ozaljšana kot kraljeva nevesta ter pravi memogredočim: moj gospod ima še mnogo enacega blaga, hodi k njemu. Tam se v svetlem kolobaru sučejo zlate ure in nenehoma teklija: tik tek — naprej. Drugje so v zelenih vencih zapleteni rumeni zlataki, vmes so sročke, in našemljeni možički plešejo

s figurami v sredi, kot bi vriskali: Sreča te išče, kupi srečko in rajal boš kakor mi. In tacih igrač je še veliko. Kaj bi se neki mi iz tega učili? Morebiti, da se dobre reči same hvalijo. Naj bo tak, ali menil bi še kaj družega. Tudi slovenska domovina ima dokaj lepega in dobrega, pa po mnogo rečeh premalo sega celó domače ljudstvo. Evo tedaj: javni glas naj modro in previdno še bolj ko zdaj spravlja na dan koristno blago, ki ima vterjati časno in večno srečo slovenskega naroda. — Bog vas živi, dokler se spet ne vidimo!“

L. 14 str. 111 pisal je na pr.: „Mnogo reči se je že zgodilo in spreminilo, kar nisem pisal Danici, dasiravno je tega še le malo tednov. Posebno politikarji so imeli dosti gradiva za dolge in široke sestavke, sej se povsod z neznanško silo vertí vreteno naj noveje zgodovine . . . Tudi na Dunaji je vsaki dan kaj važnega, toda ako premišljam, kaj bi razveselilo bravece „Zg. Danice,“ težko me stane dobiti prijetnega blaga. Kaj bi vam pravil, da je zdaj ta, zdaj uni samomorivec skočil v Donovo, da je danes nekdo po nepošteno prišel na boben, da so včeraj tu pokradli, tam poropali itd., ker tacih žalostnih primerljejev se nikjer ne manjka; kjer pa je toliko ljudstva vsake baže skupaj kakor tukaj, tam je tudi naj več nemilih prikazni itd.“ —

V l. 22 je o počitnicah iz pod Kuma za Savo sporočil Danici žalostno prigodbo v nov izgled, kako hude nasledke rodi ponočevanje. „Mnogo lepih navad in lastnosti ima ljudstvo slovensko, pravi na zadnje, ne manjka se mu pa tudi slabih ne, in ponočevanje je gotovo naj gerša in nevarniša razvada. Da bi si pač zapomnili mladi ljudje, ko jih tolikrat svaré duhovni, starši in pametni prijatli!“ — L. 35 se pripoveduje, kako je nekdanji šentjurski fajmošter g. Jernej Rejic v Račji obhajal zlato sv. mašo, in ondi je str. 286 ponatisnjena tudi pesem, ktero je A. Umek zložil in na Dunaji dal tiskati v imenu šentjurskih farmanov, kateri mu želijo pregoreče: „Bog daj veselja Ti in sreče — V najlepši méri tu in tam!“ —

„Žalostno slovesnost smo včeraj obhajali dunajski Slovenci, piše pa v Novice 1865 l. 21. Ni še dolgo, kar je umerl M. Derbič, učenec zdravstva v 4. letu, včeraj pa smo pokopali Antona Ogrinca, pravoslovca v 2. letu, bratranca Viljelmovca.“ In popisavši bolezen, smert in pogreb postavil je Okiški v Novicah naslednji

Spominek na prijatlov grob.

Padala je merzla slana
Na pomladnji tvoj obraz,
Stiskala te smertna rana,
Rahli je govoril glas:

»Z Bogom, vi prijatli mili!
Z Bogom, moj slovenski dom!
V tuji bodem spal gomili,
Dokler spet se zbudil bom.«

»Dragi oče! mila mati!
Sestra! dajem vam rokó.
Al preveč nikár jokati
Vsem osoda taka bo.«

»Lepše solnce unkraj sije,
Tam ne seka smertni meč,
V krogih rajske harmonije
Ne bo solz — ločitve več!«

V zoru poznem glas izgine.
Z Bogom, dragi! mirno spí.
V krilu lepše domovine
Spet dobé te žalostni!

I.

Od kar sercé se v persih je zbudilo,
Hvaležno Slavi le se posvečuje,
Razvijam svetih njej Modric darilo.

Altarju venec desna njé daruje,
Njo zmir serce v življenji bo ljubilo,
In v krilu njenem pesnik naj miruje.

Slovenci imamo mnogo pesnikov in dokaj dobrih, pa jih premalo čislamo, ker jih premalo poznamo; ne poznamo jih pa, ker se njih poezije nahajajo sim ter tje po časnikih in se tóraj le sim ter tjé prebirajo. Tako je tudi Okiški priobčeval tu in tam svoje pesmice. Poprosim ga jaz, naj jih zbere ter skupaj dá na svetlo, morda po redu, v katerem jih je dijak skladal, da bodo v vzgled in posnemanje mladini gimnazijski, ktera — umna in čedna — vendar tolikanj potrebuje vzvišenih vzorov. Dogovori se tedaj Umek z marljivim A. Janežičem, kateri jih sprejame v „Cvetje iz domačih in tujih logov“, vendar proti temu, da se izberó le nektare, in da tém pesnik pridene še nekaj na novo zloženih, prej nikjer ne natisnjenih. Tako so prišle na dan „Pesmi. Zložil Anton Umek Okiški. V Celovcu. Na svitlo dalo vredništvo slovenskega Glasnika. 1865. Nat. J. Blaznik v Ljubljani. 12ⁱ str. 173.“ —

S prav skromno popotnico „Moje pesmi“ po že znanem geslu „Domovina — Bog“ so v treh razdelkih, in sicer v I. Pesmi, v II. Gazele in sonetje, in v III. Pripovedne poezije. Nove, dotlej ne natisnjene so v I. razdelku: Na sprehodu str. 8—10; Jek 11. 12; Pozabljen pevec 15; Spomini 22; Spanje in smert 30. 31; Opomin zgodovine 32; Oporoka dobrega vladarja 33. 34; Biserji (Lepota. Čas. Okó. Prijateljstvo. Nedolžnost. Poterpežljivost.) str. 35. 36; Najviša moč — moč ljubezni 37. 38; Godbin namen 53—55. — V II. razdelku sta po sonetu „Domovini“ str. 22 v Vencu Jan. Nečáseku posvečenem „Slovenski dragi svet, o Bog, ohrani!“ — dva sonetna venca v enem str. 99—126. — In v III. so na novo pridejane: Zvezda v čelu str. 143—145; Topolovška gora 146. 147; Nestrohnelo truplo 152—154; pa Telemak na spodnjem svetu str. 161—173.

„Lepe pesmi glas seže v deveto vas, brati je bilo nato v Danici 1865 l. 18. Tega pregovora se spomnim, kadarkoli berem kako res lepo pesem; nasprot me pa serce boli, kadar dobim kako gerdo pred oči, naj si bo njena vnanja oblika še tako umetna. — Kdor ima s šolami opraviti, vé in čuti, kako suhe in prazne so večidel slovenske berila, zlasti kako malo imajo v svojih predalih dobrega, šolski mladini primer-nega pesniškega blaga. — Pa so tudi mnogi pesniki taki, da se njih pesmi z dobro vestjo ne morejo v roke dati mladim učencem. Tolikanj bolj mora veseliti človeka pesnik, o čigar pesmih se mladosti lahko reče, kar piše sv. Jeronim: „Hilarii libros inoffenso decurrat pede“. In ta pesnik je znani A. Umek Okiški. Zgodaj že je jel skladati pesmice, pél je zmiraj lepše in umneje tako, da je doveršivši gimnazijo Sloveniji podal krasni slavospev Abuna Soliman. Kako je napredovala po tem nje-gova Vila, bo pokazala bližnja prihodnjost. Skorej da na prošnjo je dal svoje sem ter tje razglašene pesmi zdaj po Janežičevem Cvetji skupej na svetlobo, ter je pridjal še nekoliko prej, nekoliko poznej na-rejenih, da bi jih tim raji prebirala slovenska mladost i. t. d.

Izbral je bil Umek po želji Janežičevi le nekatere izmed svojih prej-šnjih pesmic, in koliko je razun teh popeval in kaj in koliko spisoval v slovenščini, razvidno je vsem, katerim je mar, iz pričujočega opisovanja njegovega. Po tem je tudi soditi, kar pravijo o omenjeni zbirki Novice 1865 l. 25: „G. Umek je Slovincem priljubljen pesnik; tudi Novice so že marsiktero njegovih pesem prinesle, ko je še učenec Ljubljanske gim-nazije bil. Zdaj je vse (t. j. nekatere) zbral v kitico, kateri je dodal še ne-koliko novih, in (té) vse poslal z oglasnico (s prav skromno popotnico „Moje pesmi“) po svetu, ktera nam kaže tudi bistveni značaj njegove poezije, ki se strinja v besedah „Domovina — Bog“ i. t. d.

Slovenski Glasnik št. 7 naznanja Umekove iz 24. in 26. vezka „Cvetja“ 1865 posebej skupaj natisnjene Pesmi že nekoliko ostrašen, ter pravi: „Kakor vsem poezijam tega mladega pesnika, predmet je tudi pričujočim pesmam „Bog in domovina“; ta visoka predmeta prepeva z visoko navdušenostjo v raznih podobah. Poezija mu je sploh sredstvo, da zbujajo po njej bravcu v persih ljubezen do Boga in domovine; zato-rej so skoraj vse njegove lirične pesme didaktičnega zapopadka. Naj g. Umek krepko napreduje po tem poti in čedalje bolj raztegne meje svoji poe-ziji, da zgine s časom vsa enoterost, ki se nekterim dosedanjim pesmam še pozná. Sploh pa obsegajo pričujoče pesmi mnogo lepih cvetlic, ki si bodo s svojim blagim duhom gotovo dosti bravecev privabile; sosebno pa je priporočamo naši odrasli mladini za tečno berilo.“ —

L. 1865/6 pride Anton Umek v Celovec na gimnazijo za učitelja in posveti se v novih opravkih šolski mladini, za ktero je bil posebno obdarovan. — Novo službo nastopijo l. 1866 bogoslovni nekdanji součenci

njegovi, in prijatelj jim iskreno vdan zapoje po Danici l. 24 pesem prepomenljivo „Boj in mir“. Letošnjim g. g. novomašnikom ljubljanskega semenišča kot svojim predragim součencem posvečuje A. U. Okiški. — Med bojem, v katerem ljuta laž napada resnico, nasilstvo bije na pravico, začuje rajske godbe glas: „Hosana, slava Bogu na višavi, — In mir ljudém na zemlji v rajski spravi!“ — in ugleda množico obilo, matere očete, sestre, brate — v svatovskem oblačilu, ter poprašuje:

Zakaj le-tí veseli raj imajo? —
Sinov junaških blaženo koló
K Vladarju vseh vladarjev pripeljajo,
Dadé mu jih z ljubeznijo gorkó,
Naj z Njim v nevarno vojsko se podajo.
Pa srcem zbranim grenko ni slovó,
Navdaja milo, častno jih veselje:
Vladar sinovom vojno dá povelje! —

Tako vas vgledam, vi predragi moji
Prijatelji, tovarši mladih let!
Bolj veličastni ste v mladosti svoji
Sedaj, kot bili ste kedaj popred.
Navdušeni želé vam srečo broji,
In z njimi kličem jaz iz serca vnuét:
Naj večno bo v presladko vam veselje
Vladarja vekovitega povelje!

Oblast tedaj je, dragi! vam zročena,
Na strani vaši ljudstvo naj stoji,
Potem ne bode bojna čast zgubljena,
Ko se po dolgem boji mir stori.
Saj vas in nas navdaja želja ena:
Pogum naj stanoviten v nas gorí,
Da bomo nezmagljivo se borili,
Gospodu slavo — sebi mir dobili!

To leto prinese iz njegovega peresa Koledarček družbe sv. Mohora str. 48. 49 kratko zgodovinsko črtico „Spremenjena pot“, kako je po smrti zaročene si neveste Dolinarjeve grajščak in pravoslovec zaročil se s cerkvijo, postal bogošlovec, duhovnik, misijonar, škof v severni Ameriki — slavno znani Friderik Baraga.

V novi službi svoji je sklenil se A. Umek prijateljsko z A. Janežičem in zvesto mu je pomagal pri spisovanji in vredovanji slovenskih šolskih knjig, pri novem natiskovanji slovenske in nemško-slovenske slovnice, vzlasti pri sestavljanji in vredovanji novih šolskih bukev. Po družbi sv. Mohora je bil spravil Janežič l. 1865 na svetlo „Cvetnik“, namenjen posebej mladini. Po nasvetu nekterih učiteljev je l. del predelal nekoliko ter v drugem natisu l. 1867 dal na svetlo „Cvetnik. Berilo za slovensko mladino“ — in tisto leto tudi II. del, ki sta

se sprejela za čitanko v niži gimnaziji. Pri obeh podpiral ga je zdatno Okiški, in v I. delu nahajajo se v besedi vezani: Jutranja molitev str. 9; Polje duhovno (po češkem) 25; Mornarska 41; Metod in Atila 122; v besedi nevezani: Madonna della Sedia str. 42—44; Kako narava pričuje (po Schubertu) 49. 50; Pomlad 63; Memento mori 76. 77; Resnice 102. — V II. delu pa so v besedi vezani: Mavrica str. 59; Večerna molitev 62. 63; v nevezani pa: Leonida s Špartanci pri Termopilah 26. 27; Kako se je škorec smerti rešil 37. 38; Brata Filena 64. 65; Rudolf Habsburški 134—136. — V Cvetniku, kateri je 1. natisa l. 1861, pod naslovom „Cvetnik slovenske slovesnosti. Berilo za više gimnazije in realke“ — l. 1868 v 2., vsem predelanem, in l. 1870 v tretjem popravljenem natisu prišel na svetlo, nahajajo se v II. Okiškega pesmi: Najviša moč str. 58. 59; Ponočna pesem 59; Jek 59. 60, Vekovitost človeških del 83. 84; Na Libanu 96. 97; Biserji 109; Poslanica Svitoslavu 109—111; Mladeneč in Vila 128; Morska roža 161; in v III. natisu l. 1870 namesti nekterih drugih: Mornarska str. 54. —

Kakor pri šolskih bukvah, tako je Umek podpiral Janežiča tudi pri Glasniku, in je v letnik 1867 št. 2 dal mu pesem „Prognanec“, št. 4 pa „Dekle in cvetlica“. V prvi na pr. junak na samotnem morja otoku, prej mogočnej zdej siromak, po hudih sanjah zbujen in skesan govori naposled:

»Preč je slava,
S svetom vsem očetujava
Mojo sebičnost pozná.
Enkrat prost bi hotel se biti,
Mogel potem bi svet se učiti,
Kaj je prava svoboda.«

»Sebi v slavo
Kratiti človeštvu pravo,
Nad propadom trohljiv je most.
Druge osrečevati,
Svobodo ljudstvom dajati,
Lastna je velikost.« —

V Glasnik l. 1868 št. 1 zložil je A. Umek pesem „Poslanica Svitoslavu“, kakor se je v domoljubnih pesnih svojih podpisoval Luka Jeran, za cerkve katoliške in naroda slovenskega svete pravice neutrudljivi boritelj na književnem polji, vzlasti po Zg. Danici, menda posebej z ozirom na nekdanje poskušnje misijonarske, na priprosti njegov stan pa na velike, toda premalo čislane zasluge njegove. — Tedaj se je stari, resnici in pravici protivni duh (liberalizmov) glasiti jel že tudi v mladem slovstvu slovenskem, in prihajali so na dan veljakom, po Novicah, Danici itd. znanim voditeljem zabavljivi — zagatni spisi v vezani in nevezani besedi, kateri so blagoserdnega Janežiča pripravili bili v toliko zadrego, da je — spoznavši nepristojno ujedanje — 1. junija 1868 nagloma ustavil svoj „Slovenski Glasnik“ (češ, preobilica zaostankov, pa tudi marsiktera nemila izkušnja nas je prisilila. v. str. 236) na preveliko zgubo šolski mladini slovenski, ktera — tudi po Besedniku in Zvonu, celó po Vestniku in Zori — doslej še nikakor ni dobila — nadomestila! — A. Umek Okiški pa, svést si pravega delovanja, čuteč, da nikoli nikjer,

kar če biti lepo in krasno, protiviti ne sme temu, kar je pravo in dobro, ter vedoč, kamo veslajo mladiči slovenski, nekteri brez vere, nekteri v strastih, odgovoril jim je v Glasniku l. 5 v pesmi, ktero so uméli — se vé da — le spet pisatelji — pesniki jasnega uma pa dobrega serca, in ktera se glasí takole:

Čuden vpor.

Razvija se pomlad, pod solncem rumenim
Sprehaja se pesnik med drevjem zelenim,
Nevidno orožje razpenja — loví.
Med žarne svetove do neba dosega,
Na zemlji prestrmega ni mu ga brega,
Pri čistej lepoti pa le se mudí,
Va-nj pena se bistrega slapa kadí,
Od hrupa vsakdanjega bega.

Iz stvarstva — modrosti neskončnega vira
Snoví za lastno si tvornost nabira,
V besedo zapleta s srcem jo um.
Ko novim obrazom vdihuje življenje,
Osupne ga hipoma čudno šumenje,
Obsuje groza presilnih ga trum.
Izgine ko rosa nekdanji pogum,
Ko gleda omotno vršenje.

Kak šviga mu plamen zornega svita,
Bliščoba nešteti mu zvezd je odkrita,
Pred njimi na čelu solnce stoji.
Kar pesnikom služi iz krila narave,
Vse barve, ki v cvetji rodé je dobrane,
Kar v vednej premembí se krasno blišči,
Krasota, soglasje vseh živih stvari
Peklenske so zdaj mu skušnjave.

Kot temni duhovi prihajajo strasti,
Ljubezen najprva v ovenčanej časti,
Kot megle v krdelih se jezno drvé.
Kar vzornega štejejo pevske primere,
Dogodbe stoletij prikazni stotere
Znad temnih oblakov mu silne prté,
Iz vriska nenehoma vdarja: gorjé!
Upada poprejšnje moč vere.

Med tem kot sodnjega dneva vršenjem
Razločen je zadnji glas med grmenjem:
Napočil stvarém vsem prosti je čas,
Za nami se dalje tedaj ne oziraj,
Z oklepi nas sužnosti delj ne zatiraj,
Naj sanja se tvoja ne vtiče v nas,
Oprostiti čemo harmonični glas,
Več nove snovi ne nabiraj! —

Zbežé krdela, nastane tmina,
 Zapre se vesoljnosti mu domovina,
 Vsa redna lepota za zmerom je preč. —
 Oj! solnce razuma z oblaki se meša,
 Veselja nekdanjega srce pogreša,
 Krilatca silnega mahnil je meč,
 Zaprl se čutom je raj cveteč:
 Pesništvo mu — prazna je veša.

K.

V krasoti mladej se blišči narava,
 Posadil med-njo blagi me vrtnar,
 Al zdaj — že grob se tebi razkopava! —
 Dokaj prezgodaj jaz uboga stvar
 Žalujem pri mrtvaškem odru tvojem,
 Z menoj žaluje ves slovenski svet,
 Ki milo si ga nosil v srcu svojem,
 Po njem zasajal najkrasnejši cvet! —

„Hvalo sem Vam še dolžen za „Jezičnika“, ki mi tako dobro služi pri učenji v 8. in 7. razredu, pisal mi je vdani in hvaležni Umek iz Celovca 18. marca 1868. Gospod doktor Krek pa so Vam tudi morali povedati svojo; kaj menite, na univerzi vse drugač z véliko žlico zajemljemo! Pa kaj, to še ni vse nič proti temu, kar bom jaz čul v prihodnjem „Glasniku“! Kaj bo, tega ne vem; toliko mi je Janežič naznanil, da Stritar kritikuje „Abuno“, in da zabavlja, ker se prebira na gimnaziji; težko že čakam, kako bo to motiviral, sicer pa mu bom vedel hvalo, ako mi poyé kaj spomina vrednega.“ — Kako se je oplétala ta reč po Glasniku, da je nagloma prejenjal, po Zvonu, Dunajskih sonetih, Slov. Narodu, celo v deželnem zboru Kranjskem (cf. Slovenec št. 60. 61: Abuna Soliman pa Dragotin Dežman v dež. zb. Kranjskem 13. maja 1875 itd.), to slovenski svet, kteremu mar, vse dobro vé. — Kaj pa je stóril blagi Janežič? —

Kedar ranjki Slomšek svojim rojakom ni smel hrane dajati po društvu v kosovih, vstanovil je l. 1846 znani letnik Drobtnice ter jel deliti jo po drobtinicah. — Kedar Janežič ni mogel več po lepoznavsko-podučnem listu „Slov. Glasniku“ služiti mladim Slovencem, vstanovil je kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo: „Besednik“, čegar vredovanje je po njegovi prošnji koj s l. letom 1869 blagovoljno prevzel Anton Umek. — To leto se omožil edina sestra njegova, kateri je bil prepustil tudi svojo dedščino na Okiču, in ker sam ni utegnil v svate, zloži in pošlje 23. prosenca iz Celovca svoji sestri Mici — nevesti pesniški „Pozdrav“, češ, ker so moje pesmi znane po širokem, zakaj ne bi bila ena doma o tej priložnosti, da jo zapojete na ženitbi, lahko

po napevu: Veselo na sveti živet', — Si mor'mo prav lepo zapet' — in pričenja se:

Od daljne Koroške strani
Naj pesem Ti moja doni,
Saj pela od nekdanj si rada,
Ki danes nevesta si mlada.

Podal Ti je ženin rokó,
Le zvesto se derži za njo,
Ker terda življenja je cesta,
Ki pelje do rajskega mesta itd. —

Svečana 21. dan 1869 umre župnik in nekdanji podpornik njegov in koj splete Umek žalostnico: „Venec na grob preč. gosp. Ignaciju Kutnarju, fajmoštru v Boštanji“ in jo z nekterimi opazkami o blagem njegovem delovanji v prosti besedi sam dá v Celovcu posebej tiskati ter jo razpošlje med svoje rojake v hvaležni spomin.

Dobro pa je vredoval poleg obilnih opravil svojih „Besednik“, spisoval „Ogled po svetu“, in vzlasti v dopisovalnici z družniki Mohorjevimi pa s pisatelji Besednikovimi je znati roka in duša njegova. V l. 7 str. 68. 69 je dal z znakom — m — krepki spis svoj: O potrebi farnih bralnic. — Prevzemši vredovanje Besednikovo pač ni mislil Umek, da že l. leto umre mu ustanovitelj njegov. Kako globoko ga je bila presunila smert predobrega prijatelja in sodelavca na slovstvenem polji slovenskem, o tem živo spričuje žalostnica „Antonu Janežiču“ in pri-serčni življenjepis, ktero oboje je priobčil v l. 17 str. 145 — 147. Z menoj žaluje ves slovenski svet, poje ondi, pri mertvaškem odru tvojem, kateri nikdar za prazne nisi maral sanje, nikdar za blišč neumnega svetá; kar vekomaj poganja zalo cvetje, pokojnik dragi! bilo tebi mar; kar poznim vnukom sveto bo imetje, in rodu zdanjemu je rajski dar. — Koj v istem listu vzbuja Slovence, naj postavijo Janežiču priméren spominek, in v l. 19 naznanja sklepe družbe sv. Mohora, pri kateri je ranjki od l. 1852 do 1868 čisto zastonj brez vse plače opravljal težavne dolžnosti tajnikove, ter opominja, naj družba v kateri svojih knjig že prihodnje leto družnikom svojim dá obširen življenjepis z lično podobo prvega svojega tajnika. — In res, Večernice l. 1870, imenovane Janežičeve — prinesó v zv. XXIII s podobo tudi življenje in delovanje njegovo, spisal Ferčnik Lambert, kteremu je pa A. Umek na čelo str. 3. 4. zložil bil spet pomenljivo pesem „Antonu Janežiču“, v koji pravi naposled: „Živiš na veke — in slaviti mora — Te Slave matere najzadnji sin, — Kot družba bode svetega Mohora — Slavila brez nehanja tvoj spomin!“ — V ravno teh Večernicah nahaja se str. 51—58 spis „Slon“, v kterem pripoveduje, kako je doma med pastirji slišal prvi-krat ime slon, in kaj je čital in učil se o njem pozneje.

„Z Bogom, predragi Slovenci! zadnjič dohajam k vam v starem letu; naj se ohrani, naj se pomnoži prijateljstvo med nami, da se srečniši in veseliši spet vidimo v novem letu!“ — Tako za geslom:

Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.

Virgil. Aen. I. II. v. 284.

Solnce med tem prevali nam časom veliko leto,
Zima ledena preteplje z burnim tuljenjem valovje —

beseduje „Besednik“ t. j. A. Umek v poslednjem 22. listu l. 1869, ter milo zaupljivo piše nadalje: „Daravno si — staro leto vsekalo veliko novih ran, pa malo starih zacelilo in le s pičlo méro delilo dobrote, daravno nisi bilo tako, da bi ti rekli „blago leto“, vendar nam nisi vzelo vere v Najvišega in njegovo vse-mogočnost; le-ta vera, združena z vero v lastne prežete moči, je velikanski steber, po katerem se vzdigne moj rod do sreče in blagostanja. Trden ko demant je up, da se s pomočjo vekovečnega vladarja spolnijo dolgoletne pravične želje slovenskega naroda. Tega upa, staro leto, in te globoke svesti nam tudi nisi vzelo, marveč ti si — in kakor za druge dobrote, tako prevroča ti hvala posebno zato — ti si hoté ali nehoté zviševalo nam dar najviše kreposti: ti si v narodu množilo — lju-be-ze-n! Čedalje bolj se zbuja narodna zavest, poganja vsestranska blaga ljubezen in iz ljubezni do domovine se razvija krasno cvetje, ki se bo kedaj veličastno razkošatilo po ogradah slovenskega sveta. Srčnost veljá in boj ne miruje; Najviši pa nam je porok, da zmaga pravica!... Sicer pa poznate moj rod in značaj. Zmerom imam namen hoditi po pravem, občno veljavnem potu. Če se pa kedaj spodtaknem, prizanašajte, ker zmota je delež človeškemu rodu na zemlji. Prizadeval si bom ne le, da ne zakrnem v ovinke, marveč da si nabere čedalje lepših lastnosti, ki povzdigajo poštenega moža itd.“ —

V tem duhu je vredoval Umek tudi l. 1870; godilo se mu je, kakor se navadno godi vrednikom slovenskim. Od malokterih strani prihajala mu je hvala, od mnogoterih pa graja, vzlasti o jezikovih oblikah. Prijatelj Gozda mu je brez ovinkov naznanjal svoje in drugih misli, in na to meri „Odprto pismo“ l. 15, pa „Dopisovalnica“ l. 17, kjer odgovarja Okiški nekaj resno nekaj šaljivo gledé na različnost v pisavi (p. lepi — ej, ni — nij — nej — nije; smert — smrt, zapišejo — šó, med — mej, Bog — bog itd.), češ: „kolikor pisateljev, toliko glav in posebnosti. Poskušajmo vse; kar je dobro in pravo, tega se poprimimo. Morebiti pridemo po tej poti tako daleč, piše str. 136 modro, da malemu slovenskemu narodiču posije solnce edinosti v knjižnem jezici. Da zdaj ne more biti vse po enem kopitu, ker se jezik vedno še pili in mika, to je res. Ravno tako resnično in žalostno pa je tudi, da se nam v pisavi čisto brez potrebe svojeglavno šopiri vseslovanska lastnost — nesloga, in to zaradi reči, ki nimajo nikacega vpliva na slovensko vrednost in notranjo ceno. Dozdeva se mi, da z marsičem je taka, kakor z novo šego v obleki, letos širok rokav, lani ozke hlače.

Ali midva, ljubi Gozda! ne bova ničesa spremenila, zato pustiva „niti“, „nego“; „ka“ in „kajti“, pustiva „a“ in „baš“, pustiva „ej“ pri ženskih prilogah in dajva „ru“, kar je njegovega, dokler se trdi, da njegov je — glas. Iz tacih in enacih stvari res še ne izvira jeziku lepota, ali nikakor mu je tudi ne jemlje, ako je sicer v njem. Zatorej ne vznemirjaj se tolikanj. Kedar bojo vsi edini, bodeva midva prva in rada med njimi. Pa predaleč sem zašel; da ravno bi ti rad še veliko povedal, vendar ne morem. Naj ti zadostuje! Sicer pa še enkrat: Ne bezaj me več v srščnovo gnjezdo!“ — Prav z ozirom na dotično mladičevsko šopirjenje je zapel Okiški poleg narodne starega Kranjca v l. 22: Pesem starega Slovence, kjer poje o pisavi, književnosti, šegi, kulturi in politiki slovenski na pr.

Kaj sem moral doživeti
Svoje stare sive dni?
Na le-tem slovenskem sveti.
Vse na robe se godi.

Zdaj pisava je zmešnjava,
Več jezika ne poznam;
Vsak po tujih potih tava,
Le domačih ga je sram...

Vse slovanske zdaj jezike,
Le slovenskega nikar!
Temu dobre so razlike
Take, da ni nov, ne star...

Narod več novic ne sluša:
Stari mladega spoštuj!
Téle z bikom se poskuša,
Pa se človek ne huduj!...

Tabor! to je stekališče,
Kjer živi »Slovenija«;
Tò jo najde, kdor je išče,
Saj drugod se ne pozna. —...

Le takó naj dalje bode,
»Živio« naj se kriči;
Saj bo vsacemu brez škode,
Kdor po glavi ne dobí. —

Kakor v gramatiki, tako je tedaj napredoval Umek tudi v politiki in posebej v „Ogled po svetu“ Slovencem kazal svoj um. V dokaz, bodi na pr., kar je pisal l. 21: Katoliška politična društva. Združena moč je potrebna vsakemu večemu delovanju, vzajemno porazumljevanje je duša javnega življenja. Ako kedaj, treba posebno v današnjih razburjenih časih edinosti — sloge. Nam Slovencem je posebno živa potreba, da delamo z združenimi močmi, tem bolj, ker smo, da-si nas je le malo, razcepljeni v razne dežele. Dve svetinji pa ste, ki nam morate biti nad vse dragi, ki zahtevate od nas resen boj: vera in narodnost. Moč za varstvo obeh in boj za-nji mora biti skupaj. V varstvo in razvijanje slov. narodnosti imamo več zavodov, n. pr. družbo sv. Mohora, Matico, čitalnice itd. Ker pa ima tir sedanjega časa toliko jako hudih nasprotnih življev, ki so enako nevarni verstvu in narodnosti, ker se taki življi prikazujejo posebno v političnem gibanju, treba je, da se po enakem poti temu v okom hodi, in zato posebno pripravna so — katoliška politična društva itd. ... Ako se kmetje v taka društva ne zberó, bojo vedno v manjšini pri volitvah, bodi si v šolski svet, bodi si v srenjski ali okrajni zastop, ali v deželni zbor. ... Torej na noge, Slovenci, časi so važni, delajmo z združenimi močmi!“

L. 22 je pisal o tedanji adresni razpravi obeh dunajskih zbornic na pr.: „Navada, da se taki zbori odpirajo s prestolnimi govori, in da se na-nje odgovarja z adresami, prihaja iz angleškega kraljestva, kjer je že davno bila ustava. Včasih vtegne pomenljiva biti ta šega, pa tudi le včasih, če gre za kaj posebnega; večidel pa ostaja slovesna navada ali navadna slovesnost, prazna ceremonija, in silno škoda za čas, ki se gubi in trati s tem. To se po vsej pravici mora reči tudi o sedanji adresni razpravi obeh dunajskih zbornic. Premlatilo se je toliko prazne slame, pa ne enega zrna ni. Povedalo se je, kar je povedanega že sto-in stokrat. Pokazala se je marsiktera napaka, nihče pa ni besedice znil o tem, kako bi se ta in druga reč dala zboljšati... Žalostna, prežalostna resnica je, da tako zvanim ustavovercem je tako malo mar za mir in spravo z vsemi narodi, kakor za lanski sneg! Adresa gosposke zbornice, ktero je spisal grof Anton Auersperg, ki že davno slovi kot jako liberalen (prostomislec) človek, le-ta adresa je sestavljena tako, da bi je popolnoma absoluten vladar ne mogel drugače pisati... Tu liberalci tako rekoč velé: Kar je nam prav, to mora vsem prav biti! — Kdo ne bo razsrjen poprašal: Ali je to liberalnost?! Kaj je takim možem svoboda in ravnopravnost? Ali je to človeško, da knez Karlos Auersperg kar na ravnost pravi: šiba je Čehom še premalo pela! — Počasi se daleč pride, pravi pregovor. Po taki poti pridemo tudi mi počasi — a silno daleč! Enako ravnanje zastran adrese se razodevlje v poslanski zbornici itd.“ —

Tako razumno je sodil l. 23 o delegacijah t. j. taista vez, v kateri se ima kazati edinost avstrijsko-ogerske države, ker one (cislajtanska pa ogerska) ste vzajemni zastop vseh dežel, ki so združene v carstvo, kateremu se je nedavno še reklo Avstrija... Najvažniše zadeve, s katerimi imajo delegacije opraviti, tičejo se denarjev.. Največ vselej vzame vojaštvo. Ali kaj se če, saj celo pametni možje trdijo, da so taki časi, da ne more izhajati država brez izdatne vojaške moči. Bogú se smili, da je tako! To je tista tolikanj povelečevana svoboda, to silni napredek našega časa, da če ne moreš poldrugi milijon vojakov ali vsaj kaj enacega v tej zadevi brž spraviti na noge, kedar je kaj, pa nisi nič itd. — Ker je založništvo Besednikovo po smerti Janežičevi prevzela bila vdova njegova Karolina, napovedalo je z njim vred v ravno tistem listu tudi vredništvo v vabilu na naročbo, da vnanja oblika „Besedniku“ za tretji tečaj l. 1871 vsaj za zdaj ostane takošna, kakoršna je bila. „Skrbeli pa bomo — in k temu nam je pomagati obljubilo mnogo dozdanjih in novih pisateljev —, da se množi izvrstnost in različnost v obsegu.“ —

L.

»Národ ves čuti z menoj veliko tvojo izgubo,
 Vé, kdo bil si mu tí, kaj si mu stvoril in dal:
 Ti si bil mu vodnik k prosveti in pravi svobodi,
 Ljubil si ga od srcá, njemu se ves daroval;
 Torej ohranil imé bô tvoje v blagem spominu,
 Dokler jezik glasil bo na Slovenskem se tvoj.«

V verni ljubezni je deloval Umek na slovstvenem polji tudi naslednje leto, poln nade o dobri prihodnosti svojega naroda. Po Večernicah družbe sv. Mohora l. 1871 pride v zvezku XXIV str. 87—99 na svetlo spis njegov: „Devica Orleanska“, kjer v tehtnem vvodu piše na pr.: „Junaštvo so od nekda j ako cenili vsi narode na zemlji, nekterim je bilo enacega pomena kakor krepost ali čednost, njemu so dajali najvišo slavo in poganje so celó bogovom prištevali svoje junake... Junaštva torej je treba, pa ne le vojaku v ognji, ampak tudi gospodinji v mirnej hiši in celó puščavniku, ločenemu od vsega posvetnega hruma. Pravo junaštvo pa bode slovelo na vse veke. Na zemlji res da marsikaj ostane zakrito.. Človeštvo sicer zapisuje, kar se kaj bolj imenitnega godí po svetu, v veliko knjigo, pravi se jej vesoljna zgodovina; veliko nahajaš v njej junaškega, pa še mnogo več nejunaškega. Toda koliko vtone v morji pozabljivosti, in kaj je vsa svetna zgodovina v knjigah proti temu, kar shranja večni mojster v bukvah svoje vsevednosti! Popolnoma zgodovine toraj se bomo učili še le na unem svetu, odkrila se nam bo v prečudnej neizmernej širjavi. Hvale vredno pa je, da si ljudje prizadevajo, od rodú do rodú v spominu ohranjati svoja dela, in Bog sam pomaga, da živé izgledi junaštva, kajti izgledov je treba, da te podpira njihova moč po kamnitej poti smertne dežele.

Najvišji izgled junaštva je Kristus sam. Ali koliko je preubogo človeško pero v stanu popisati o njem, ki ni le človek, marveč Božji sin. Molimo ga, njemu gre večna čast in slava. Pa hvalimo ga tudi za to, ker je od nekda j pošiljal in še zmerom pošilja ljudém junaških močí. Videvši izgled lastnih bratov in sester misli človek: Ta in ta je junak, zakaj ne bi bil tudi jaz? Serčnost veljá! Tako se izpolnuje resnična beseda: Beseda miče, djanje vleče. Čim više junaštvo, tem večja moč, ki nas naganja k posnemanju. Tudi izgledi na obzorji človeške zgodovine so kakor najsvitlejše zvezde v temnej noči. Kogar hoče Bog že na tem svetu posebno slaviti, postavi ga na visok oder, da razsvetljuje drugim temne poti življenja, kakor solnce sterme tokave po zemlji. Take luči na obzorji človeške zgodovine nas mogočno povzdigajo k Najvišemu, ker zgovorno pričajo, koliko tudi slaba umerljiva stvar premore v službi vseмогоčnega vladarja. Kakor pa pregovor pravi, da nihče ni prerok v lastnej deželi, tako se pogosto tudi godí, da najverliši ljudje

ne dosegajo zaslužene časti in veljave o svojem času, pri svojih verstnikih. Zavidnost, krive misli in razne druge okolnosti teptajo v blato, kar bi se moralo lesketati v solnčnej bliščobi. Toda nenehoma čuje oko večne pravice, prej ali slej se gotovo odkrije pravi obraz vsaktere dogodbe in marsikaj, kar je preganjala nekdanjost, povzdiguje sedanost in bode slavila prihodnost. To med drugim posebno velja o zgodovini device Orleanske itd." — Str. 107—122 pa se nahaja podučen spis: Pogled na skrivnosti v stvarstvu, kjer v pogovorih — Védiga pa Kopri-var — prosto razlaga Umek, iz česa je zemlja, iz česa so vse stvari in reči na njej. —

V Besedniku l. 1871 je dal natisniti najprej l. 3. 4 z znamenjem — m — sostavek: Sreča na zemlji nestanovitna, kjer po resnični dogodbi iz svojega življenja kaže, kar poterjuje tudi starodavni pregovor: Srečen je, kdor je zadovoljen. — Sprejel je bil vanj iz starejih rokopisov pesmico, češ, morda še nenatisnjena, ki pa je natisnjena bila že v Mladiki. Zato se znosi pisatelj nad vrednikom, Besednikom in vsim slovenskim narodom, kolikega milovanja je vreden, ker se more kaj takega pripetiti. Nato zaverne Umek tako neslano pa hudovoljno sumničenje ter očitaneje vsemu narodu modro pa resno v l. 4: Slovenski narod pa Besednik, ter pravi naposled: „Stara resnica je že, da pisateljem in posebno pesnikom ni z rožicami pot poslana; ovir, težav in nasprotovanja imajo le v preobilni meri; ali kdor ima poklic in voljo, ne straši se ničesa, tudi ne prvakov (Mladike, Slov. Naroda itd.). — Zatorej kedar in kar pišete, pišite v pravi dotiki in obliki, pa ne delajte konj — iz mušic!“ — V l. 7 se nahaja še njegova pesmica poslovenjena „Pomlad“. L. 9 napoveduje, kedaj in kako se ima postaviti spominek ranjkemu Janežiču, in l. 12 popisuje, kako se je omenjena svečanost veršila, kar prinese l. 14 žalostnico:

„Tužni glas se razlega spet po dragi nam domovini, ki globoko pretresa srce vsakemu rodoljubi: Anton Umek, učitelj slovenščine na Celovski gimnaziji, 33 let star in vrednik „Besednika“, je umrl po dolgem boleovanju 15. t. m. v Trušnjah blizu Velikovca. Truplo ranjkega se je 16. t. m. pripeljalo na Celovsko pokopališče in se v pondelek zjutraj blizu Janežičevega groba slovesno shranilo v zemljo. Skazala mu je poslednjo čast vsa gimnazijalna mladina, skazali profesorji in mnogi drugi njegovi prijatelji. Naj v miru počiva!

Ž njim je zgubil „Besednik“ svojega odgojitelja in vrednika, so zgubili učenci ljubeznjivega učitelja, Slovenci vrlega pesnika in sploh marljivega delavca na slovstvenem polju.

Anton Umek, ki se je za obema Antonoma — Janežičem in Tomšičem — prezgodaj preselil v večnost, naj ž njima vred vsem Slovencem vedno ostane v hvaležnem spominu!“

Bolehav se je umaknil bil s svojo družinico iz mesta na deželo, v Trušnje (Mittertrixen) na grad, ki ga je v najemu imel sorodnik gospé njegove, in od ondod je 8. majnika 1871 dvema bratoma pisal zadnje pismo, v katerem pripoveduje, kako si je tedaj, ko je moral jést hoditi v kerčmo, pokvaril bil želodec, da se mu je potem uperla sploh jed in pijača, pa se ga lotila spet lakota, da je vsled tega oslabel, ter pravi naposled: „Moja hčerka je zdrava in se lepo redi; za njo in za mamko je tudi dobro, da smo na deželi. Ali najbolj važno je to za „papa“, ker če ne bo kmalo zdrav, bo to napačno.“ —

Besednik l. 15 ima žalostnico, ktero je po Prešernovi v spominj Matija Čopa koj „V spomin Antona Umeka“ zložil dijak gimnazije ljubljanske, žalibože prerano umerli blagi pesnik France Cimperman (r. 1852, u. 1873, gl. Slovenec 1874 št. 68). V istem listu Besednikovem se bere „Črtica o Antonu Umeku“, spisal Iv. Libijanskij; v naslednjem 16. pa „Poziv“, ki so ga po želji od več strani razodetej podpisali „Celovski rodoljubi“ v nabiro doneskov, da se kakor A. Janežiču postavi tudi A. Umeku na njegovem grobu dostojen spominek. Poziv kaže, kako dobro so Umeka poznali in kolikanj so čislali izverstne njegove zasluge za povzdigo domačega slovstva in narodne omike. „Umeka je prešnil Janežičev blagodejni duh, pravijo ondi rodoljubi; stopivši v njegove stopinje je živel nam Slovencem. Duševno zmožen, kakor je bil, obdarjen, kakor jih je le malo, bi bil blagi pokojnik lahko povsod našel sijajno prihodnost; a njegovo srce je gorelo le za blagor uboge slovenske domovine; slovenskemu narodu je daroval vse odlične svoje zmožnosti, njemu je bilo posvečeno vse njegovo delovanje. Od prve mladosti do zadnjega trenutka je kakor pridna bučelica neprestano in neutrudljivo nabiral in nanašal, da bi slovenski narod preskrboval s krepko, zdravo dušno hrano, ki bistri um in blaži srce. Bi le mogli kdaj pozabiti Antona Umeka, pesnika tako prijetnega, pisatelja tako vzornega, domoljuba tako značajnega? itd.“ — Poziv ta Besednikov, kateremu na čelu je bil vrli Andrej Einspieler, našel je odziv Peričnikov (str. 144), in med darovatelji citati so poleg načelnika na pr. prof. Robida, prof. dr. Stanonik, Anton baron Zois (20 gld.), Ludovik vitez Gutmansthal-Benvenuti (20 gld.), dr. Bleiweis, Fid. Terpinc itd. itd. — Ko sem z grajščakom Boštanjskim in Dvorskim bil nekda pri grajščaku F. Terpincu, in me je Gutmansthal ovadil, da porabim dokaj popirja, daroval mi ga je koj pi-semnega mnogo, pisal je ranjki o neki priliki sam, in ko mu l. 1863 pošlje v spominj Abuna Solimana, daruje mu ga v hvalo spet, češ, naj napiše nanj veliko lepega, s pridjano 3. listopada na Fužinah lastnoročno spisano pesmico:

Mila tvoja struna
 Razgrinja Večnemu Altar,
 Poje čast Abuna,
 Za vérne je prav rajski dar.

In — kakor da bi se velečastitemu gospodu bilo zdelo, da je povedal še premalo, spravi se stari Fidel še enkrat na Pegaza, ter zapoje:

Stvarnik in Umek,

Umek se pišeš,
 Um velik teb' dam;
 Umnost pa išeš
 Z' umom si sam.

Nabiral je potem za spominek njegov Besednik l. 1872 in 1873 kedar v l. 6 pové odbor, da se postaviti ima o godu njegovem in se je 28. julija res tudi slovesno blagoslovil. Na dokaj priprostem kamnitem spomeniku bere se ob treh straneh sledeče:

»Kraj, kjer mladost, veselje, mir ne mine;	Anton Umek	Kerščanskemu pesniku
Kjer več težav ni, solz, ne	Okiški.	in
bolečine,	Učitelj slovenščine na c.	marljivemu pisatelju
Na uni strani groba se	k. Celovškeje gimnaziji.	v
odkrije.«	* 12. junija 1838.	hvaležni spomin
	+ 15. julija 1871.	postavili rodoljubi.

Ker je pa iz skromne vsotice nabrane za spomenik nekaj bilo se prihranilo, darovali so po Einspielerjevem zgledu in nasvetu še nekteri čestitelji in prijatelji ranjkega A. Umeka v ta namen, da se je 100 gld. poklonilo hčerki njegovi, kakor se je po lastni vstanovitvi storilo bilo že prej tudi sinku in hčerki Janežičevi, kar z vsestransko zahvalo naznanja odbor v 1. št. Besednikovi l. 1874.

Prej omenjena, v l. 15. Besednikovem natisnjena žalostnica pa se glasi:

V SPOMIN ANTONA UMEKA.

28. julija 1871.

Blaga sijati pomlád nam komaj je vendar začela,
 Padlo visoko drevó v cvetji je svojem na tlá.
 Malo doživel si dnij, roják, pa doživel si mnogo,
 Bridkih grenkostij dokáj, malo veselja si vžil.
 Trudil si noč se in dan, ne zá-se, za národ slovenski,
 Bilo najblažje srcé tebi za dragi je dom.
 Vedno gojil si željó, da povzdignil svoj ród bi v resnici,
 Ti si pokazal mu pot, ki ga do slave peljá.
 Jasen ostal ti je duh, strašili te nijso oblaci,
 Ki zakrivajo up, plášil nij tebe vihar.
 Ako izvrstnih kaj móž rodila nam Slava je mati,
 Eden gotovo si ti biser v nje kroni svetál.

Z materjo meni roši po tebi okó, ker globoko
 Ranjeno moje sreó čuti izgubo težkó.
 Komaj sem sládko te smél prijatelja svojega zvati,
 Ločíš od mene se vžé, krije prezgodnji te grob.
 Segla še nijsva v rokó si, ker nij pripustila osoda;
 Da bi tvoj videl obraz, želje izpolnil nij čas.
 O bridkostij bridkost, ko edinega loči od zveste
 Duše prijatelja grob, samemu smrt je živót.
 Z lučijo svéta bi ti mi bil svétíl v temoti življenja,
 Ti bi dajal bil pogum, ko bi na poti slabél.
 Teža peroti duhá mi tare, da kvišku ne more
 Dvigniti se iz prahú, moja upada srénost.
 Ti bi s tolažbo sladkó, z mogočno in blago besedo
 V prsih mrjóci bil up v novo življenje budil,
 Solza moja na grob naj pade ti, blagi prijatelj,
 Tožbe utihne naj glas, srce pokojno naj bó.
 Národ ves čuti z menoj veliko tvojo izgubo,
 Vé, kdo bil si mu ti, kaj si mu stvoril in dal:
 Ti si bil mu vodnik k prosveti in pravi svobodi,
 Ljubil si ga od srcá, njemu se ves daroval;
 Torej ohranil imé bo tvoje v blagem spominu,
 Dókler jezik glasil bó na Slovenskem se tvoj.

France Cimperman.

M.

»Vse za vero in domovino.«

„Exegi monumentum aere
 perennius.“
 Hor.

Po besedah skrivnega Razodenja 14, 13: „Blagor mertvim, kateri v Gospodu umerjejo. Odslej, reče Duh, naj počivajo od svojega truda; zakaj njih dela gredó za njimi“ — je v mertvaškem govoru o pokopavanji A. M. Slomškega tedanji stolni dekan rekel proti koncu: Usta, ki so tolikanj rade oznanovale besedo večnega življenja, so sicer omolknile, ali kar so pokojni vikši pastir v svojih spisih založili, bo svoj pot ostalo bogat zaklad za učilo, tolažilo, spodbudovanje, pa tudi mnogim v koristen kratek čas. Tudi v tem oziru so se nad njimi spolnile besede sv. pisma: „Njegove dela gredo za njim.“ —

Njegova dela gredó za njim, smem tudi jaz reči o pokojnem blagem pisatelju in pesniku A. Umeku Okiškem, in sicer v dvojnem smislu. Marsikaj je ranjki spisal, kar je prišlo na svetlo še le po smerti njegovi, ali se ima še natisniti. Tako je prinesel Besednik l. 1871 koj v št. 17 pomenljivi spis njegov: Božje okó in človeško hrepenenje, kjer hvaležno pripoveduje resnično dogodbo, kako je brat njegov, ves vnet za slikarjio, dobil podporo, da se je more vaditi in si pomagati ne-

koliko više. Kakor v svojem, je tudi v življenji svojih rojakov obračal se Umek rad na previdnost Božjo. V listu 2. str. 16 pa je brati, da od 25 povesti poslanih družbi sv. Mohora je v odboru razun dveh drugih enoglasno obdarovana bila tudi: Rešilna moč máterinih nauk in spomin prvega sv. obhajila, spisal A. Umek, ktere znamenite povesti pa doslej menda še ni bilo na dan. — Besednik l. 1872 ima razun neke zgodovinske čertice v št. 4 dovtipno pesmico, zložil A. Umek:

Solnce vse vé.

Da solnce zemljo ogreva,
Stare pesmi pojó,
Od njega da luč je dneva,
Vsi narodje vedó.

In bodi si še tako skrito,
Vé naj lastna le vest:
Gotovo bode odkrito,
Žarkom pride v pest.

Al manj morebiti je znano
To, da solnce vse vé.
Če kaj je po noči skovano,
Berž mu luna pové.

Zločinstvo v tmino se skriva,
Luč po godu mu ni,
Al solnce svetu odkriva
Vse, kar se dogodi.

Zatorej ljubi svitlobo,
Varuj hudih se ran,
Opuščaj zločinstva gerdobo:
Vselej pride na dan!

Večernice l. 1872 zv. XXVIII so prinesle str. 68—79 raznoverstne reči za poduk in kratek čas, nabral A. Umek, pod naslovom: Človeško oko in uho, pa svet, kako ga vidimo in slišimo. —

Med rokopisi mojega moža, pisala mi je vdova njegova, nahaja se veči spis prevod, kateri bi po misli družbe sv. Mohora pristojniši bil slovenski Matici, in res, po posebni priporočbi prinese ga nje Letopis 1872—1873 str. 210—275: Pavel in Virginija. Francoski spisal Bernardin de Saint-Pierre. Prosto poslovenil ranjki Anton Umek Okiški. V kratkem predgovoru pravi prestavljavec, da omenjena povést, v poglavitnih razvojih resnična, budí ljubezen do narave, ki je nevsahljiva knjiga večne modrosti, sicer pa jasno spričuje, da srečen je le tisti, kateri „up sreče unstran groba v persih hrani“. — Ta up prave sreče unstran groba je stanovitno v persih hranil blagi Okiški in jako primerno so kerščanskemu pesniku v spominek na grobu slovenski rodoljubi vpisati dali iz njegove lastne poezije (Spomlad v Pesm. str. 137) pomenljive besede: „Kraj, kjer mladost, veselje, mir ne mine, — Kjer več težav ni, solz, ne bolečine, — Na uni strani groba se odkrije“. — S to véstjo se je tolažil Umek v svojih težavah in britkostih, kar lepo spričuje doslej nenatisnjena pesmica „Tolaž“, ktero je poslovenil prosto po češki in se glasi takole:

K nebu zri, ko solze toči
Lice, blede od britkosti,
V slavo svete Božje moči
Zvezde tam goré v svitlosti.

Več migljá jih v svitlem pasu
Kot imajo solz očesa,
Te vsahnó ti v kratkem času,
Krasna véčno so nebesa.

O njihovem žarnem lesku
Božje oko zre z višine,
Šteje zvezde v čudnem blesku,
Šteje solzne bolečine:

Gori zri, ko solze toči
Lice, blede od britkosti,
V slavo svete Božje moči
Zvezde tam goré v svitlosti.

Ne tolikanj po želji razodeti v Besedniku, marveč po lastnem nagibu hotel sem popisati nekoliko slovstveno delovanje premilega nekdanjega učenca. V ta namen mi pošlje najljubši mu brat Martin slikar nekaj njegovih pisem, iz katerih sem že kaj posnel, in rokopisov, iz med katerih je Slovenec dva že prinesel in sicer l. 1875 št. 87—96: „Lazarjeva dvojčka ali Trojno veselje o novi maši“, povest iz časov turških vojsk na Slovenskem, katero je spisal bil Umek pred ko ne že pred l. 1860, in št. 121 domačo dijaško nalogo iz l. 1862: „Na ljubljanskem gradu“; dva pa prinese prihodnje leto, in sicer: „Govor za Vodnikov god l. 1864“ — v slovenski dijaški družbi na Dunaju, in: „Slovanski boji o Metodovem času“ v epični pesmi, ktera je ostala mu od l. 1863, kedar je po Janežičevem Cvetji priobčil bil prigodbe in povésti v spevih t. j. „Slovanska blagovestnika ssv. Ciril in Metod“. —

Koliko je še sicer pisaril ter opéval Umek o posebnih prilikah, da je postregel posamesnim, kdo to vé? — Z mladega je budila in vodila ga vzlasti premila mati, ktera je za njim umerla spomladi l. 1873. Bila pa je to žena izverstna. Znala je dosti nad sto pesem, deloma cerkvenih, deloma narodnih, iz glave. Jako zmožna je rada brala, in razun najnovejših je ni bilo skoraj knjige slovenske, da bi je ona prebrala ne bila. V resnici pobožna je bila pridna in previdna tudi v gospodinjstvu, mnogim v izgled. — Po njej je za svoje brate skerben na vse strani bil tudi Anton. Ginljivo je, kako je na pr. že vseučilišnik l. 1865 verno podučeval brata svojega, učenca pri mojstru slikarju v tujem mestu. Veseli me, mu je pisal, da boš ob nedeljah lahko obiskoval šolo risarsko. Pazi tu na-se in čuvaj vedno; nedeljski šolarji so dostikrat veliki zanikarneži; zato se človek le prav previdno pečati mora s človekom. Kar nečedno govorjenje tovaršev tvojih součencev zadeva, bode najbolje, ako se delaš, kakor da bi jih ne slišal. Svarjenje o taci priložnostih navadno ne pomaga nič ali le prav malo; taki ljudje jo počenjajo potem nalašč še hujše, da človeka dražijo; zato se človek zanje kar zméniti ne sme. Posebno se varuj vina; pijanci so največega milovanja vredne stvari in nimajo nobenega zaupanja in nobenega spoštovanja pri poštenih ljudéh. Sicer vé, da to vse tudi sam prav dobro véš, in da

ne potrebuješ, kakor si zdaj še, mojih opominov; vendar pa imej vedno pred očmi resnico, da najbolje na svetu je dobra vest in dobro ime. Kdor si to dvoje ohrani vse svoje žive dni, njemu ni treba bati se ničesar itd. —

Za to dvoje je skerbel Umek tudi sam, in toraj so spoštovali ga součenci, in za učitelja svojim otrokom iskali starši, da je vedno veliko opraviti imel že v Ljubljani. Na Dunaju, pisal mi je časih sam, je mnogo pomagal dr. V. Klunu pri sestavljanju raznih naučnih knjig, pri delih o Slovanih, ter nabiral mu v ta namen tvarine po knjigarnah in časopisih. Dopisoval je sim ter tje po nemški v „Volksfreund“, da bi soznanjal tujce nekoliko bolj s Slovenci. — Kako se je v blagem duhu vjemal z Janežičem, spričujejo verli rodoljubi Celovski, kateri so dobro poznali velike dušne zmožnosti njegove. — Hodili so znanci k njemu radi po pesmice o veselih i žalostnih priložnostih, seosebno pogosto po nagrobnice. Po smerti nekterih dragih verstnikov nekako prežaljen reče nekda: Vedno hodite po nagrobne napise k meni, ali — kdo ga bo meni naredil? — Naredil si ga sam, vedno zvést glasilki svoji: Vse za vero in domovino. Kar je pel o sebi prvi naš pesnik, velja tudi tebi: „Dovolj je spomina — Te pesmi pojó“.

Kolikanj je Okiškega še učenca čislala zmožna mladina slovenska, bere se na pr. v Torbici, ktera je pričela se bila l. 1861 v Alojznici, prosto nadaljevala l. 1862 v Ljubljani, potem l. 1863—64 v Zagrebu. Ondi se v III. letu omenja slavospev Abuna Soliman, in mlado però piše na to: „Občespoštovani pesnik naš Anton Umek Okiški se je v poslednjih letih s svojimi vrlimi pesniškimi deli tako zelo prikupil vsem Slovencem, da po pravici spada med jako dobre pesnike novejših časov. Kdorkoli je nalefel na kako njegovo pesmico, katerih je že jako dosti po vseh slovenskih časopisih, ter jo prebral, gotovo bode o milni njegove poetične fantazije dosti hvalevrednega povedati vedel. Naš Umek je nadarjen s ponosnim umom na vse strani, kar je po vseh gimnazijskih šolah s tem pokazal, da je bil vsako leto med obdarjenimi in tako izvrstno končal ljubljansko gimnazijo, da nepristrano reči smemo, da je k diki slovenskej mladosti. Kdor bi se rado prepričal o resnici naših besed, brzo naj seže po Abunu Solimanu . . . Konci teh vrstic naj iskreno izrečemo željo: Bog nam poživi našega Umeka še dolgo let v korist in slavo slovenske naše domovine!“ —

Pač res, dika slovenske šolske mladosti je bil A. Umek Okiški, in deloval je tudi pozneje v korist in slavo slovenske naše domovine tako, da se po pravici priporočati sme vsem dijakom v zgled in posnemanje. Tako si ga je za učenika in vodnika izbral bil mladi pesnik, dijak Franjo Ser. Levec, že l. 1863 po Torbici zv. II, kjer v pesmi „Blazemu

prijatelju" obéta, da spominjati se ga hoče vedno ter po terdni poti hoditi za njim, „ki pokazal zvezdo mi je pravo, v poezijo nebeško zdravo“. (Glej Jezičn. 1875.) Gotovo — nikdar ne bi se kesal, ako véрно bi ga bil nasledoval. —

Mladina potrebuje vzorov. Blagor vsem, kateri dobijo prave vzornike v posnemo! Pervi in poslednji vzornik nam je Kristus. To je Okiški zvesto spoznaval v vsem svojem popevanji, toraj je pa tudi poezija njegova dar nebeški, kateri od zgoraj navdihnjen — povzdiga zopet navkviško — k viru vse dobrote, pravice in lepote. Kako svetla, mila, veličastna je njegova poezija v slutji vesoljnega soglasja, o Bogu, človeku, naravi, o času in večnosti, o radostih pa britkostih posvetnih, o narodu slovenskem in slavi njegovi, o veri, upanji, o najviši moči ljubezni itd. — Kako vse drugačno je ono iz Nemčije žalibože že tudi v naše slovstvo vrinjeno popevanje, kojemu predmet je „Weltschmerz, Emancipation des Fleisches und des Weibes, und revolutionäres Umkehren der Dinge“ (cf. Eichendorff 2, 116; pr. Pesmi, zložil Boris Miran, na Dunaji, 1869 itd.) — „Poesie, welche nicht der Wahrheit gewidmet ist, schimmert ohne zu wärmen; Bethörte laufen dem hüpfenden Irwische nach: er erlischt, und läßt sie im Sumpf (F. L. Stolberg).“ — Ako je res o dveh čislovanih velikanih nemških: „Göthe ist ein Meister schöner Form bei unfittlichem Gehalt“ (W. Menzel) in o Schillerju „er suchte das Christenthum ohne Christus;“ — kako previdno je ravnati kerščansko-katoliški mladini z drugimi, o katerih piše Eichendorff 1, 285: „Die Religion der reinen Menschlichkeit (Humanität) d. h. des pantheistischen Rationalismus hat in der That bis auf den heutigen Tag die deutsche Poesie fast ausschließlich beherrscht u. s. w.“ — Ako je v čaši strup, kako morem pijačo priporočati komu, če je tudi čaša umetno narejena, zlata ali sreberna! — „Kaj sem jaz brez tebe, o Bog! poprašuje sv. Avguštin, ter odgovarja: vodnik, kateri sam sebe vedem v brezdno“. — Da bi marsikteri voditelji seboj ne vodili tudi družih po poti, ktera se človeku zdi prava, toda nje konec pelje v — smert! (Preg. 14, 12.)

Nikdar pa pozabljen ne more biti pevec, kateri je zvesto po glasilki svoji popeval slavo Božjo in čast domovine slovenske, in kateri to, kar je kazal o ranjkem Slomšek, v resnici poje in naj vedno prepeva nadepolni mladini slovenski:

»Ne zúbite, slovenski sini zali!
Edino prava je resnice pot;
Zastonj bi sreče si brez nje iskali,
Zagázili bi v mrežo hudih zmot.
Zató glasovi vaši kot kristali
Naj čisti bodo vedno in povsod,
Plamenov zračnih se le naglo skrije —
Žar zvezd nebeških pa na veke sije.«

»Tedad zatiraj berž peklenške zmaje,
Če v dom ti sili kdaj neverski hrum,
Prihodnjost hrani ti cveteče mlaje,
Daravno jutro je, imej pogum;
Za solncem tvojega svetá tečaje
Naj suče blago serce, bister um:
Potem bo srečna tvoja očetnjava,
Slovenski rod, in večna tvoja slava!«

*

*

*

